

Slachtoffers van tienerpooiers in Vlaanderen

Een exploratief onderzoek door Child Focus, in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn, naar het bestaan van het fenomeen en de mogelijke aanpak ervan in Vlaanderen.

Inhoudstafel

1. Inleiding	3
1.1. Voorbeschouwing	3
1.2. Introductie.....	5
1.3. Methodologie	6
2. Tienerpooiers en hun slachtoffers in Vlaanderen	7
2.1. Definitie en omschrijving: geen “loverboys” maar “tienerpooiers”	7
2.2. Omvang en aard van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen	10
Omvang	10
Daderprofiel en werkwijze	13
Slachtofferprofiel.....	17
3. Protection – Bescherming.....	19
3.1. Het zorglandschap in Vlaanderen	20
3.2. Een zorgprogramma voor tienerpooier-slachtoffers.....	23
3.3. Opvangcapaciteit: nood aan een gelaagde aanpak	27
4. Prosecution – Vervolging.....	30
4.1. Strafrechtelijk kader en toepassing.....	31
4.2. Op naar een effectieve opsporing en vervolging van tienerpooiers.....	34
Aangiftebereidheid van slachtoffers	34
Rol van hulpverleners.....	36
Het verzamelen van bewijslast.....	40
5. Prevention – Preventie en sensibilisering.....	41
5.1. Sensibilisering: een snellere identificatie en detectie van (vermoedelijke en potentiële) slachtoffers.....	42
5.2. Voorlichting aan jongeren	48

6. Partnership – Samenwerking.....	50
7. Conclusies en aanbevelingen.....	55
Aard en omvang	55
Protection - Bescherming.....	56
Prosecution – Vervolging.....	58
Prevention – Preventie en sensibilisering	59
Partnership – Samenwerking	60
Synthese	62
Bibliografie	65
Annex 1: Lijst met contactpersonen	68

1. Inleiding

1.1. Voorbeschouwing

In juni 2014 rees beroering in Vlaanderen toen bekend raakte dat twee meisjes van 14 en 15 twee nachten in een Antwerpse politiecel moesten doorbrengen. De meisjes waren hardnekkige weglopers en er was bovendien sprake van betrokkenheid in het drugs- en prostitutiemilieu. “Probleemjongeren” dus, zo klonk het. Dieperliggend in deze bleek de illustere praktijk van de zogenaamde “loverboys”. Tienerpooiers momenteel in de volksmond “loverboys” genoemd – verleiden tieners met het doel hen uit te buiten in de prostitutie, en daarnaast vaak ook in andere illegale activiteiten. In Nederland is men al langer bezig met de aanpak van dit fenomeen, meer bepaald met de begeleiding van minderjarige slachtoffers, de opsporing en vervolging van daders, en de brede maatschappelijke sensibilisering en preventie omtrent deze praktijken. De zwaar gemediatiseerde zaak die in de zomer van 2015 aan het licht kwam bracht enkele problemen aan de oppervlakte.

Ten eerste kent en begrijpt men deze praktijk in Vlaanderen niet voldoende. Al te vaak wordt niet verder gedacht dan het concept van de probleemjongere die zich in de prostitutie nog wat verder in nesten gaat werken, bijvoorbeeld om aan geld voor drugs te raken. Waar het echter in de realiteit dikwijls om gaat is brainwashing en het in de hand werken van emotionele afhankelijkheid en feitelijke afhankelijkheid ten opzichte van een meestal meerderjarige pooier die hen overlaadt met aandacht, zogenaamde liefde en materiële cadeaus; zaken die vele van deze jongeren door hun problematische situatie nergens anders vinden. Vaak worden deze jongeren doelmatig “gescout” op sociale media, of soms zelfs eenvoudigweg aan de schoolpoort of de ingang van de instelling. In het verleidingsproces werpt de tienerpooier zich op als redder in nood, zodanig dat hij van hen kan vragen wat hij wil, tot het zich prostitueren toe. Wat dus over het hoofd gezien wordt is dat deze jongeren veeleer dan probleemjongeren, slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn.

Ten tweede bestaat in Vlaanderen geen aangepaste begeleiding voor deze slachtoffers, en laat dit nu net een enorm complex gegeven zijn. Het gaat om minderjarigen die zich soms in zeer moeilijke opvoedingssituaties bevinden, waarbij de emotionele band met de tienerpooier in kwestie zeer moeilijk te doorbreken valt. Zonder aangepaste opvang en begeleiding lopen deze jongeren telkens opnieuw terug in de klauwen van hun pooiers, die na elke arrestatie of andere tussenkomst vanwege de autoriteiten of hulpverlening klaarstaan om hen op te vangen; lees: er verder hun boterham mee te verdienen. Komen deze minderjarigen terecht in een open instelling, lopen ze waarschijnlijk binnen de 24 uur terug weg richting hun “redder”. Worden ze zonder aangepaste begeleiding in de bestaande gesloten instellingen gestopt, ook al is het voor hun eigen veiligheid, dan neigt hun behandeling naar een straf voor criminele feiten, wat hun verwerkings- en re-integratieproces allesbehalve ten goede komt.

Ten derde is dit een bijzonder verdoken praktijk en blijven daders heel vaak onder de radar. De nodige informatie om tot vervolgingen te komen stroomt onvoldoende door naar de bevoegde instanties wegens een gebrek aan kennis en bewustzijn van deze methodes, en omdat de samenwerking tussen politie, justitie en het hulpverleningslandschap hier niet op afgestemd is.

In Nederland werken verscheidene hulpverleningsinstanties met aangepaste begeleidingstrajecten voor slachtoffers van loverboys/tienerpooiers. Bovendien wordt zwaar ingezet op een geïntegreerde ketenaanpak en preventie. Er bestaan anonieme meldpunten en zelfs opvangcentra en vluchthuizen die specifiek met deze slachtoffers werken.

Deze studie, op vraag van Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeuren en het Agentschap Jongerenwelzijn door Child Focus uitgevoerd, beoogt een eerste stap in de goede richting te zetten door deze praktijk in kaart te brengen en na te gaan hoe de politionele, justitiële en sociale aanpak hierop afgesteld kan worden. Het is hoogtijd dat alle betrokken instanties dit in rekening brengen en verder nadenken over mogelijke oplossingen.

1.2. Introductie

Deze studie heeft als doel de praktijk van de tienerpooiers in Vlaanderen, en de aanpak ervan, in kaart te brengen. Tienerpooiers zijn mensenhandelaars die door middel van emotionele misleiding een afhankelijkheidsband creëren met jongeren om hen zo in de prostitutie of in andere criminele activiteiten te drijven. De laatste jaren namen de signalen omtrent deze praktijken toe, en daarmee ook het besef dat hierover in Vlaanderen weinig structurele kennis bestaat. Op vraag van Minister Vandeuren en met de financiële ondersteuning van het agentschap Jongerenwelzijn werd daarom bij Child Focus een kortlopend onderzoeksproject (oktober – december 2015) opgestart. De doelstelling hiervan is driedig.

In de eerste plaats beoogt dit een beter zicht te krijgen op de aard en omvang van deze praktijk. Hoewel verschillende organisaties dit al een tijd onder de aandacht proberen te brengen, is er nog nooit veel hard bewijs op tafel gekomen als zou dit in Vlaanderen een probleem van aanzienlijke omvang zijn. De eerste vraag die daarom beantwoord moet worden is: hoe groot is het probleem? We willen nagaan in hoeverre tienerpooiers slachtoffers maken in Vlaanderen, of er een daderprofiel kan opgesteld worden, hoe deze te werk gaan om jongeren te rekruteren en uit te buiten, welke jongeren hier vatbaar voor zijn, en of in deze praktijken evoluties waarneembaar zijn. Zonder blind te zijn voor de verschillende gedaantes van deze problematiek en mede door het beperkte opzet van dit project, focussen we ons hiervoor op de minderjarige slachtoffers die in Vlaanderen gerekruteerd worden.

Ten tweede, wil deze studie inzicht krijgen in de wijze waarop de politie-, justitie- en zorgsector te werk gaan om slachtoffers te beschermen en daders te vervolgen. Is er (nood aan) een specifieke insteek of aanpak in elk van deze sectoren? Hoe verloopt de samenwerking binnen en tussen deze verschillende actoren? Waar liggen de belangrijkste obstakels, uitdagingen en ruimtes voor verbetering?

Op basis van deze inzichten zal deze studie in derde instantie beleidsaanbevelingen formuleren op vlak van bescherming en zorg van slachtoffers, opsporing en vervolging van daders, preventie en sensibilisering, en ketensamenwerking.

1.3. Methodologie

Om antwoorden te bieden op deze vragen werd als volgt te werk gegaan. Ten eerste werd een literatuurstudie ondernomen om na te gaan welke kennis reeds voorhanden is omtrent tienerpooiers, hun werkwijze en slachtoffers. Aangezien hierover in Vlaanderen zo goed als geen literatuur bestaat, is dit vooral gebaseerd op Nederlandse onderzoeken. Vervolgens werd deze informatie getoetst aan de Vlaamse realiteit door middel van de dossiers waarover Child Focus beschikt en de ervaringen van pratici in Vlaanderen die rechtstreeks met daders en slachtoffers in aanraking komen. Hiertoe werd een belangrijk deel van de onderzoekstermijn besteed aan een ruime bevraging van het terrein. Tijdens deze open interviews werd gepolst naar de ervaringen met deze praktijk, en de noden en aanbevelingen om hierop een beter antwoord te kunnen bieden. Gesprekken werden aangegaan met hulpverleners uit de jeugdzorg, meer bepaald uit de gemeenschapsinstellingen (De Markt in Mol en De Zande in Beernem), het agentschap Jongerenwelzijn, en private voorzieningen zoals begeleidingstehuizen, centra voor actieve netwerkontwikkeling en omgevingsondersteuning (CANOs), de proeftuinen voor meisjes, diensten forensische kinder- en jeugdpsychiatrie, en centra voor opvang en begeleiding van (niet begeleide) minderjarigen en hun context. Als deel van de sociale sector werden ook centra voor de opvang en begeleiding van slachtoffers mensenhandel en hulpverleningsorganisaties voor sekswerkers bevraagd. Binnen het politiewezen werden gesprekken gevoerd met lokale politiezones en recherches (Gent en Antwerpen) en de federale gerechtelijke politie (Antwerpen en de Centrale Dienst Mensenhandel). Ook binnen de gerechtelijke sector werd een verscheidenheid aan actoren bevraagd, met name jeugdrechters, jeugdmagistraten, referentiemagistraten mensenhandel, het federaal parket, de Interdepartementale Coördinatiecel in de strijd tegen mensensmokkel en mensenhandel (Dienst voor Strafrechtelijk Beleid – FOD Justitie), consultants van de Sociale Dienst voor Gerechtelijke Jeugdhulpverlening, en het Federaal Migratiecentrum (Myria). De volledige lijst van respondenten kan in annex van dit rapport terug gevonden worden.

Dit rapport vat de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek samen. Na deze inleiding zal een tweede deel ingaan op de definitie, aard en omvang van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen. Deze mensenwaardige praktijk vraagt een multidisciplinaire aanpak. In de daarop volgende secties worden daarom de zogenaamde 4 P's uiteengezet: protection (bescherming) van en zorgverlening aan slachtoffers, prosecution (vervolging) en opsporing van daders, prevention (preventie) inzake een betere detectie en identificatie van slachtoffers en sensibilisering omtrent deze problematiek, en partnership (samenwerking) tussen hulpverleners, politie en justitie.

2. Tienerpooiers en hun slachtoffers in Vlaanderen

Alvorens we dieper ingaan op de verschillende gedaantes van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen is het belangrijk om dit verschijnsel duidelijk af te bakenen. Daarom zal eerst een uiteenzetting worden gegeven omtrent de beschrijving en definitie van deze praktijk, alsmede de discussie omtrent de gebruikte terminologie. Een tweede deel zal vervolgens klaarheid scheppen betreffende de aard en omvang van deze praktijk in Vlaanderen, de daders, de gebruikte methodes en de slachtoffers.

2.1. Definitie en omschrijving: geen “loverboys” maar “tienerpooiers”

In Nederland dook de term loverboy voor het eerst op midden de jaren negentig. De politie van Utrecht werd toen geconfronteerd met een schijnbaar nieuwe werkwijze waarbij souteneurs meisjes aan zich bonden door hen eerst verliefd te laten worden om ze vervolgens in de prostitutie te drijven. Ondanks de flagrante uitbuiting en agressie bleven deze meisjes hun pooiers aanbidden en steunen, wat zowel de vervolging van de daders als de hulpverlening aan de slachtoffers bemoeilijkte. De fel gemediatiseerde zaken omstreeks 1996 tegen deze zogenaamde ‘loverboys’ wekten bevreemding bij het grote publiek. De term werd echter snel opgepikt door hulpverleners, beleidsvoerders, politie en justitie die deze methodiek op grotere schaal herkenden. Deze praktijk blijft Nederland beroeren en gaf reeds eind de jaren ‘90 aanleiding tot specifieke zorgprogramma’s, beleidsplannen, preventiecampagnes en wetenschappelijk onderzoek (die doorheen dit rapport ter sprake zullen komen).

Ook in Vlaanderen drong deze term stelselmatig door, zeker in de media van de laatste maanden. Daardoor bestaat er nogal wat verwarring omtrent de term loverboys en wat het juist omvat. Veel gesprekspartners hadden moeilijkheden om dit af te bakenen en te onderscheiden van begrippen zoals pooierschap, jongerenprostitutie en mensenhandel, die trouwens evenzeer van toepassing zijn op de praktijk die voorligt. Het is dan ook essentieel om deze praktijk nauwkeurig te definiëren en af te bakenen. In Nederland bijvoorbeeld, wordt de definitie van Zanetti en Kanters veelvuldig gebruikt door zowel onderzoekers, beleidsinstanties als hulpverleners:

Loverboys zijn mensenhandelaren die vrouwen en/of mannen doelbewust emotioneel afhankelijk maken door (de belofte van) het aangaan van een liefdesrelatie en hen vervolgens – via dwang, (dreiging met) geweld of een andere feitelijkheid, afpersing, fraude, misleiding, misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht, misbruik van een kwetsbare positie van deze vrouwen of mannen – uit te buiten, veelal in de prostitutie.¹

Hoewel we – zoals hieronder zal worden toegelicht – tienerpooiers een meer accurate term vinden dan loverboys, is het goede aan deze definitie dat ze duidelijk maakt dat dit geen afgezonderd fenomeen is,

¹ Zanetti V. en Kanters K., *Analyse loverboys op het internet: managementsamenvatting*. (Politiezone Rotterdam-Rijnmond, 2009), p. 3.

maar een methode van mensenhandelaars die op basis van emotionele misleiding een afhankelijkheidsrelatie creëren. De slachtoffers betreffen inderdaad niet enkel minderjarigen of meisjes/vrouwen, maar ook volwassenen en jongens/mannen die op deze manier in het prostitutiecircuit gebracht worden. Dit is bovendien niet de enige plaats waar ze worden uitgebuit, via dezelfde methodes worden ze ingezet voor drugshandel, diefstal, en andere criminele activiteiten. Tot slot is deze definitie breder dan het vaak terugkerende clichébeeld van de typische loverboy die een onschuldig meisje tot over haar oren verliefd maakt. Hij zou haar dan na verloop van tijd en zeer subtiel beginnen bewerken met als eindresultaat een dermate hoge mate van afhankelijkheid dat zij zonder aarzeling zichzelf voor haar loverboy begint te prostitueren, uit schrik om hem kwijt te raken. Dit is een clichébeeld dat slechts met de minderheid van de bij Child Focus gekende dossiers correspondeert. De “emotionele afhankelijkheid” uit de definitie neemt niet per se altijd de vorm aan van blinde verliefdheid op één en dezelfde loverboy. Vaak gaat het eerder om emotionele afhankelijkheid en feitelijke afhankelijkheid in de zin dat ze een “thuis” vinden bij de pooier, of een vorm van zingeving en bevestiging die ze nergens anders vinden, of zelfs simpelweg omdat ze zo “eindelijk iets te doen hebben behalve in de instelling zitten”. Die aan- en afhankelijkheid kadert dus in een veel bredere algehele problematiek bij de slachtoffers, gaande van verontrustende opvoedingssituaties over verwaarlozing tot emotionele kwetsbaarheid of beïnvloedbaarheid die simpelweg kan voortkomen uit iets “alledaags” als de onzekerheid waarmee elke puber wel eens kampt. Eerder dan nietsvermoedende tieners die in de val gelokt worden, blijkt het bovendien uit dossiers bij Child Focus dat de jongeren vaak heel snel en goed weten dat zij in de prostitutie zullen werken. Daarnaast gaat het regelmatig om verschillende pooiers die tieners aan elkaar of aan anderen doorschuiven, waarop de tieners vrij snel en zonder een al te zwaar gebroken hart hun nieuwe pooier als “hun” loverboy zien.

Terwijl vele correspondenten deze werkwijze herkennen en overtuigd zijn van de noodzaak om dit aan te pakken, werden dikwijls vraagtekens geplaatst bij de gebruikte terminologie. In de eerste plaats klinkt de term positief en verhult zo de schrijnende misdaden die ermee gepaard gaan. In 2008 pleitte de toenmalige Nederlandse Minister van Justitie Hirsch Ballin om over ‘pooierboys’ te spreken. Bovenkerk e.a. benoemen het dan weer liever als ‘modern pooierschap’.² In het eerste voorstel blijven we echter nog met de eufemiserende “boys” zitten en het probleem met het tweede is dat er in feite niets moderns is aan dit pooierschap. Corine Dettmeijer, de Nederlandse Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, riep in 2013 op om niet meer te praten over “loverboys” *“en het fenomeen te benoemen voor wat het is: mensenhandel. De bescherming van slachtoffers van mensenhandel vereist bewustzijn, signalering en adequate opvang en hulpverlening. Daarvoor is training en specialisatie nodig. ... Dat is voor minderjarige Nederlandse slachtoffers niet anders”*.³ Dit is in lijn met de observatie van een aantal contactpersonen dat deze problematiek veel ouder is dan de term loverboy op zich. “Verliefdheid” of afhankelijkheid en het misbruik ervan hebben altijd een rol gespeeld in verschillende vormen van criminaliteit en mensenhandel. Het is bovendien niet beperkt tot Nederland en Vlaanderen, de enige plekken waar gesproken wordt van zogenaamde ‘loverboys’. Dezelfde rekruteringsmethodes worden

² Bovenkerk F., e.a., *‘Loverboys’ of modern pooierschap in Amsterdam*, (Uitgeverij Augustus, Amsterdam/Antwerpen, 2006), 269p.

³ Nationaal Rapporteur Mensenhandel, *Mensenhandel: negende rapportage*, (NRM, Den Haag, 2013), pp. 13-14.

gebruikt in internationale mensenhandel waarbij vrouwen/meisjes en mannen/jongens in een situatie van emotionele afhankelijkheid belanden waaraan moeilijk te ontkomen valt.⁴

Om al deze redenen stelt Child Focus voor om deze daders niet langer te benoemen als loverboys, ook al is deze term intussen langzaamaan aan het doordringen in de volksmond. De zogenaamde “love” is volledig vals, en deze daders zijn al zeker geen onschuldig-klinkende “boys”. Ze zijn niet meer en niet minder dan mensenhandelaars die jongeren (seksueel) uitbuiten. Dit is echter geen eenvoudig hanteerbare terminologie. Helaas is er geen enkele term die de lading volledig dekt, maar na een grondig afwegen van pro’s en contra’s heeft Child Focus ervoor gekozen om deze daders als tienerpooiers te benoemen. Deze term werkt niet eufemiserend en stelt heel duidelijk waar het om gaat: pooiers die tieners tot slachtoffers maken en zo mensonterende en strafbare daden stellen. Hoewel hun misdrijven zich niet beperken tot de prostitutie, vormt dit in al de bij Child Focus gekende dossiers wel het hoofdbestanddeel van hun acties. Veeleer dan het typeren van de daderspersoon dient hierbij wel duidelijk gemaakt te worden dat de term slaat op het proces dat gehanteerd wordt.⁵ Dit betreft een specifieke methodologie van mensenhandel, waar bovendien talrijke verschijningsvormen van bestaan, gaande van het misbruik van verliefdheid/afhankelijkheid, over het geven van aandacht tot gewoon de belofte op het verdienen van geld. Ook in de juridische zin vallen deze methodes onder het misdrijf mensenhandel. In Art. 433quinquies van het Strafwetboek (Sw.) wordt dit omschreven als:

de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met als doel :

1° de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting;

2° de uitbuiting van bedelarij;

3° het verrichten van werk of het verlenen van diensten, in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;

4° het wegnemen van organen in strijd met de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen, of van menselijk lichaamsmateriaal in strijd met de wet van 19 december 2008 inzake het verkrijgen en het gebruik van menselijk lichaamsmateriaal met het oog op de geneeskundige toepassing op de mens of het wetenschappelijk onderzoek;

5° of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen.

Behalve in het in 5 bedoelde geval is de toestemming van de in het eerste lid bedoelde persoon met de voorgenomen of daadwerkelijke uitbuiting van geen belang.

Het misbruik maken van verliefdheid, afhankelijkheid en/of kwetsbaarheid valt zonder twijfel onder ‘het nemen of de overdracht van controle’ van personen met als doel (seksuele) uitbuiting of het plegen van misdaden of wanbedrijven (zie verder sectie 4).

⁴ In het Verenigd Koninkrijk wordt bijvoorbeeld gesproken van het ‘grooming boyfriend’/pimp model of child sexual exploitation’ (Pace, *Child sexual exploitation grooming models*, (Parents Against Child Sexual Exploitation, 2015) <<http://www.paceuk.info/the-problem/grooming-models/>>); *Mensenhandel: Bruggen Slaan*, Jaarverslag 2013 van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel België (Federaal Migratiecentrum, Brussel) pp. 13-26.

⁵ Bovenkerk F. en Pronk G.J., ‘Over de bestrijding van loverboymethoden’, *Justitiële Verkenningen*, 2007, 33(7), pp. 82-95.

Daarom stelt Child Focus volgende definitie voor:

Tienerpooiers zijn mensenhandelaars die tieners doelbewust feitelijk afhankelijk en emotioneel afhankelijk maken om hen vervolgens – via misleiding, dwang, fysiek, psychisch geweld en/of misbruik van kwetsbaarheid – uit te buiten in de prostitutie.

2.2. Omvang en aard van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen

Omvang

Het is zeer moeilijk om een duidelijk beeld te krijgen van de omvang van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen. In de eerste plaats worden slachtoffers en daders van deze praktijken vooralsnog nergens als dusdanig geregistreerd. Zowel bij het gerecht als bij de politie wordt mensenhandel met oog op seksuele uitbuiting op algemene wijze geklasseerd, zonder onderscheid naar gelang van de gebruikte methode.⁶

Ten tweede is het een zeer verdoken verschijnsel, zeker wat betreft het prostitueren van minderjarigen. Dit bevindt zich vanzelfsprekend volledig in het illegale circuit, sterk afgescheiden van de reguliere prostitutie. Op deze laatste is sterke controle en toezicht door politiediensten en hulpverleners. Zowel politie, parket als de hulpverleners die voor deze studie geconsulteerd werden geven aan dat slachtoffers van tienerprostitutie worden aangeboden via geijkte netwerken, alsook websites zoals redlights.be en afspraakjes.com. Daar worden ze veelal publiek gepresenteerd als 18-jarigen of 'studentjes', en geprostitueerd in hotelkamers en privépanden, wat de controle bijzonder moeilijk maakt.

Ten derde is er een groot detectieprobleem. Omwille van de emotionele afhankelijkheids-factor en de complexe problematiek van de jongere waarbinnen dit dikwijls kadert, voelen de getroffenen zich vaak geen slachtoffers. Wanneer ze hun benarde situatie wel inzien komen ze hier omwille van angst, schaamte en/of blijvende afhankelijkheid niet gemakkelijk mee naar buiten. Hierdoor worden zelden aangiftes gedaan, en gezien de extreme verdokenheid van het fenomeen komen dergelijke zaken slechts uitzonderlijk onder de aandacht van politie en parket. Het beste bewijs hiervan is de zaak die op 22 december 2015 werd beslist voor de correctionele rechtbank van Antwerpen tegen drie jonge tienerpooiers. Deze zaak kwam aan het licht omdat één van de meisjes een nood-sms naar haar moeder had gestuurd, en zich bereid toonde om namen te noemen. Hierop konden een paar betrokkenen worden opgepakt. Dit is uitzonderlijk en de moed van het meisje in kwestie is enorm. "De beklaagden gingen als roofdieren te werk: ze zochten jonge, kwetsbare meisjes uit om ze op schrijnende en verwoestende manier te misbruiken", zo verklaarde de rechtbank die de drie daders tot acht jaar cel veroordeelde. Dit zijn criminelen die verkrachten en fysiek en emotioneel geweld gebruiken. De impact op een minderjarige is dan ook enorm, de kans dat ze hen verlinken daardoor gering. Ook voor hulpverleners blijkt het moeilijk om duidelijk zicht te krijgen op deze problematiek. De meisjes, als ze worden teruggevonden, weigeren

⁶ Storms A., *Vraag nr. 5 van 8 maart 2005 aan de vice-eerste minister en minister van Justitie over "de problematiek van de 'loverboys'"* (nr. 5857), < <https://www.dekamer.be/doc/CCRA/html/51/ac522.html> >.

doorgaans om erover te praten en willen helemaal niet geholpen worden. Deze moeilijkheden geven aanleiding tot een aanzienlijk *dark number* van niet-geregistreerde criminaliteit.

Hoewel de tienerpooier-methode op zich dus niet nieuw is in Vlaanderen,⁷ hebben heel wat respondenten het gevoel dat het probleem sinds anderhalf à twee jaar acuter is geworden, met zowel een stijging als een verjonging van de slachtoffers. Verschillende mogelijke redenen werden hiervoor aangehaald.

In de eerste plaats mag de impact van het toenemende gebruik van sociale media bij kinderen niet onderschat worden. Volledig uit het zicht van ouders, leerkrachten en hulpverleners stellen jongeren zich daar vaak te zichtbaar bijzonder kwetsbaar op. Uit de eigen ervaring van Child Focus blijkt dat een heel aantal slachtoffers niet enkel initieel benaderd wordt via sociale media, maar ook dat het slachtofferschap hierdoor in stand wordt gehouden doordat ze “bevriend worden” met een ontzettend groot aantal personen die gelinkt zijn aan de initiële ronselaar.

Ten tweede, en ten dele hiermee gelinkt, merken verschillende respondenten op dat er een vervaging optreedt omtrent de grenzen van seksualiteit bij jongeren. Vooral bij tieners in de jeugdzorg is het aanvoelen over wat normaal of aanvaardbaar seksueel gedrag vormt dikwijls verward. Ook dit ziet Child Focus bevestigd in eigen dossiers. De tieners in kwestie hebben het zelden over “verkrachting” of seksuele uitbuiting, en praten met een angstaanjagend aanvaardende ondertoon over prostitutie, het aantal klanten, of wat van hen werd gevraagd. Dit verklaart mede waarom deze jongeren zich vaak geen slachtoffer voelen.

Een aantal correspondenten haalt een derde mogelijke reden aan, met name de stijgende machteloosheid van een aantal ouders om toezicht te houden op de vrijetijdsbesteding van hun kinderen. De Gentse jeugdrechter Mieke Dossche verwoordt het als volgt: “Veel ouders hebben niet de pedagogische draagkracht om in onze gecompliceerde maatschappij de nodige grenzen te stellen”.⁸ Bovendien is ook hier weer het gebruik van de sociale media, waar (pleeg)ouders of wie ook het ouderlijk gezag uitoefent, niet zelden een beperkt zicht op hebben. Uit gesprekken met betrokken ouders blijkt soms dat zij wel doorhebben dat er iets niet pluis is, wanneer hun dochter bijvoorbeeld plots honderden mannelijke vrienden heeft op sociale media, maar machteloos staan om hier grenzen aan te stellen.

Ten vierde linken enkele respondenten dit aan de radicalisering die optreedt bij een kleine groep jonge mannen van vreemde origine. Dit gaat dan gepaard met een normvervaging waarbij (Belgische) vrouwen en meisjes gedehumaniseerd worden. Tot op heden zijn er echter slechts enkele losse indicaties en feitelijke getuigenissen om deze stelling hard te maken.

Ten vijfde stellen zowel magistraten als hulpverleners vast dat steeds meer losse criminele netwerken deze methode ontdekken als een bijzonder lucratieve en eerder eenvoudige bron van inkomsten. De harde uitbuiting in de internationale vrouwenhandel, genre “de Matroesjka’s”, zoals die onder meer in 1992 door Chris De Stoop in zijn gezaghebbend boek “*Ze zijn zo lief meneer*” werd aangekaart, komt volgens het

⁷ Zie bijvoorbeeld: Storms A., Vraag nr. 14 van 13 februari 2004 (N.) aan de minister van Ambtenarenzaken, Maatschappelijke Integratie, Grootstedenbeleid en Gelijke Kansen: *Fenomeen van de zogenaamde «loverboys»*, <<https://www.dekamer.be/QRVA/pdf/51/51K0048.pdf>>.

⁸ Peuteman A., ‘Jeugdrechters luiden de alarmbel’, Knack, 21.10.2015; zie ook: De Vrieze M, *Mevrouw de jeugdrechter*, (Manteau, Antwerpen, 2015) 191p.

prostitutie-team van de Antwerpse politie en hulpverleners in de prostitutiebuurten van Gent en Antwerpen steeds minder voor. In tegenstelling daarmee is deze methode van tienerpooiers gemakkelijker aangezien er minder behoefte is aan strenge controle van de meisjes. Ze houdt ook minder risico in op vervolging omdat slachtoffers nog minder snel de stap richting gerechtelijke instanties zetten, en dwang en uitbuiting moeilijker aan te tonen vallen (hoewel dit uiteraard bij minderjarige prostitutie(e)s en mensenhandel in het algemeen van geen enkel belang is).

Tot slot vermoeden een aantal geconsulteerde hulpverleners dat de strengere en efficiëntere aanpak van loverboys/tienerpooiers in Nederland ertoe leidt dat een aantal daders de grens oversteken. De parketten konden dit niet bevestigen, al had de Antwerpse referentiemagistraat mensenhandel wel bepaalde indicaties die in de richting van deze piste zouden kunnen wijzen.

Terwijl tieners vanuit heel Vlaanderen geronseld worden door tienerpooiers worden ze opvallend vaak teruggevonden in de Antwerpse illegale prostitutie. Andere steden die in dit verband genoemd worden zijn Brussel, Gent, en in mindere mate Turnhout, Kortrijk, Menen, Leuven, Sint-Truiden, Mechelen en Hasselt. Dit doet de vraag rijzen of we hier moeten spreken van een grootstedelijke problematiek. Dit zou dan te maken hebben met de anonimiteit van de stad en de geringe sociale controle die daarmee gepaard gaat. Op basis van dit onderzoek lijkt het echter eerder dat de problematiek overal opduikt, van plattelandsdorpen over gemeentes tot grootsteden, maar vooral in deze laatste aan het licht komt.

Uit het bovenstaande kunnen we concluderen dat het onmogelijk is om een exacte cijfer te plakken op het aantal slachtoffers en daders. Toch kunnen op basis van de gesprekken met de respondenten van deze studie en eigen ervaringen een aantal betrouwbare uitspraken worden gedaan met betrekking tot de schaal van deze praktijk in Vlaanderen. Uit een interne dossieranalyse van Child Focus in 2014 omtrent de link tussen weglooptgedrag en seksuele uitbuiting bleek reeds dat er van de 2800 dossiers die in dat jaar behandeld werden, 25 zaken waren met een zekere link en 140 met sterke aanwijzingen, zonder dat daarom noodzakelijk gegarandeerd over de tienerpooier-problematiek ging. Slachtoffers van tienerpooiers worden pas sinds mei 2015 als dusdanig geregistreerd bij Child Focus. Sindsdien werden 13 dossiers van tienerpooier-slachtoffers behandeld, waarvan 9 zeker en 4 met sterke vermoedens. Wanneer we hierbij de informatie voegen die doorheen de gesprekken door hulpverleners, politie en parket met Child Focus werd gedeeld, komen we op basis van deze kortlopende scan van het Vlaamse zorglandschap tot een ruwe schatting van minimum 60 slachtoffers. Volgens de overgrote meerderheid van de gesprekspartners betreft dit slechts het topje van de ijsberg. Een structurele registratie van (geanonimiseerde) gegevens van tienerpooiers en hun slachtoffers is noodzakelijk om hier een beter beeld van te krijgen. Dit is essentieel om het beleid omtrent de zorg, opsporing, vervolging, preventie en samenwerking optimaal af te stemmen op de specifieke noden van het terrein. Child Focus is goed geplaatst en bereid om deze registratierol op zich te nemen (zie verder).

Vele gesprekspartners die een bijdrage leverden aan dit rapport in de vorm van een interview, deelden met sterke gevoelens van verontwaardiging en frustratie schrijnende verhalen over bijzonder jonge meisjes die zwaar onder invloed van drugs werden teruggevonden in panden, hotels en auto's nadat ze door tientallen volwassenen misbruikt waren. Vooral binnen de jeugdzorg wordt deze problematiek op grote schaal erkend en herkend. Slechts een beperkt aantal instellingen liet weten niet of zelden met deze problematiek in aanraking te komen, of hier toch niet van op de hoogte te zijn. Het overgrote deel van de

geconsulteerde instellingen beaamt echter dat zij met de praktijk in aanraking komen en dus slachtoffers onder hun jongeren hebben (gehad). Een aantal onder hen stelt zelfs vast dat op bepaalde momenten 40 tot 50 % van hun meisjes hier op de één of andere manier in verzeild raakte, wat een toch wel verbijsterende conclusie is. Op gerechtelijk niveau stellen de parketten in Antwerpen en Gent stelselmatig met deze problematiek in aanraking te komen.⁹ Mede gezien de beperkte tijd van dit onderzoek werd dan ook besloten om alleen de politionele en justitiële overheden uit deze regio's te betrekken. Enkel en alleen daar werden de afgelopen twee jaar al een twintigtal dossiers geteld tegen tienerpooiers. Het aanvoelen van de bevraagde parketmagistraten en politiemensen is dat slechts een minderheid gevat wordt. Vele daders lopen dus nog vrij rond en vele slachtoffers blijven ongekend.

Vandaag, zo blijkt uit diezelfde getuigenissen, weet niemand goed wat met dergelijke zwaar getraumatiseerde en verwarde minderjarigen aan te vangen. Ongeacht of de omvang van het aantal gekende slachtoffers en het veronderstelde aantal ongekende slachtoffers de lading van een term als "fenomeen" dekt, blijkt voldoende duidelijk uit de gespreksrondes dat er een acuut probleem is waardoor een effectievere beleid zich opdringt dat leidt tot verbeterde preventie, repressie, en aangepaste hulpverlening voor slachtoffers.

Daderprofiel en werkwijze

Dé tienerpooier bestaat niet. Het is een enorm diverse groep daders en er moet gewaakt worden voor stereotypering en tunnelvisie. Toch kunnen op basis van het gevoerde onderzoek een aantal terugkerende kenmerken onderscheiden worden. Hierbij baseren we ons enerzijds op het beperkte aantal tienerpooiers die bij het parket bekend zijn, en anderzijds op de informatie die hulpverleners hebben over tienerpooiers die (nog) niet gevat werden.

Tienerpooiers zijn eerder jong en meestal tussen de 20 en 30 jaar. Vaak hebben ze een verleden in de kleine criminaliteit, soms helemaal geen crimineel dossier. Ze hebben een meestal lage scholing en dikwijls geen job. Niet zelden zijn deze jonge daders kwetsbare jongeren die uit een moeilijke thuissituatie komen. Bovenkerk en Pronk noemen het zelf schertsend een typisch "economische niche voor kansarme minderheden".¹⁰ Ze bouwen hun rol langzaam op tot ze echte criminelen worden. Andere terugkerende eigenschappen zijn (verdoken) agressie, machtsgeilheid, narcisme en de afwezigheid van schuldgevoel of slachtofferempathie. Meestal zijn het frisse jongens met een verzorgd voorkomen en een opvallend vlotte babbel. Het zijn zowel autochtone Belgische jongens, die veelal individueel handelen (of waarvan de netwerken in elk geval nog niet in kaart gebracht zijn), als jongeren van vreemde origine. De laatste opereren duidelijker in netwerken en lijken vandaag de grootste groep daders uit te maken. Ze lijken zich zelden te richten op meisjes uit hun eigen gemeenschap. Het eerder beperkte inzicht in hun modus operandi wijst op cellulaire, georganiseerde structuren. Er is geregeld sprake van één centrale tienerpooier die de meisjes ronselt en dan doorgeeft binnen het netwerk. Verschillende meisjes konden zo door het parket aan meerdere tienerpooiers gelinkt worden. Ze zijn enorm mobiel en verplaatsen hun activiteiten met gemak en bijzonder snel tussen steden in Vlaanderen, alsook van en naar het buitenland. Daarnaast

⁹ Ook het Brusselse jeugdparquet stelt regelmatig minderjarige slachtoffers van loverboys op de rechtbank te krijgen. Omdat dit buiten het bestek van dit rapport valt werd dit echter niet nauwgezet geanalyseerd.

¹⁰ Bovenkerk en Pronk, 2007, p. 82.

werd ook geregeld melding gemaakt van zogenaamde ‘madammen’. Dit zijn oudere vrouwen die zich opwerpen als moederfiguur en de meisjes mentaal maar ook uiterlijk (schmink, kledij, lingerie) voorbereiden op het prostitueren. Daarbij komt bovendien sterk naar voren dat geronselde minderjarige meisjes vaak ook zelf worden ingezet voor het ronselen van nieuwe slachtoffers. Deze slachtoffers werden in de media onlangs geheel onterecht als “lovergirls” bestempeld, als zouden ze medeplichtigen of zelfs volwaardige mededaders van de pooiers zijn. Op de problematische onterechte culpabilisering van deze slachtoffers wordt later teruggekomen.

Prostitutie is de hoofdbezigheid en belangrijkste inkomstenbron van tienerpooiers.¹¹ Zowel politie als parket gaven aan dat de winsten variëren naar gelang van de gebruikte methodes en het type klanten. Sommigen prostitueren hun meisjes als escorte in hotelkamers. Hier gaan vaak bemiddelde en eerdere oudere klanten op in. De prijzen gaan dan van €150 tot €300 per uur, de kosten van de hotelkamer niet meegerekend.¹² Andere tienerpooiers buiten hun tieners dan weer uit in (de toiletten van) cafés en discotheken. Zij spreken een jonger publiek aan en de prijzen variëren tussen €20 en €60, afhankelijk van de aangeboden diensten. Andere werkwijzen omvatten het organiseren van seksfeestjes en zogenaamde ‘gangbangs’, het ontvangen van bevriende klanten bij de tienerpooier thuis, het “aan huis leveren” van de meisjes bij de klanten, en het prostitueren van tieners in een bestelwagen. Naast de prostitutie zetten tienerpooiers hun slachtoffers ook in als runners voor drugsdeals, voor het afsluiten van telefoonabonnementen, en voor diefstal. Tienerpooiers worden niet enkel gedreven door winstbejag, maar ook door macht (het gevoel om totale controle te verwerven over een persoon) en de drang om bij een bepaalde groep, bende of netwerk te horen. Deze drijfveren, alsook het feit dat de straffen vaak beperkt zijn en de winsten gemakkelijk, zorgt ervoor dat recidivisme vaak voorkomt.

De tienerpooier-methode is veelvuldig, weerbarstig en continu aan verandering onderhevig. Hoewel er waarschijnlijk evenveel variaties als tienerpooiers zijn, kunnen in het algemeen vier fases onderscheiden worden in hoe ze te werk gaan: ronselen, inpalmen, isoleren en uitbuiten.¹³ Deze worden verschillend ingevuld en met variërende snelheden, volgorde en klemtonen doorlopen. De uiteenzetting hieronder is dan ook een bijzonder gesimplificeerde weergave van de werkelijkheid en dient enkel om beter inzicht te krijgen in de diverse dynamieken.

De eerste fase is die van het **ronselen**. Verschillende respondenten van deze studie staan ervan verstuurd hoe zorgvuldig tienerpooiers hun slachtoffers uitkiezen. Ze lijken ongelofelijke voelspieten te hebben en weten bijzonder goed welke tieners vatbaar zullen zijn voor hun misleiding, en op welk (zwak) moment ze best toeslaan. Ze hangen rond schoolpoorten, jeugdinstituten, op straat, in winkelcentra, parken en (dans)cafés. Daar etaleren ze hun (schijnbare) weelde en spannende ‘glamorous’ levensstijl met mooie auto’s, smartphones en kledij. Ze proberen indruk te maken op potentiële slachtoffers door hen na te roepen, complimentjes te geven en een eerste praatje te slaan. Niet zelden zetten tienerpooiers ook meisjes in om slachtoffers te ronselen. Dit zijn vaak zelf slachtoffers die deze rol aannemen om hun eigen

¹¹ Myria, *Mensenhandel en Mensensmokkel: Schakels Verbinden*, Jaarverslag 2015 (Federaal Migratiecentrum, Brussel), p. 28.

¹² In het dossier tegen de Antwerpse loverboys Sabri B., Samir F. en Muharem B. dat in december 2015 voor de rechtbank kwam was er sprake van een klant die 700 € betaalde voor een trio met twee veertienjarige meisjes.

¹³ Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, *Aanpak Loverboyproblematiek: Handreiking*, (CCV, Utrecht, 2012), pp.16-19.

situatie te verbeteren, om in het aanzien van hun tienerpooier te stijgen of om een bondgenoot te hebben in hun confronterende ervaringen. Op deze manier begeven zij zich in een spanningsveld tussen dader- en slachtofferschap wat hun behandeling bemoeilijkt en tevens strafrechtelijke gevolgen kan hebben. Dit is alles behalve een fait divers en verschillende Vlaamse jeugdinstituten stelden reeds in aanraking te zijn gekomen met rekruterende meisjes die ervoor zorgden dat deze problematiek zich heel snel verspreidde binnen de muren van de instelling.

Meer en meer, zo blijkt uit dit onderzoek, verplaatst deze fase zich naar het internet. Daar zijn de ronselplekken bijna grenzeloos, zonder beperkingen in tijd en ruimte, met amper handhaving, veel meer anonimiteit en heel geringe controle door volwassenen. Tienerpooiers maken verschillende profielen aan op sociale media (Facebook, WhatsApp en steeds vaker Snapchat) of in chatboxen met misleidende of foutieve informatie. Jongeren geven daar vaak bijzonder veel prijs waarop deze mensenhandelaars kunnen selecteren, zoals foto's, leeftijd, opleidingsniveau, hobby's, maar ook gevoelens en verslagen van eventuele ruzies met hun ouders, bedrog door vriendjes, slechte ervaringen op school/in de instelling, etc. Dit maakt het de tienerpooier bijzonder gemakkelijk om doelgericht verschillende lijntjes uit te werpen en te wachten tot iemand toehapt. Niet enkel kan hij zo inspelen op (een moment van) zwakte of kwetsbaarheid, hij kan hun interesses ook benutten om sneller het vertrouwen te winnen. Dit selectieproces wordt ook wel eens *hawking* genoemd (naar het rondcirkelen van een havik boven zijn prooi). Wanneer dit gepaard gaat met het manipuleren van minderjarigen met het oog op seksuele contacten is sprake van *grooming* (wat op zich al strafbaar is, zie verder). Zanetti en Kanter toonden aan dat het ronselen en inpalmen van tieners in Nederland tot drie keer sneller gaat via het internet.¹⁴ Bovendien duwt dit deze praktijk nog meer in de verborgenheid.

Eens die eerste contacten zijn gelegd gaan tienerpooiers over tot het **inpalmen** van hun slachtoffers. Ze trachten de tieners door middel van dure geschenken, attenties en aandacht aanhankelijk te maken om vervolgens een relatie aan te gaan. De vergaarde informatie uit de ronsel fase wordt hier ten volle benut om tegenover de soms kwetsbare of benarde economische, psychische dan wel sociale situatie een mooie toekomst voor te spiegelen.¹⁵ Als het meisje (of de jongen) zich in de steek gelaten voelt door haar ouders, toont hij dat hij er altijd voor haar staat. Als ze van haar ouders geen nieuwe gsm krijgt, koopt hij haar het duurste exemplaar. Als ze geen aansluiting vindt bij haar leeftijdgenoten, biedt hij een luisterend oor. Als ze geen geld heeft om uit te gaan, verwent hij haar met een luxueus avondje uit. Als ze het beu is om steeds op de bus te moeten wachten, speelt hij haar persoonlijke taxi. Zo wakkert hij de feitelijke afhankelijkheid en emotionele afhankelijkheid van het meisje aan. Ook deze fase kan voor een deel via internet tot stand gebracht worden. Door middel van veelvuldige chatgesprekken op sociale media kan een vertrouwensband opgebouwd worden, waardoor de tieners – in de veiligheid van hun kamer of verschuild achter een 'nickname' – steeds meer met de tienerpooier gaan delen.

Vervolgens trachten tienerpooiers hun slachtoffers **los te weken** uit hun eigen sociale context. Ze doen daarom vaak heel bezitterig. Ze staan de tieners overal op te wachten en bellen hen continu op. De jongeren worden opgezet tegenover hun vrienden, familie of hulpverleners. Bij tieners die reeds een

¹⁴ Zanetti en Kanter, 2009.

¹⁵ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012* (Nationaal Rapporteur, Den Haag, 2014), pp. 156-157.

onstabiel of afwezig netwerk hebben lukt hen dit des te gemakkelijker. De jonge mannen bevestigen hen in hun slecht gedrag thuis en op school, waardoor ze dit vaak nog verder op de spits drijven en alle begrip daar dreigen te verliezen. Zo worden de tieners financieel en feitelijke volledig afhankelijkheid gemaakt van hun tienerpooiers, wat vervolgens leidt tot een sterke sociale en emotionele afhankelijkheid. Niet zelden wordt ook drugs en alcohol aangeboden om deze aan- en afhankelijkheid te vergroten en hun gedrag tegenover bezorgde ouders, leerkrachten of hulpverleners verder te verslechteren. Niet zelden wordt hierbij ook drugs en alcohol aangeboden om deze afhankelijkheid te vergroten en hun gedrag tegenover bezorgde ouders, leerkrachten of hulpverleners verder te verslechteren. Wanneer de meeste banden gebroken zijn en de tieners het gevoel hebben dat ze op niemand anders meer kunnen terugvallen, beginnen sommige tienerpooiers een proces van aantrekken en afstoten. Ze worden gewelddadig, laten plots niets meer van zich horen of gaan hen net obsessief controleren. Sommige tieners willen dan alles doen om hun aandacht terug te winnen. Dit proces van ronselen, isoleren en losweken van hun netwerk werd door verschillende contactpersonen vergeleken met de dynamieken van radicalisering.

Zo worden de tieners voorbereid op de uiteindelijke fase van **uitbuiting**. Deze stap wordt soms geleidelijk gezet en verbloemd, maar vaak weten tieners ook heel goed dat ze in de prostitutie of criminele activiteiten stappen. Zo kan er bijvoorbeeld plots sprake zijn van een zogezegd geldtekort waardoor hun gezamenlijke droom niet meer in vervulling kan gaan.¹⁶ Als teken van liefde, of om één van de dure cadeaus terug te betalen, wordt de tiener dan gevraagd om naar bed te gaan met een vriend die daarvoor wil betalen. Ze kunnen ook gevraagd worden om drugs te dealen of smokkelen. Dit wordt steeds verder gedreven, waardoor de weg terug voor de tiener moeilijker wordt. Ongenoegen en tegenwerking worden vervolgens gecounterd met fysiek geweld, psychische dreiging en morele dwang. Ook kunnen slachtoffers hier gechanteerd worden met informatie of seksueel getinte beelden die eerder via chatsessies verkregen waren.

Het Nederlandse Centrum School en Veiligheid plaatst deze methodologie van de tienerpooier tegenover zeven emotionele en psychische fases die de slachtoffers doormaken:

1. *Euforie: de tiener wordt emotioneel afhankelijk en wordt losgeweekt van haar/zijn vertrouwde context.*
2. *Grenzen verleggen: de tiener heeft seks met haar/zijn tienerpooier en/of andere mannen.*
3. *Hersenspoeling: de tiener wordt gemanipuleerd en geprogrammeerd.*
4. *Slaafse gehoorzaamheid: de pooier bepaalt wat de tiener moet doen.*
5. *Ontluistering: de tiener twijfelt, schaamt zich en/of begint zich te verzetten tegen dwang.*
6. *Ontmaskering: de tiener ontmaskert de pooier en doorbreekt het isolement.*
7. *Losmaking: de tiener kan hulp zoeken.*¹⁷

¹⁶ Tijdens het proces van december 2015 sprak de Antwerpse loverboy Muharem B. bijvoorbeeld over een gebrek aan geld om de remschijven van zijn wagen te vervangen.

¹⁷ Centrum School en Veiligheid, *Folder: Scholen en loverboyproblematiek*, Utrecht, p. 4.

Door dit proces ontstaat er een traumatische verbintenis die steunt op een sterke aanhankelijkheid, angst en loyaliteit van het slachtoffer naar de pleger. Deze aanhankelijkheid, die kan vergeleken worden met het Stockholmsyndroom, belet hen om hiermee naar buiten te komen en blijft vaak tot lang na het misbruik doorlopen. Dit kan allemaal heel snel gaan en soms zijn enkele weken al voldoende om tot uitbuiting over te gaan. Soms is die voorbereidende fase zelfs helemaal niet nodig, gezien het slachtoffer in kwestie zich al in een dermate problematische situatie bevindt dat de loutere belofte op een “interessanter leven” genoeg is, en er zelfs zo goed als onmiddellijk duidelijk wordt dat prostitutie de manier is waarop dat realiteit zal worden.

Slachtofferprofiel

De slachtoffers van tienerpooiers, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken en beschikbare dossiers bij Child Focus, zijn meestal meisjes tussen de 14 en 20 jaar oud.¹⁸ Deze groep verjongt echter aanzienlijk en omvat steeds meer 13 en soms zelfs 12-jarigen. Het zijn heel vaak Belgische meisjes, maar ook buitenlandse meisjes die legaal of illegaal in ons land verblijven vallen ten prooi aan hun methodes.¹⁹ Het is heel reëel dat deze laatste groep onderbelicht blijft omdat zijzelf en hun ouders minder snel de weg vinden naar de bestaande hulpkanalen door een gebrek aan vertrouwen, onwetendheid, eergevoel of schaamte. Dit maakt hen, volgens een aantal jeugdinstellingen die buitenlandse slachtoffers van tienerpooier-praktijken onder de jongeren die ze begeleiden hebben, mogelijk nog kwetsbaarder. Ook jongens kunnen het slachtoffer worden van deze praktijk. Verschillende van de geconsulteerde actoren komen in aanraking met minderjarige jongens die in het – veelal homo-gerichte – prostitutiecircuit belanden. Er is echter minder duidelijk sprake van een specifiek tienerpooier-aspect waarbij één centrale figuur hen emotioneel misleidt en inpalmt. Vaak is er sprake van een relationeel element en wordt er zonder twijfel misbruik gemaakt van de emotionele, sociale en financiële kwetsbaarheid van deze minderjarigen. Zijzelf lijken echter het netwerk van klanten te onderhouden, veelal om een bepaalde levensstijl te kunnen veroorloven. Wel moet ook hier rekening gehouden worden met mogelijk elementen van schaamte en eer omtrent homofilie, dat vaak nog meer aanwezig is bij jongens van vreemde origine, waardoor deze verhalen nog moeilijker naar buiten komen. Net daarom verdient dit aspect bijzondere aandacht in de toekomst en is extra waakzaamheid geboden. Omwille van het geringe aantal jongens dat in dit onderzoek

¹⁸ Gezien Nederland een stuk verder staat met onderzoek naar het fenomeen, zijn daar meer betrouwbaar opgemeten cijfers voorhanden. In 2012 vond men bijvoorbeeld op basis van een consultatie van zes jeugdzorg regio's dat de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers 16 jaar was (van Deth A., Repetur L. en Storms O., *Registratie slachtoffers loverboys in de jeugdsector*, (Movisie, Utrecht, 2013), niet genummerd). Van de 216 slachtoffers die in 2014 geregistreerd werden bij CoMensha, het landelijke coördinatiecentrum tegen mensenhandel in Nederland, was 70 % minderjarig (CoMensha, *Jaaroverzicht: Het Beeld van 2014*, (Landelijke Coördinatiecentrum tegen mensenhandel, Amersfoort, 2015) pp. 14-15.

¹⁹ Daarnaast zijn er ook de jonge vrouwen die in hun land van herkomst door mensenhandelaars misleidt worden op basis van de loverboymethode en vervolgens hier terechtkomen. Vaak worden ze als minderjarigen in hun eigenland seksueel uitgebuit en op 18 jarige leeftijd naar West-Europa gebracht om in de reguliere prostitutie te werken. Deze studie richt zich echter in het bijzonder op minderjarigen die in Vlaanderen ingepalmd worden door loverboys (voor meer over deze problematiek zie Myria Jaarverslag 2015, pp. 27-52, en Bruce A., 'Romania's disappearing girls: Poverty, desperation drive girls from their hometowns & into the arms of sex traffickers', *aljazeera.com*, 9.8.2015).

als slachtoffer aan het licht kwam, zullen we het in dit rapport voornamelijk over meisjes als slachtoffer hebben.

Als het al moeilijk was om een daderprofiel op te stellen, ligt dit nog minder voor de hand wat de slachtoffers betreft. Deze groep is bijzonder heterogeen. In feite lijkt het alle tieners te kunnen overkomen die op een gegeven moment niet goed in hun vel zitten, of in een bepaalde kwetsbare situatie terechtkomen. Qua socio-economische status, scholingsgraad of begaafdheid lijkt er alvast geen patroon te destilleren. Het kan in dit verband nuttig zijn te werken met de vier verschillende profielen van tienerpooier/loverboy slachtoffers die in Nederlands onderzoek worden onderscheiden, en dit dan te toetsen aan de Vlaamse realiteit.²⁰ Hoewel jongeren zelden in zo'n hokje geplaatst kunnen worden, is er vaak één profiel het sterkst uitgesproken.

- Profiel 1: **fase problematiek/pubertijd**. De drang naar autonomie, vrijheid, eigenheid en erkenning, de neiging om te experimenteren met hun lichaam, seksualiteit en nieuwe uitdagingen, en de beperkte zelfcontrole maken pubers zeer kwetsbaar. Dit wordt versterkt door conflicten met de ouders – zonder dat er sprake is van een ernstige ouderproblematiek – omtrent overmatige bescherming, foute vrienden, etc., waardoor ze zich aan hun gezag willen onttrekken.²¹ Een foute ontmoeting op een zwak moment kan tieners met heftig pubergedrag reeds in de armen van een tienerpooier drijven.
- Profiel 2: **zeer beïnvloedbaar**. Er bestaan verschillende redenen waardoor jongeren extra beïnvloedbaar zijn. Dit kan gaan van een (licht) verstandelijke beperking, een psychotische of psychiatrische problematiek, een afhankelijkheidsstoornis door emotioneel afwezige, overbeschermende of ongestructureerde ouders, een laag zelfbeeld, en sociale vaardigheidsproblemen met zaken zoals normbesef, aanvoelen en coping. Hierdoor kunnen ze de consequenties van hun acties vaak niet inschatten en zijn ze heel gemakkelijk te manipuleren.
- Profiel 3: (ernstige) **traumatische ervaring**. Het gaat hierbij om jongeren die (chronisch) getraumatiseerd zijn door seksueel misbruik, mishandeling, huiselijk geweld, verwaarlozing of onveilige hechting. Ook (niet-begeleide) buitenlandse minderjarigen die getraumatiseerd zijn door oorlog en geweld kunnen in deze groep vallen. Traumatische seksualisering kan aanleiding geven tot sterk geseksualiseerd gedrag, verwarring over intimiteit, beperkte zelfwaardering en assertiviteit, over-afhankelijkheid van aandacht, een onvermogen om gevaar in te schatten, en een provocatieve houding waardoor de kans op revictimisatie vergroot.²²

²⁰ Zij voegen hier nog een vijfde 'eer-gerelateerd' profiel aan toe. Dit betreft tieners die deel uit maken van een gezin dat eer collectief interpreteert. Dit maakt dat de angst vaak nog groter is om met hun verhaal naar buiten te komen en maakt hen bijzonder gevoelig voor chantage. In het kader van deze studie beschouwen wij dit eerder als een bijkomende moeilijkheid dan een apart profiel. (Van Dijke A., Terpstra L., Berger M., en Geurts E., *De betovering verbroken · Methodiek preventie en aanpak meisjesprostitutie*, (SWP, Amsterdam, 2006), 175p).

²¹ Jansen M. e.a., *Loverboys in de Keten(s): Advies ketens Loverboyproblematiek in Zeeland*, (Zeeuws instituut voor sociale en culturele ontwikkeling, Middelburg, 2007), pp. 9-10.

²² Commissie Samson, *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*, (Boom uitgeverij, Amsterdam, 2012) 159p.

- Profiel 4: **multi-problem**. Als gevolg van de situatie van de ouders hebben zowel zij als hun kinderen last van aanslepende problemen op verschillende vlakken. Dit kan gaan over middelengebruik, psychiatrische problemen, criminaliteit, misbruik, huiselijk geweld, schoolproblemen, gebrekkig of instabiel sociaal netwerk, norm- en waarde vervaging, etc.

Doorheen de gesprekken en het dossieronderzoek werden alle vier de profielen herkend, met de grootste frequentie voor het multi-problem profiel en de kleinste voor de fase problematiek. Het tweede en derde profiel lijken ongeveer even vaak voor te komen. Een aantal andere risicofactoren kwamen hierbij aan bod. Zonder oorzakelijk verband in te houden, helpen deze te begrijpen welke tieners extra vatbaar zijn voor deze uitbuiting.²³ De rode draad is dat het gaat om tieners met een laag zelfbeeld die liefde, affectie, genegenheid, of zingeving missen, en daar angstvallig naar op zoek gaan. Om een gevoel van liefde, erbij horen, familie, vriendschap, etc. te ervaren blijven ze vaak de uitbuiting ondergaan waardoor er een hoog risico is op herhaald slachtofferschap. Hun laag zelfbeeld gaat niet zelden schuil onder een ruwe bolster. Het zijn dan ook meestal niet de stille en bijzonder breekbare tieners die hiervan slachtoffer worden, maar eerder hun felle en ogenschijnlijk assertieve leeftijdsgenoten. Die eersten worden waarschijnlijk niet geschikt bevonden voor uitbuiting in de prostitutiesector.

Soms vinden tienerpooiers de zwakke plek van jongeren die uit een enigszins stabiele thuissituatie komen. Dit leidt dan tot problematisch gedrag dat dermate escaleert tot deze tieners uiteindelijk in de prostitutie belanden. Op basis van dit onderzoek stellen we echter vast dat de slachtoffers heel vaak tieners zijn die veelvuldig en reeds vanaf zeer jonge leeftijd wegelopen uit het ouderlijk huis, het opvanggezin of de jeugdvoorziening waar ze verblijven. Tijdens die soms lange periodes in “fugue” zijn deze jongeren heel kwetsbaar. Ze vluchten vaak niet naar bekenden, maar naar cafés, parken of verre kennissen omdat de kans kleiner is dat ze daar gezocht zullen worden. Bovendien zijn dit dikwijls jongeren uit de jeugdzorg die vatbaar zijn voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en tijdens deze fugues seks gebruiken als overlevingsstrategie om aan geld, eten, transport, aandacht of onderdak te raken. Hierdoor lopen ze een sterk vergroot risico op uitbuiting door mensenhandelaars. Heel vaak neemt dit wegloupedrag toe onder invloed van het tienerpooier-netwerk. Dit stemt voort uit de enorme pull-factor van deze laatsten omwille van de affectie, financiële en materiële voordelen die zijn bieden, en de push-factor van persoonlijke problemen, conflicten met de ouders of de moeilijkheden van een verblijf in een instelling. Andere genoemde risicofactoren zijn middelengebruik, drang naar glitter en glamour, schoolwissels en -achterstand, vroege seksuele activiteit en een uitgebreid uitgaansleven.

3. Protection – Bescherming

Slachtoffers van tienerpooiers hebben nood aan bescherming tegen het milieu waarin ze zijn terechtgekomen, en niet zelden ook tegen zichzelf. Ze kampen vaak met posttraumatische stressstoornissen (PTSS) die aanleiding kunnen geven tot sterk verstoorde nachtrust, herbelevingen en nachtmerries, verhoogde prikkelbaarheid, woede uitbarstingen, hechtingsstoornissen en gevoelens van onthechting en vervreemding. Dit heeft een ernstige impact op hun dagelijks functioneren waardoor

²³ Schwarze K., Berger M., en Geurts E., *Pretty Woman: Praktijkvoorbeeld voor de aanpak van meisjesprostitutie*, (SWP, Amsterdam, 2006) pp. 18-19.

intensieve begeleiding noodzakelijk is. Zowel bescherming als begeleiding worden bijzonder bemoeilijkt door de blijvende aanhankelijkheid van deze slachtoffers ten opzicht van hun tienerpooiers, die doet denken aan het Stockholmsyndroom. Daarenboven vereisen beide componenten natuurlijk in de eerste plaats dat slachtoffers gedetecteerd en geïdentificeerd kunnen worden, waar we in deel 5 verder op ingaan. In dit hoofdstuk gaan we in de eerste plaats na welke actoren van het Vlaamse zorglandschap hiermee in aanraking komen en op welke manier. Vervolgens onderzoeken we de aanpak die deze slachtoffers nodig hebben en uit welke bestanddelen een aangepast zorgprogramma bestaat. In een laatste deel wordt dan bekeken welke voorzieningen voor dit programma kunnen instaan.

3.1. Het zorglandschap in Vlaanderen

Er is in Vlaanderen geen enkele zorgvoorziening die zich specifiek richt op slachtoffers van tienerpooierpraktijken. Gezien het heel vaak gaat om meisjes die reeds verschillende geledingen van de jeugdhulp doorlopen hebben, is het wel zo dat heel wat jeugdvoorzieningen hier op een gegeven moment mee in aanraking komen. Bij een aantal onder hen komt dit, vooral omwille van de doelgroep waar ze mee werken, proportioneel meer voor. In de gesprekken en de onderstaande uiteenzetting werd dan ook vooral hierop gericht.

Ten eerste zijn er de gemeenschapsinstellingen die beheerd worden door het Agentschap Jongerenwelzijn. De jeugdrechter kan een jongere hier voor een bepaalde tijd plaatsen indien die een als misdrijf omschreven feit (MOF) heeft gepleegd en/of in een verontrustende opvoedingssituatie (VOS) verkeert.²⁴ Dit kan zowel in een open als een gesloten kader. Deze instellingen zijn echter vooral MOF-gericht en reserveren het overgrote deel van de bedden voor jongens. Voor meisjes zijn er slechts 66 beveiligde plaatsen (tegenover 258 voor jongens). Hiervan zijn er 46 vaste plaatsen in Gemeenschapsinstelling De Zande – Campus Beernem. De overige 20 zijn time-outplaatsen voor meisjes die een rustperiode nodig hebben om de hulpverleningsrelatie met de voorziening van herkomst te herstellen. De ene helft hiervan is voorzien in de Gemeenschapsinstelling De Kempen - Campus De Markt in Mol en de andere in De Zande – Campus Ruislede (sinds 15/10/2015).²⁵

Daarnaast is er nog een vorm van gesloten opvang, met name de forensische kinderpsychiatrie (For-K). Hier kunnen jongeren geplaatst worden die onder toezicht staan van een jeugdrechter en wegens een psychiatrische stoornis en/of ernstige gedragsproblemen niet in andere voorzieningen van de jeugdhulpverlening terecht kunnen. Ook dit is vooral gericht op jongens (met een MOF-statuuut), en voor meisjes is het aantal plaatsen beperkt.

Tussen de open en de gesloten opvang bevinden zich de zogenaamde proeftuinen. Binnen een 'besloten' kader bieden deze opvang voor meisjes die niet langer in de gesloten instelling thuis horen en nog niet klaar zijn voor een open setting. Een structurerend en beveiligend aanbod wordt hierbij gekoppeld aan

²⁴ Zoals voorgeschreven in Artikel 37(b) van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind mag de vrijheidsberoving slechts gehanteerd worden als uiterste maatregel en dit voor de kortst mogelijke duur.

²⁵ Midden 2016 komen hier nog 9 time-out plaatsen voor meisjes bij (Jongerenwelzijn, *Persbericht: Jongerenwelzijn creëert negen plaatsen voor meisjes in gesloten opvang*, Brussel, 18.8.2015). Daarnaast zijn er plannen voor een uitbreiding van het aantal gesloten plaatsen in Beernem van 46 naar 60 en 40 nieuwe vaste plaatsen in een gesloten kader in Mol.

een gefaseerd en intensief traject. Jongeren worden aanvankelijk heel sterk en aanklampend opgevolgd, waarna hun vrijheden en vrijetijdsbestedingen langzaam weer worden opgebouwd. Zo worden ze klaargestoomd voor opvang in een open instelling, een terugkeer naar huis of hun gastgezin, of indien dit traject mislukt een terugkeer naar een gesloten setting. Deze proeftuinen werden geïnstalleerd binnen VOT Jeugdhulp in Ieper, de Wissel in Leuven en de Wingerdbloei in Antwerpen.

Bij de overige private voorzieningen van de jeugdhulpverlening zijn het, naast een aantal medisch-pedagogische instituten (MPI's) en observatie- en behandelingscentra (OBC's), vooral de CANO's die buitenproportioneel met slachtoffers van tienerpooiers in aanraking komen. Dit is voornamelijk te wijten aan het feit dat zij zich richten op jongeren aan het einde van de hulpverleningslijn. Heel vaak zijn het 'gewoonteweglopers' (een groep waaronder zoals reeds eerder vermeld een verhoogd risico is op slachtofferschap van tienerpooiers) waarbij het verblijf in en de samenwerking met vele andere instellingen reeds eerder is fout gelopen. CANO's willen deze vicieuze cirkel doorbreken en nieuwe breuken vermijden door de hulpverlening vorm te geven vanuit de dagelijkse leefomgeving van de jongeren.

Daarnaast zijn er de drie erkende centra voor slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, met name Payoke (Antwerpen), PAG-ASA (Brussel) en Sürya (Luik). Zij bieden ambulante of residentiële begeleiding aan meerderjarige slachtoffers van mensenhandel (en hun kinderen) op administratief, juridisch, psychosociaal en medisch vlak. Minderjarige slachtoffers mensenhandel worden doorverwezen naar gespecialiseerde voorzieningen zoals Minor Ndako & Juna vzw en Fonto Nova die instaan voor de opvang en begeleiding van minderjarigen en hun context.

Eén van de meest gehoorde frustraties doorheen de gesprekken is het gebrek aan capaciteit op al deze niveaus. Het tekort aan bedden in de private voorzieningen, de gemeenschapsinstellingen en psychiatrie gaat natuurlijk veel breder dan de tienerpooier-problematiek alleen, maar kan in dit verband zeker niet genegeerd worden. Specifiek voor deze slachtoffers is er een bijzonder luide schreeuw om gesloten of afgelegen plaatsen. Slachtoffers van tienerpooiers beseffen vaak niet in wat voor gevaarlijke situatie ze terecht zijn gekomen. Ze lopen steeds weer weg van thuis of van de jeugdinstelling om hun tienerpooier op te zoeken en blijven zich daar blootstellen aan seksuele uitbuiting, drugs, criminaliteit en geweld. In een gesloten of afgezonderd kader kan dit destructieve patroon doorbroken worden en kunnen ze – zowel reëel als virtueel – afgezonderd worden van deze slechte invloeden. Op deze manier kunnen ze mentaal tot rust komen en een volledige medische check-up ondergaan. Momenteel zijn er in Vlaanderen maar twee soorten voorzieningen die een dergelijke gesloten setting bieden: de gemeenschapsinstellingen en de For-K's. De wachtlijsten voor deze plaatsen zijn echter enorm lang, waardoor het bijzonder moeilijk is iemand geplaatst te krijgen (wat trouwens aan de oorsprong ligt van het feit dat deze problematiek in de eerste plaats in de media kwam).

Het is niet enkel een probleem van te weinig plaatsen, veel contactpersonen betreuren ook het gebrek aan flexibiliteit waardoor ze niet inzetbaar zijn wanneer nodig. Dit leidt ertoe dat instellingen en jeugdrechters niet kort op de bal kunnen spelen wanneer jongeren een gevaar worden voor zichzelf of zich niet aan de gemaakte afspraken houden. Frustraties omtrent de beperkte flexibiliteit zijn meest uitgesproken met betrekking tot de time-outs in gemeenschapsinstelling, die ook voor deze groep slachtoffers vaak noodzakelijk worden geacht om hen tot mentale rust te laten komen of een escalatie van

problemen te doorbreken of voorkomen. Vooral de vaste wekelijkse instroomdag voor time-outs wordt gelaakt. Jongeren weten dat ze pas op woensdag naar de time-out kunnen gestuurd worden en lopen daarom niet zelden op dinsdag weg. Het gebeurt eveneens dat men weet waar weggelopen jongeren zich bevinden, en dus risico lopen om uitgebuit te worden, maar dat ze pas op woensdag opgepakt worden omdat tot dan geen beveiliging kan worden voorzien. Verder werd geregeld gepleit voor meer flexibiliteit op vlak van leeftijd. Nu kunnen jongeren pas vanaf 14 jaar in de gesloten opvang terecht terwijl tienerpooiers zich op steeds jongere slachtoffers richten. Ook de vaste duur van 10-14 dagen voor de time-outs werd als te rigide gezien. Er is in de eerste plaats meer tijd nodig om het destructieve patroon bij tieners te kunnen doorbreken. Tot slot vinden ook een aantal respondenten dat er meer flexibel met de inhoud van deze time-out trajecten zou moeten kunnen omsprongen worden. Nu zijn deze steeds gericht op het herstel van behandelingsrelatie met de instelling van herkomst, terwijl dit voor slachtoffers van tienerpooiers niet per se aan de orde is.

Niet alleen jeugdinstituten stellen door dit gebrek aan gesloten plaatsen hun noodzakelijke stok achter de deur te missen, ook de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht komt hierdoor in het gedrang. Door het algehele plaatsgebrek in de jeugdzorg kunnen jeugdrechters vaak niet de maatregel opleggen die hen het best lijkt.²⁶ Hierdoor blijft het aantal onuitvoerbare beschikkingen spectaculair stijgen.²⁷ Vaak lukt het enkel om een jongere snel geplaatst te krijgen wanneer de zaak in de openbaarheid gebracht wordt of er op een andere manier druk wordt uitgeoefend. Hierdoor dreigt de transparantie uit het aanmeldingssysteem bij de Intersectorale Toegangspoort te verdwijnen. Een aantal gesprekspartners pleiten dan ook voor een globale en inhoudelijke aanpak. Omdat het vaak niet lukt om een geschikte plaats te vinden aangepast aan de noden van de jongere, worden jongeren aangepast aan de criteria tot opname of toegang.²⁸ Bijzonder pervers en verontrustend is dat slachtoffers van tienerpooiers soms gecriminaliseerd worden, bijvoorbeeld wegens drugsfeiten of het verspreiden van kinderporno (omwille van een verhuulende profielfoto), om hun kansen op plaatsing te vergroten.²⁹

De aanbodgerichtheid van de genomen beslissingen leidt tot chaotische justitiële trajecten met “nomadenjongeren” die het jeugdbeschermingslandschap afreizen zonder enige lange termijn doelstelling of toekomstperspectief.³⁰ Daarnaast zorgt dit voor frustratie en onbegrip bij zowel de jongeren, hun ouders als zorgverstrekkers die het gevoel hebben dat hun hulpvraag genegeerd wordt. In afwachting van

²⁶ In het geval van MOF jongeren geven jeugdrechters aan dat ze in 80% van de gevallen niet de maatregel van eerste keuze kunnen opleggen. Voor VOS jongeren zijn dergelijke gegevens niet beschikbaar (Christiaens J. & Dumortier E., ‘Rapport 3: Evaluatie van maatregelen’, in: *Omgevingsanalyse Vlaams Jeugdrecht* (Agentschap Jongerenwelzijn, Brussel, 2015) p. III-5).

²⁷ Parket Antwerpen, *Persbericht: Parket is het volmondig eens met de jeugdrechters*, <<http://www.politics.be/nieuws/6510/>>. Er worden in België echter geen elementaire administratieve gegevens bijgehouden die toelaten om de gerechtelijke beslissingspraktijk ten aanzien van minderjarigen in kaart te brengen.

²⁸ Nuytiens A. en Brolet C., ‘De sociaaleconomische context van jeugdcriminaliteit’, in: Weijers I. en Eliaerts C. (eds), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2008) pp. 127-142.

²⁹ Een specifiek probleem in Brussel is dat de Brusselse Ordonnantie inzake hulpverlening aan jongeren niet voorziet in de plaatsing van jongeren in de gemeenschapsinstellingen. Hierdoor valt dit onder het algemene jeugdrecht, wat wil zeggen dat enkel jongeren die als misdadig omschreven feiten hebben gepleegd geplaatst kunnen worden.

³⁰ Moriau J., ‘La délinquance comme symptôme, la folie comme délit. Quelle place pour les jeunes à la limite de la psychiatrie’, in: Christiaens J., De Fraene D. en Delens-Ravier I. (Eds.), *Protection de la jeunesse. Formes et réformes – Jeugdbescherming. Vormen en hervormingen* (Bruylant, Brussel, 2005), pp. 137-151.

een gesloten plaats in Beernem of een andere geschikte residentiële plaatsing wordt vaak bijzondere creativiteit aan de dag gelegd. Soms moeten deze tieners enkele nachten in de bewaarkamer voor minderjarigen doorbrengen (in de praktijk is dit een politiecel) of in de cel van het justitiepaleis.³¹ De politie noch de jeugdparketten hebben echter de noodzakelijke middelen of expertise om deze tieners op te vangen. In andere gevallen of in opvolging daarvan worden ze naar de forensische kinderspsychiatrie of psychiatrie van wacht doorverwezen, ongeacht of de tieners daar thuishoren of klaar zijn voor een dergelijke behandeling. Ook de beslissing om tieners terug naar huis (in geval van een bijzonder precare thuissituatie is dit soms de straat) of naar hun open instelling te sturen stuit vaak op onbegrip omdat ze dan simpelweg opnieuw verdwijnen. Gesprekspartners uit zowel de zorg, justitie als politie betreuren dan ook dat onze maatschappij omgaat met minderjarigen op een manier waarop we het van geen enkele ouder zouden goedkeuren.

Dit 'management van de schaarste' zorgt er bovendien voor dat we de problemen met slachtoffers van tienerpooiers danig laten escaleren tot ze nog bijzonder moeilijk op te lossen zijn en deze tieners getekend zijn voor het leven. Meer nog, deze jongeren zijn zonder aangepaste en tijdige tussenkomst "vogels voor de kat" eens ze 18 geworden zijn, met vaak een blijvende betrokkenheid in de "onderwereld" van prostitutie, drugs en criminaliteit. Eens hersenspoeling (zie kader p. 14) is opgetreden, is het bijzonder complex om nog in te grijpen. Dit toont aan hoe belangrijk het is om kort op de bal te spelen. Door het onvermogen om dit te doen geven we deze mensenhandelaars uitgebreid de kans om het net rond deze tieners te sluiten en de hersenspoeling op te drijven. Ondertussen neemt het misbruik alleen maar toe en het vertrouwen van deze tieners in de jeugdbescherming af. Deze situatie wekt moeheid en moedeloosheid in de hand bij ouders en hulpverleners die zich machteloos voelen, bij politie- en justitiediensten die het gevoel hebben dat ze dweilen met de kraan open bij het opsporen en terugbrengen van deze slachtoffers, en niet in het minst bij de slachtoffers zelf die bovenop het misbruik een schoolachterstand opbouwen, vervreemden van hun vrienden en familie en ook daar hun weg niet meer vinden (wat in feite het doel van deze tienerpooiers is). Dit zet dikwijls heel destructief gedrag in werking die de situatie alleen maar verder doet escaleren.

3.2. Een zorgprogramma voor tienerpooier-slachtoffers

Zoals hierboven werd toegelicht zitten slachtoffers van tienerpooiers, als ze al gedetecteerd en geïdentificeerd zijn, over het volledige Vlaamse zorglandschap verspreid. Er bestaat hierbij geen methodisch zorgprogramma en het behandelingstraject hangt af van de voorziening waaraan ze toegewezen worden of reeds in begeleiding zijn.³² Het feit dat ze vaak een groot deel van het zorglandschap afreizen vooraleer de plek gevonden wordt die hen kan en wil begeleiden, leidt er bovendien toe dat behandelingen geregeld worden afgebroken en nieuwe worden opgestart zonder lange termijnvisie. Instellingen zoals Van Celst in Antwerpen en Cirkant in Turnhout trachten momenteel hun aanpak deels aan te passen aan deze doelgroep, maar zijn nog sterk zoekende. Anderen zijn dan weer van

³¹ De wettelijk bepaalde vrijheidsberovingstermijn is 24 uur.

³² Dedoncker K. en Verschuere S, 'Loveboys', in: Blow, H. (red.), *Handboek Familiaal Geweld*, (Politeia, Antwerpen, 2015), pp. 17-19.

de overtuiging dat hun generalistische behandelaanbod ook deze groep jongeren kan accommoderen. Het staat echter vast dat een systematische aanpak vereist is zodat het gevolgde traject niet langer afhangt van de voorziening waar ze op dat moment nu eenmaal verblijven.

Momenteel zijn verschillende voorzieningen die in aanraking komen met tienerpooier-slachtoffers op zoek naar handvaten en leidraden voor hun begeleiding en behandeling. Hierbij komen ze vaak bij Nederlandse instituten terecht die hieromtrent bijzondere expertise hebben opgebouwd, zoals Fier Fryslân (expertise- en behandelcentrum op het terrein van geweld in afhankelijkheidsrelaties), Kompaan en de Bocht (hulpverlening bij opvoedingsvragen, problemen in de ontwikkeling van jeugd en geweld in afhankelijkheidsrelaties), Stichting Helse Liefde (advies en ondersteuning bij de meest uiteenlopende zaken die met loverboy/tienerpooier-problemen en de gevolgen daarvan te maken hebben), Humanitas Eindhoven (met hun project Gevaarlijke Liefde bieden zij preventieve voorlichting over loverboys en jeugdprostitutie) en Pretty Woman (hulpverlening bij relaties en seksualiteit). Deze kunnen Vlaamse hulpverleners vaak een heel eind op weg helpen. Tot nu toe zijn evenwel ook in Nederland de behandelvisie en doelstelling, het behandelaanbod, de keuze voor de opvangvariant (de groepssamenstelling, open, besloten of gesloten), de aan te bieden interventies en de overdracht/nazorg “onvoldoende expliciet vastgelegd, onderbouwd of onderzocht”.³³ Daarnaast mag niet vergeten worden dat er ook in Vlaanderen reeds wel wat expertise hieromtrent aanwezig is, zij het sterk verspreid. Door een ondersteunend web van partners op poten te zetten, in combinatie met interviews en ronde tafels, kunnen deze ervaringen en *best practices* gebundeld worden tot een gestandaardiseerde en efficiënte behandelmethode.

Met dit onderzoek willen we hiertoe een eerste aanzet geven. Doorheen de gesprekken met hulpverleners werden ideeën verzameld omtrent de verschillende elementen waarop een zorgprogramma gebouwd zou moeten worden. Deze worden hieronder uiteengezet volgens de kernelementen van de aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd die in 2014 door de Nederlandse Commissie Azough werden op gelijst.³⁴ Dit vullen we aan met specifieke suggesties en ervaringen van Vlaamse hulpverleners.

1. De **veiligheid** van de tiener staat **centraal**. Dit betreft zowel de mentale als fysieke veiligheid, het zich veilig voelen en zijn. Het misbruik stopt vanaf de eerste dag van de behandeling. Hiertoe moeten vaak in het belang van de tieners bepaalde maatregelen genomen worden die hun vrijheid inperken. Dit kan gaan van een plaatsing in een andere regio, een toezicht, beperking of verbod op telefoon- en internetgebruik, een vrijheidsbeperking door aanklappend te werken of fysieke barrières in te voeren (verschillende partners vragen meer beleidssturing over wat op dit vlak wettelijk mogelijk is, in overeenstemming met het kinderrechtenverdrag en het recht op zelfbeschikking en privacy), het beperken en controleren van bezoekers, een time-out in de gemeenschapsinstelling, etc. Nu worden dergelijke maatregelen ad hoc genomen. Een aantal voorzieningen pleiten er daarom voor om bij aanvang van het traject, in overleg met de jeugdrechter en afgestemd met de politie, een algemeen behandelingskader af te spreken waarbinnen

³³ Mein A. et al, *De effectiviteit van behandelmethoden voor slachtoffers van loverboys*, (Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2014), p. 50.

³⁴ Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough), *Hun Verleden is Niet hun Toekomst: Actieplan*, (Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, 2014) 47p.

hulpverleners de flexibiliteit hebben om doorlopend en gefaseerd bij te sturen met deze controles en beperkingen.

2. Het behandelplan wordt vormgegeven vanuit een **grondige probleem-, risico-, behoeften- en krachtenanalyse** van de tiener. Hiertoe worden uitvoerige inspanningen geleverd om hun sociale netwerk in kaart te brengen, met specifieke aandacht voor risicovolle contacten en locaties, de omstandigheden, aard en frequentie van het misbruik, de gedragsproblemen en de onderliggende problematiek. Met andere woorden moet de behandeling variëren naar gelang de concrete problemen van het slachtoffer (is er bijvoorbeeld sprake van middelengebruik? Was de tiener reeds volledig ingepalmd door de tienerpooier of werd deze reeds in de ronselfase gedetecteerd? Etc.), de risico's die het nog loopt, en de specifieke behoeften en krachten van de tiener en diens netwerk. Nu missen vele instellingen de tijd en middelen om hier voldoende uitgebreid in te investeren.

3. De **behandeling is sterk gefaseerd**. In een eerste fase wordt een duidelijke structuur gecreëerd en worden de risico's voor de tiener binnen het netwerk geminimaliseerd of uitgesloten. Hiertoe worden de vrijheden met betrekking tot internet, telefonie en vrije tijd sterk ingeperkt of onder toezicht georganiseerd. Dit wordt stapsgewijs en afhankelijk van de veiligheid, gezondheid en verwerking opnieuw opgebouwd met een toenemende zelfstandigheid en autonomie.

4. Er is aandacht voor **acute medische zorg**. Wanneer een jongere aangemeld wordt met vermoedens van uitbuiting door een tienerpooier, en tevens systematisch wanneer een tiener terugkeert uit fugue, dient deze gestimuleerd te worden om zich te laten testen op soa's of zwangerschap. Naast de noodzakelijk medische zorg moeten mogelijke problemen nauwgezet betrokken en opgevolgd worden in de behandeling en begeleiding.

5. Indien de veiligheid het toelaat worden de **context en het sociale netwerk** van de tiener **onmiddellijk en intensief betrokken** bij de behandeling. Het is in essentie de bedoeling dat de tiener na afloop hierheen kan terugkeren. Dit is niet evident omdat die relatie vaak verstoord is omwille van een verontrustende thuissituatie, omdat een tienerpooier-slachtoffer gedrag stelt waar de context op afhaakt en/of omdat de ouders actief hebben ingezet op het verstoren van deze relaties. Daarom moeten de contacten met het onveilige netwerk uitgedoofd en deze met het veilige terug opgebouwd worden. Hiertoe wordt ingezet op zowel de verwerking van het misbruik bij de familie als op de manieren om hernieuwd misbruik te voorkomen.

6. De behandeling heeft plaats binnen een **positief pedagogisch klimaat** gebaseerd op respectvolle bejegening enerzijds en duidelijke sturing anderzijds. Hulpverleners staan kritisch tegenover gedragingen maar respectvol en positief tegenover de persoon. Er wordt een warm en huiselijk kader gecreëerd dat niet voelt als een straf maar als een steun. Verschillende contactpersonen zijn er van overtuigd dat ze de meeste vooruitgang boeken door hun fundamentele aanvaarding van de tieners en de continuïteit van hun hulpverleningsrelatie. Ongeacht hoe moeilijk hun gedrag is, blijven ze er steeds voor hen staan. Vooral bij slachtoffers die geregeld weglopen uit de voorziening, niet zelden omdat ze aangetrokken worden door het tienerpooier-netwerk en afgestoten door persoonlijke moeilijkheden met hun context of de veeleisendheid van de behandeling, is het niet eenvoudig om deze continuïteit van de hulpverlening te blijven bieden. Dit wordt volgens verschillende zorgverstrekkers verder bemoeilijkt door de focus vanuit de overheid op benuttingsgraad van bedden en face-to-face contacten met jongeren en hun context. Enkel

via die onvoorwaardelijke steun kan langzaam aan een vertrouwensband gebouwd worden die het aantrekkelijker maakt om te blijven dan om te gaan. Dit is vaak een moeizaam proces omdat de tieners door hun pooiers op een piedestal worden geplaatst die moeilijk te evenaren is door hulpverleners met beperkte tijd en middelen. Daarenboven verdienen die tieners vaak wel wat geld in de prostitutie of met andere criminele activiteiten. Wanneer het even moeilijk gaat met de behandeling is de verleiding dan ook groot om terug te keren naar dit onveilige maar “rewarding” netwerk.

7. De **verwerking van traumatische gebeurtenissen** die gerelateerd zijn aan het slachtofferschap van tienerpooier-praktijken/mensenhandel, alsook aan mogelijke eerdere opgelopen trauma's, wordt opgenomen in de behandeling. Dit is er zowel op gericht om deze gebeurtenissen een plek te geven, als op het voorkomen van toekomstig slachtofferschap door het anticiperen van bedreigende situaties. Groepstherapie kan hierin een belangrijke rol spelen. In deze behandeling moet eveneens intensief gewerkt worden op die blijvende afhankelijkheid ten opzichte van hun tienerpooiers, waarvoor de bestaande kennis omtrent het Stockholmsyndroom van nut kan zijn.

8. De behandeling is gericht op het **vergroten van de eigenwaarde en zelfbepaling**. Door de traumatische ervaringen zijn slachtoffers van tienerpooiers de greep op hun eigen lichaam en leven kwijt. Hun zelfbeeld werd hierdoor bijzonder geschaad. Door lichaamsgerichte therapieën en het aansterken van hun sociale, praktische en probleemoplossende vaardigheden moeten tieners (opnieuw) voelen dat ze de moeite waard zijn. Hierbij wordt ook hun assertiviteit en veerkracht aangesterkt.

9. Er is een doorlopende lijn tussen de behandeling en **de toekomstige leefsituatie**. De behandeling dient te leiden tot een integratie in en adequate deelname aan de samenleving. Dit zijn vaak jongeren waarbij het hulpverleningstraject of de schoolcarrière volledig is fout gelopen. Hun toekomstbeeld is uitermate somber en ze zien dikwijls geen positieve uitweg meer. Niet zelden hebben zij het “bont” gemaakt in hun sociale context waardoor ze ook daar (denken) moeilijk nog terecht (te) kunnen. Dit herstel moet geïnstalleerd worden. Door te focussen op succeservaringen in onderwijs en vrijetijdsbesteding kan dit toekomstbeeld bijgeschaafd worden. Een bijzonder aandachtspunt is de overgang naar meerderjarigheid en de aansluiting tussen de beschermende jongeren- en de vrijwillige volwassen hulpverlening. Nog al te vaak worden jongeren van de ene dag op de andere aan hun lot overgelaten terwijl hun context onveranderd blijft. Ook voor wat betreft slachtoffers die net geen 18 zijn, en die hulpverlening nodig hebben die verder reikt dan hun 18^e verjaardag, moet gedacht worden aan samenwerking- en doorverwijzingsmogelijkheden naar (residentiële) hulpverlening voor volwassen slachtoffers mensenhandel. Dit alles opdat zwaar getraumatiseerde jonge mensen op hun 18^e niet zonder enige verdere opvolging of begeleiding als vogels voor de kat de wijde wereld worden ingestuurd.

10. Er is aandacht voor **gezonde relaties, seksualiteit en intimiteit**. Deze problematiek doet zich voor in een leeftijdsfase die essentieel is voor de sociaal-emotionele, seksuele en cognitieve persoonlijkheidsontwikkeling van jongeren. Door hun ervaringen zijn ze vaak volledig in de war over wat normale contacten en intimiteit inhouden. Via individuele en groepsgesprekken, alsook contacten met ervaringsdeskundigen en lotgenoten, kunnen positieve en gezonde contacten met leeftijdsgenoten opnieuw opgebouwd worden.

3.3. Opvangcapaciteit: nood aan een gelaagde aanpak

De vraag is nu welke instellingen dit zorgprogramma kunnen bieden. Een gelaagde aanpak dringt zich hier op. In de eerste plaats is vaak een acute beveiliging van het slachtoffer voor zichzelf en haar/zijn omgeving geboden. De forensische kinderpsychiatrie kan dit bieden, maar dan moet er duidelijk sprake zijn van een psychiatrische problematiek en de wil van het slachtoffer om hieraan te werken. Gezien de wachtlijsten bijzonder lang zijn is de flexibiliteit hieromtrent beperkt. Rest momenteel enkel nog de gesloten gemeenschapsinstelling De Zande – Campus Beernem die deze beveiliging kan bieden. Door de structuur van deze setting, met een vaste dagindeling, onderwijs en medische zorg, en een volledige afscherming van externe invloeden door de afwezigheid van internet/gsm's en een sterke regulering van bezoek en telefonie, zouden de tieners hier tot emotionele en mentale rust moeten kunnen komen. Dit zou het mogelijk moeten maken om het destructieve patroon waarin ze zijn terecht gekomen te doorbreken en hen structureel op andere ideeën te brengen.

Een vaak gehoord pijnpunt van Beernem voor tienerpooier-slachtoffers is echter dat het regime volledig geschoeid is op het omgaan met jongeren die als misdaad omschreven feiten hebben gepleegd. Bij aankomst wordt elke jongere, ongeacht de reden van het verblijf, een periode in isolatie geplaatst. 's Nachts gaan de kamerdeuren op slot, jongeren mogen niet vrij rondlopen en er gelden vele en strenge regels. Het verblijf draait eerder om beveiliging dan om begeleiding. Het zorgtraject start momenteel in het beste geval pas na het verblijf in de gemeenschapsinstelling, terwijl die tieners in de eerste dagen/weken net de meest intensieve zorg nodig hebben. Enkel zo kan hen getoond worden dat hun vertrouwen in die tienerpooiers vals is en dat de hulpverlening het goed met hen voorheeft. De afgelopen maanden leek dit omwille van interne herstructureringen in De Zande volledig stroef te lopen. Zo werd melding gemaakt van een tienerpooier-slachtoffer dat op vier maanden tijd maar één keer een psychiater te zien kreeg en twee maanden diende te wachten op deelname aan de activiteiten van de leefgroep.³⁵ Daarnaast komen deze slachtoffers daar in een enorme mengelmoe van tieners met zowel MOF als VOS-statuten terecht. Omwille van de lange wachtlijst raken vaak enkel die jongeren binnen die de zwaarste feiten hebben gepleegd. Dit vergroot het risico dat deze heel beïnvloedbare en kwetsbare slachtoffers aan nieuwe gevaren worden blootgesteld.

Om al deze redenen voelt een verblijf in Beernem voor deze slachtoffers dikwijls aan als een nieuwe straf eerder dan een hulpmiddel. In verschillende dossiers is dit verblijf een dieptepunt waar de tieners bijzonder brutaal worden en zich volledig gaan afsluiten. Psychologen spreken dan ook soms van een secundaire traumatisering. Voor een aantal tienerpooier-slachtoffers stellen hulpverleners wel dat de aanpak van De Zande noodzakelijk is. Dit gaat dan vooral om meisjes die zware feiten gepleegd hebben of zeer problematisch en asociaal gedrag stellen. Hierdoor kan hun slachtofferschap niet op de voorgrond gesteld worden, maar dient men dit te behandelen als één element van hun bijzonder complexe situatie.

³⁵ Recent kondigde het Agentschap Jongerenwelzijn aan dat vanaf januari 2016 meer geïnvesteerd zal worden in intensieve en persoonlijke begeleiding van jongeren die in de gesloten instellingen verblijven. Het doel is hen beter voor te bereiden op een leven met minder regels en meer vrijheid (Agentschap Jongerenwelzijn, persbericht: *60 jongeren extra begeleid na verblijf in een gemeenschapsinstelling Overheid en private sector werken in jeugdhulp nauwer samen*, Brussel, 11.12.2015).

Er bestaat echter bijzonder weinig onderzoek over de beleving van jongeren in detentie. “Het is net wanneer we kennis hebben over hoe de jongeren erover denken en hoe ze het beleven, dat we hun reacties beter kunnen begrijpen, alsook krijgen we hierdoor een zicht op de impact van de interventies, welke dan zouden aangepast kunnen worden aan de noden en behoeften van de jongeren”.³⁶

In het licht van deze vragen bij de geschiktheid van De Zande voor slachtoffers van mensenhandel pleiten heel wat contactpersonen voor een specifiek en aangepast opvanghuis zoals het nu al bestaat voor meerderjarige slachtoffers (Payoke, PAG-ASA en Sürya) of zoals de vluchthuizen voor mishandelde vrouwen. Vaak wordt hier het voorbeeld van Esperanto gegeven dat in 2002 werd opgericht in de Franstalige gemeenschap voor de opvang van jonge slachtoffers van mensenhandel. Zij kunnen terecht op een geheime en afgelegen locatie in de provincie Henegouwen waar opvang, juridische ondersteuning en gespecialiseerde begeleiding wordt geboden. Minor-Ndako& Juna vervult een soortgelijke functie in Brussel en Vlaanderen. Het grote verschil is hier echter dat het niet gaat om afgelegen locaties waardoor de risico's op wegloupedrag en verleidingen van buitenaf toenemen.

In het licht van het bovenstaande is het duidelijk dat er idealiter een specifiek opvanghuis voor tienerpooier-slachtoffers zou worden ingericht. De vraag is hoe dit er zou kunnen uitzien en hoe dit georganiseerd kan worden. Een terugkerend voorstel is dat het een beveiligende, beschermende en huiselijke plek moet zijn die zich op een afgelegen en geheime locatie bevindt. Op deze manier kan de neiging om weg te lopen ingeperkt worden. Een centralisatie van deskundigheid wordt hier belangrijker geacht dan een geografische decentralisatie, op voorwaarde dat voldoende middelen worden voorzien om de context te betrekken. Ook over de doelgroep dient verder nagedacht te worden. De Nederlandse Commissie Azough stelt dat een homogene groepssamenstelling de meest optimale context biedt voor de veiligheid en behandeling van het meisje, omdat daar “minder schuld en schaamte wordt ervaren, meer openheid van zaken wordt gegeven en dat meiden elkaar aanspreken op gedrag”.³⁷ Gemengde groepen met jongens kunnen meisjes misschien weerbaarder maken, maar het risico op revictimisatie is dikwijls te groot omdat het experimenten met relaties en seksualiteit voor deze slachtoffers nog te nauw verbonden is met misbruik. In Nederland biedt Asja van Fier Fryslân een gespecialiseerde opvang- en behandelsetting voor meisjes tussen 12 en 23 die via loverboy/tienerpooier-constructies in de prostitutie zijn beland of dreigen te belanden. Daarnaast is er ook Lima, een sekse-specifieke behandelgroep van Kompaan en de Bocht, waar zwangere tieners en tienermoeders met gediagnosticeerde gedragsproblematiek samen geplaatst worden met slachtoffers jeugdprostitutie en mensenhandel.

Verschillende Vlaamse hulpverleners bevestigen het belang van homogeniteit in de groepssamenstelling. Indien andere doelgroepen worden betrokken, werd gesuggereerd om gerelateerde problematieken zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, slachtoffers mensenhandel of wegloupers als focus te nemen. Dit laat toe om voldoende gericht te werken en specifieke expertise te voorzien. Deze expertise dient trouwens niet allemaal in huis aanwezig te zijn. Een structurele samenwerking kan op poten worden gezet met psychiaters, drughulpverleners, etc. Het voordeel hiervan is dat dit gemakkelijker kan worden doorgezet na afronding van deze gespecialiseerde opvang. Bij deze concentratie van tienerpooier-slachtoffers dient echter wel nauwgezet toegezien te worden op het mogelijke ontstaan van ronselnetwerken of het elkaar

³⁶ Christiaens & Dumortier (2015) p. III-19.

³⁷ Commissie Azough (2014) p. 16.

aansteken tot deviant gedrag. Soms wordt gesteld dat een dergelijke concentratie stigmatisering in de hand zou werken. Dit risico lijkt echter niet groter te zijn dan wanneer deze slachtoffers verspreid worden over verschillende instellingen, wel integendeel. Zoals een meisje dat verblijft in de Nederlandse voorziening Asja het zelf verwoordt: *“Alle meiden bij Asja zijn aangerand, verkracht en misbruikt of hebben gewerkt. Dat is normaal bij Asja. Niks bijzonders. In andere voorzieningen val je juist op als je voor een loverboy hebt gewerkt. Daar ben je niet Annick maar “dat hoertje”. Daar roddelen ze over je. Ze denken dat je een makkelijk meisje bent”*

Net zoals dat voor het verblijf in een gesloten gemeenschapsinstelling geldt, mag deze afgezonderde opvang niet langer duren dan noodzakelijk is voor de veiligheid, gezondheid en verwerking van het slachtoffer. De meningen over de duur van een dergelijke afzondering lopen uiteen en zijn erg afhankelijk van de persoon en problematiek. Een minimum van drie maanden lijkt in elk geval geboden. Echter, hoe langer je hen uit de maatschappij haalt, hoe groter het risico dat ze geïsoleerd raken en hun plaats niet meer terug vinden. Dit is vaak een moeilijke evenwichtsoefening tussen de risico's van openheid en het belang om autonomie en een toekomstperspectief te bieden. Behalve de doorstroom naar andere opvangmogelijkheden of naar (een pleeg)huis, is het in dit verband ook zeer belangrijk om vanaf dag één (binnenshuis) scholing en opleiding te voorzien.

Een andere optie is het opvangen van slachtoffers in de reguliere opvang en hen uitlichten als specifieke doelgroep. De Nederlandse Rapporteur Mensenhandel pleit tegen het plaatsen van deze slachtoffers binnen de generieke jeugdzorgvoorzieningen omdat deze niet in staat zijn de complexe trauma's en problemen adequaat te behandelen.³⁸ Er werd door enkele correspondenten voorgesteld om deze meisjes in een beperkt aantal voorzieningen te groeperen. Dit kan dan gaan om voorzieningen (zoals Van Celst in Antwerpen of Cirkant in Turnhout) die reeds vandaag geregeld aanmeldingen krijgen van tienerpooier-slachtoffers én hiervoor openstaan. Behalve een centralisatie van deskundigheid en een afstemming op de noden van deze specifieke doelgroep, laat dit toe om – naar het model van de erkende opvangcentra voor slachtoffers van mensenhandel – een overzichtelijk aantal aanspreekpunten te creëren (zie verder deel 6). Andere jeugdvoorzieningen die vragen hebben omtrent deze problematiek kunnen dan daar terecht voor advies (bijvoorbeeld omtrent preventie of de identificatie en detectie van slachtoffers), het inzetten van specifieke expertise en eventuele doorverwijzing. Ook binnen deze voorzieningen blijft de beveiliging van slachtoffers cruciaal. Zoals in de voorgaande sectie vermeld, is het aangewezen bij aanvang van elk specifiek traject, in overleg met justitie en politie, een aangepast behandelingskader af te spreken waarbinnen hulpverleners gefaseerd kunnen werken met toezicht, controle en vrijheidsinperkingen.

Een specifieke mogelijkheid om het belang van veiligheid en autonomie te verzoenen zijn de ontheemdingsprojecten in het binnen- of buitenland. Dit kan gaan van een trektocht, een bouwkamp, tot een boerderijverblijf. Dergelijke projecten hebben bijzonder veel potentieel omdat deze toelaten om binnen een positieve sfeer die niet als straf wordt gevoeld de banden met het tienerpooier-netwerk te doorbreken. Tegelijkertijd laten deze ervaringen de tieners op krachten komen terwijl hun eigenwaarde en zelfbepaling wordt bijgeschaafd. In een aantal gevallen leidde dit tot heel positieve uitkomsten met tienerpooier-slachtoffers. De tieners kwamen hier zodanig sterk uit dat zowel zij als het tienerpooier-netwerk geen enkele interesse meer in elkaar hadden. Meerdere respondenten pleiten dan ook om de

³⁸ Ibid., p. 25.

middelen die voor zulke ontheemdingsprojecten beschikbaar zijn op te schroeven. Deze initiatieven zijn momenteel evenwel pas mogelijk vanaf 16 jaar en vereisen de vrijwilligheid van de tiener om hierop in te stappen. Deze regels zouden versoepeld en aangepast moeten worden aan deze specifieke problematiek.

Het aanpassen van de opvang en begeleiding aan slachtoffers van tienerpooiers is dus een gelaagd verhaal. Idealiter worden meisjes naar een gespecialiseerd opvangcentrum voor minderjarige slachtoffers van mensenhandel gestuurd dat acute beveiliging kan bieden in een beschermend kader. Minor Ndako & Juna vervult deze rol reeds voor buitenlandse minderjarige slachtoffers van mensenhandel en zou daarom, uiteraard met de nodige aanvulling van middelen, een rol kunnen spelen in het opzetten van een aangepast vluchthuis, bij voorkeur in een afgelegen kader. Anderzijds is er nood aan een aanpassing en versterking van wat reeds op de verschillende niveaus aanwezig is in het Vlaamse zorglandschap. Idealiter wordt hiertoe een tweetal instellingen bekrachtigd om het zorgprogramma voor deze slachtoffers verder uit te werken en in de praktijk te zetten. Hierbij moeten de vrijwillige en gedwongen aanpak hand in hand gaan. De hulpverlening moet heel aanklampend en persoonlijk met deze tieners werken, waarvoor natuurlijk aanzienlijke financiële en personeelsmiddelen noodzakelijk zijn. Jongeren hebben recht op een duidelijk traject en toekomstperspectief. Het is belangrijk dat geval per geval bekeken wordt wat voor het slachtoffer de meest geschikte opvang en lange termijn-begeleiding is, aangepast aan de individuele problematiek. Hierover moet gestructureerde communicatie en informatie-uitwisseling bestaan tussen de verschillende betrokken voorzieningen, zodat dit bij een overplaatsing van een slachtoffer naar een andere instelling kan worden voortgezet. De mogelijkheden van het Decreet Integrale Jeugdhulp dienen hierbij ten volle benut te worden.

Tenslotte moet er een samenwerkingsverband tot stand worden gebracht met hulpverleningsinstanties voor volwassenen. Voor wat betreft slachtoffers die nog geen 18 zijn, en die hulpverlening nodig hebben die verder reikt dan hun 18^e verjaardag, moet gedacht worden aan samenwerking- en doorverwijzingsmogelijkheden naar (residentiële) hulpverlening voor volwassen slachtoffers mensenhandel zoals Payoke en Pagasa. Dit alles opdat zwaar getraumatiseerde jonge mensen op hun 18^e niet zonder enige verdere opvolging of begeleiding als vogels voor de kat terug de wijde wereld worden ingestuurd.

4. Prosecution – Vervolging

Een ander essentieel element in de bescherming van slachtoffers is de opsporing en vervolging van daders. Behalve gerechtigheid is dit van belang in het verwerkingsproces van deze slachtoffers. Enerzijds om de pull-factor die van deze daders uitgaat weg te nemen, anderzijds om de slachtoffers te helpen begrijpen dat niet zij maar deze manipulators schuld treffen. Daarnaast kunnen ze zich enkel veilig voelen en veilig zijn wanneer de daders (en niet zichzelf) opgesloten zitten. Zo lang dit niet gebeurt blijven deze mensenhandelaars bovendien simpelweg nieuwe slachtoffers maken. Tot slot is er een belangrijke functie weggelegd voor het vervolgings- en bestraffingsbeleid om (potentiële) daders en recidivisten te ontraden, iets waar met de relatief zware straffen van de zaken die in december in Antwerpen werden uitgesproken

alvast een startschot is voor gegeven. Deze sectie richt zich in de eerste plaats op het bestaande strafrechtelijke kader dat voor deze misdaden geldt. Vervolgens wordt de toepassing ervan in de praktijk besproken, met bijzondere aandacht voor de hindernissen die veroordelingen van tienerpooiers momenteel bemoeilijken.

4.1. Strafrechtelijk kader en toepassing

Voor de vervolging van tienerpooiers zijn in België twee algemene gronden van tel: mensenhandel en bederf van jeugd en prostitutie. Zoals reeds uiteengezet in sectie 2.1. wordt het misdrijf mensenhandel omschreven in Art. 433quinquies van het Strafwetboek. Sinds de wetswijziging van 2005 is de toestemming van het slachtoffer van geen belang en dient het uitoefenen van dwang door mensenhandelaars niet langer aangetoond te worden.³⁹ Wel vormt deze dwang een verzwarende omstandigheid die leidt tot een strengere bestraffing. Dit geldt voor de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting, de uitbuiting van bedelarij, het verrichten van werk of verlenen van diensten in omstandigheden die strijdig zijn met de menselijke waardigheid, en het wegnemen van organen. Echter, indien het gaat om het aanzetten van het slachtoffer tot het plegen van een misdaad of een wanbedrijf dient het wel degelijk te worden aangetoond dat het “tegen zijn wil” gebeurde.⁴⁰ Een wetswijziging van 2013 nam de beperking tot netwerken of organisaties weg, zodat sindsdien ook individuen zich aan mensenhandel schuldig kunnen maken, wat bijzonder relevant is voor de vervolging van tienerpooiers.⁴¹ Op het misdrijf van mensenhandel staan gevangenisstraffen van één tot vijf jaar en boetes van € 500 tot 50.000 (zoveel keer toegepast als er slachtoffers zijn). Hierbij zijn er volgens drie niveaus verzwarende omstandigheden van kracht⁴²:

- Niveau 1: de bestraffing wordt verhoogd tot 5-10 jaar en € 750-75.000 indien de dader misbruik maakte van zijn gezag of handelde naar aanleiding van de uitoefening van zijn bediening als openbaar ambtenaar.
- Niveau 2: de straf loopt op tot 10-15 jaar en € 1.000-100.000 indien het slachtoffer minderjarig is of in een kwetsbare toestand verkeert (ten gevolge van een onwettige of precaire administratieve toestand, precaire sociale toestand, zwangerschap, ziekte dan wel een lichamelijk of geestelijk gebrek), indien direct of indirect gebruik werd gemaakt van listige kunstgrepen, geweld, bedreigingen of enige vorm van dwang, het leven van het slachtoffer opzettelijk of door grove nalatigheid in gevaar is gebracht, het misdrijf een ongeneeslijk lijkende ziekte heeft veroorzaakt, of van de betrokken activiteit een gewoonte wordt gemaakt.

³⁹ Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers.

⁴⁰ Art. 433quinquies § 5.

⁴¹ Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie mensenhandel.

⁴² Art. 433sexies-octies.

- Niveau 3: een opsluiting tot 15-20 jaar en € 1.000-150.000 is van kracht indien het misdrijf de onopzettelijke dood van het slachtoffer veroorzaakte of indien de dader(s) deel uitmaakte(n) van een criminele organisatie.

Een Richtlijn van de Minister van Justitie en het College van Procureurs-Generaal zet de hoofdlijnen uiteen van het multidisciplinaire opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensenhandel.⁴³ Deze standaardiseert de aansturing van de opsporingsdiensten en vervolging op het terrein, met een ingebouwde re-evaluatie en aanpassing aan de wijzigende noden en omstandigheden. De Richtlijn zet een aantal prioriteiten uiteen.⁴⁴ De eerste prioriteitsorde neemt toe naarmate de jonge leeftijd van de slachtoffers, de aantasting van de menselijke waardigheid en de omvang van het geweld en de bedreigingen. In tweede instantie wordt bijzondere aandacht gegeven aan feiten waar elementen wijzen op het bestaan van een criminele organisatie, een voortdurend misdrijf en/of een belangrijke sociale impact. Hoewel niet specifiek benoemd, vormt de tienerpooier-problematiek volgens deze criteria dus een belangrijke prioriteit. Om het fenomeen beter bekend te maken bij politie en justitie op het terrein zou deze specifieke verschijningsvorm van mensenhandel dus geëxpliciteerd kunnen worden in de Richtlijn.

De Richtlijn vraagt bijzondere aandacht voor de rechten van slachtoffers. Deze moeten in eerste instantie als dusdanig beschouwd worden, zelfs indien bepaalde wetten overtreden werden. Om de noodzaak van slachtofferbescherming te verzoenen met de strijd tegen mensenhandel, geldt een specifiek beschermingsstatuut voor slachtoffers van mensenhandel. De wijze waarop deze gedetecteerd, doorverwezen, opgevangen en begeleid worden is bepaald in een Ministeriële Omzendbrief van 26 september 2008.⁴⁵ Personen die dit beschermingsstatuut ontvangen maken aanspraak op een pakket van sociale, medische en juridische begeleiding en opvang, alsook op verblijfsdocumenten en arbeidskaarten. De omzendbrief bepaalt drie cumulatieve voorwaarden voor het slachtofferstatuut: (1) de contacten verbreken met de vermoedelijke daders, (2) zich laten begeleiden door een gespecialiseerd en erkend onthaalcentrum, en (3) samenwerken met de gerechtelijke instanties via het afleggen van verklaringen. Indien het slachtoffer een niet-begeleide buitenlandse minderjarige is dient, rekening houdende met diens bijzondere kwetsbaarheid, de nodige soepelheid aan de dag te worden gelegd in de evaluatie van deze criteria. Van Belgische minderjarige slachtoffers wordt geen bijzondere melding gemaakt. Dit leidt bovendien tot de conclusie dat de bescherming en rechten van slachtoffers mensenhandel bijzonder “internationaal” geïnspireerd zijn, wat niet strookt met de definitie van mensenhandel die ook nationaal kan zijn. Het strekt dan ook, opnieuw, tot aanbeveling dat bestaande instrumenten in dit opzicht een update krijgen. Belangrijk is dat Europese en Belgische regelgeving dus voorschrijft dat minderjarige slachtoffers van mensenhandel *recht* hebben op specifieke begeleiding, ondersteuning en opvang. Het is maar de vraag of vandaag, in Vlaanderen, deze rechten al op afdoende wijze worden gerespecteerd.

⁴³ COL 01/2015.

⁴⁴ Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, *De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel: Beleid en aanpak*, (FOD Justitie, Brussel, 2015), pp. 19-20.

⁴⁵ Omzendbrief inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, 26.9.2008.

Een tweede vervolgingsgrond is het bederf van jeugd en prostitutie. Het Verdrag van Lanzarote beschrijft kinderprostitutie als “het feit dat een kind wordt gebruikt voor seksuele activiteiten waarbij bij wijze van betaling geld of een andere vorm van beloning of vergoeding wordt gegeven of beloofd, ongeacht of deze betaling, belofte of vergoeding aan het kind of een derde wordt gegeven of gedaan.”⁴⁶ De Belgische wetgever voerde hierbij een onweerlegbaar vermoeden van dwang in.⁴⁷ Dit wil zeggen dat voor minderjarigen geen onderscheid wordt gemaakt tussen vrijwillige of gedwongen prostitutie.⁴⁸ Of jongeren hiermee instemmen of initiatief nemen is van geen belang. Elkeen “die een aanslag tegen de zeden pleegt doordat hij, ten einde eens anders driften te voldoen, de ontucht, het bederf of de prostitutie van een minderjarige van het mannelijke of vrouwelijke geslacht opwekt, begunstigt of vergemakkelijkt” wordt gestraft met een opsluiting van 5 tot 10 jaar en een geldboete van € 500 tot 25.000.⁴⁹ Dit wordt verhoogd tot 10-15 jaar en € 500-50.000 indien het slachtoffer geen volle 16 jaar oud is, en tot 15-20 jaar en € 1.000-100.000 indien het jonger dan 14 jaar is. Hij die, rechtstreeks of via een tussenpersoon, een minderjarige aanwerft, meeneemt, wegbrengt of bij zich houdt met het oog op het plegen van ontucht of prostitutie, die een huis van ontucht of prostitutie houdt, verhuurt of ter beschikking stelt waar minderjarigen geprostitueerd worden, die op welke manier ook de prostitutie van een minderjarige exploiteert, of als klant seksuele diensten van een minderjarige heeft verkregen, wordt gestraft met een opsluiting van 10 tot 15 jaar en een boete van € 1.000 tot 100.000.⁵⁰ Of een klant stelt geen weet te hebben gehad van de minderjarigheid van de prostitue(e) is van geen belang, hij dient zich hier op voorhand van te vergewissen. Indien een klant op de hoogte wordt gesteld van de minderjarigheid is het niet voldoende weg te stappen. Hij is dan getuige van een strafbaar feit waarvoor een meldingsplicht geldt (zie verder). Eveneens strafbaar is hij die ontucht of prostitutie van een minderjarige bijwoont (gevangenisstraf van een maand tot 2 jaar en een boete van € 100 tot 2.000), hij die in een openbare plaats door woorden, gebaren of tekens iemand aanzet tot ontucht tegenover een minderjarige (gevangenisstraf van 16 dagen tot 6 maanden en een boete van € 26 tot 500), of hiervoor reclame maakt, doet maken, uitgeeft, verdeelt of verspreidt (gevangenisstraf van 3 maanden tot 3 jaar en boete van € 300 tot 3.000).⁵¹

De keuze is vandaag aan de parketmagistraat om op basis van de specifieke feiten de aanklacht hard te maken op gronde van mensenhandel en/of bederf jeugd en prostitutie. Uit bepaalde dossiers die Child Focus opvolgde blijkt dat tienerpooier-constructies lang niet altijd als mensenhandel worden gekwalificeerd, zeker als het gaat om een “kleinschalig” dossier, i.e. een dossier met 1 tienerpooier en 1 slachtoffer. De strafmaat is echter niet gelijk, zeker wat betreft minderjarige slachtoffers die ouder zijn dan 16 jaar. Onder mensenhandel lopen de straffen op tot 10-15 jaar en een geldboete van € 1.000-100.000, terwijl dit onder bederf jeugd en prostitutie een celstraf van 5 tot 10 jaar en een boete van € 500-25.000. Daarnaast bepaalt deze tweedeling mede de moeilijkheid om tot een duidelijk overzicht te komen van de omvang van deze problematiek. Daarenboven maken slachtoffers van daders die voor bederf van

⁴⁶ Art. 19.2 Verdrag van de Raad van Europa van 25 oktober 2007 inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote).

⁴⁷ Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, B.S. 17.3.2001.

⁴⁸ De verjaringstermijn van misdrijven met een seksueel karakter begint te lopen vanaf de dag waarop het slachtoffer 18 jaar heeft bereikt.

⁴⁹ Art. 379 SW.

⁵⁰ Art. 380§4-5 SW.

⁵¹ Arts 380§6, 380bis en 380ter SW.

jeugd en prostitutie in plaats van mensenhandel vervolgd worden geen kans op het beschermingsstatuut mensenhandel. Minderjarigen vallen in elk geval onder de jeugdbescherming, maar ook de medische en juridische steun zou voor hen bijzonder welkom kunnen zijn. Het valt dan ook aan te raden dat tienerpooier-dossiers systematisch als mensenhandel worden gekwalificeerd, niet alleen voor de juridische correctheid en consistentie, maar ook voor de slachtoffers en hun rechten, en om het fenomeen beter in kaart te kunnen brengen. Indien men er met deze rechtsgronden niet raakt om een tienerpooier te bestraffen, of als verzwarende omstandigheid, gelden nog een aantal andere mogelijk toepasbare kwalificaties. Dit zijn onder andere aanranding van de eerbaarheid en verkrachting,⁵² grooming,⁵³ en bezit en verspreiding van kinderporno (bijvoorbeeld wanneer aan de hand van foto's van deze minderjarigen op websites klanten worden gezocht, zelfs indien hun minderjarigheid niet als dusdanig geëxpliciteerd wordt). De geconsulteerde parketmagistraten delen allen de mening dat de Belgische wetgeving voldoende uitgebreid, duidelijk en streng is om tot veroordelingen van tienerpooiers te komen. Toch is zoals reeds eerder vermeld het aantal veroordeling eerder beperkt. Dit roept de vraag op welke obstakels dit momenteel belemmeren en welke punten meer aandacht verdienen.

4.2. Op naar een effectieve opsporing en vervolging van tienerpooiers

Zoals reeds eerder vermeld betreft de tienerpooier-praktijk een bijzonder verdoken vorm van criminaliteit die moeilijk aan het licht te brengen is. Terwijl het al complex is om slachtoffers te detecteren en identificeren, blijken de daders nog meer tussen de mazen van het net te glippen. Het aantal slachtoffers dat bekend is bij hulpverleners, politie of justitie – wat volgens velen slechts het topje van de ijsberg betreft – is helemaal niet in verhouding met het aantal daders dat veroordeeld werd of in verdenking werd gesteld. Deze sectie tracht dit onevenwicht te verklaren. Er wordt op zoek gegaan naar manieren om dit in balans te krijgen en tot een effectiever opsporings- en veroordelingsbeleid van daders te komen. De focus licht achtereenvolgens op de aangiftebereidheid van slachtoffers, de rol die hulpverleners hierbij kunnen spelen en het verzamelen van bewijslast.

Aangiftebereidheid van slachtoffers

Verschillende contactpersonen uit de zorg- en politiesector geven aan dat slachtoffers van tienerpooier-praktijken zelden aangifte doen van deze misdrijven. Aangiftes en getuigenissen zijn nochtans onmisbaar om tot een effectieve opsporing en vervolging van tienerpooiers te komen. Het slachtofferbeslissingsmodel van Greenberg en Ruback is in dit opzicht verhelderend.⁵⁴ Zij onderscheiden drie stadia. In een eerste fase labelt het slachtoffer hetgeen gebeurd is al dan niet als een misdrijf. Indien het als een misdrijf wordt herkend volgt vaak een tweede stadium van angst en een gevoel van onrechtvaardigheid. In een derde stap wordt op basis hiervan door het slachtoffer een beslissing genomen: niets ondernemen, cognitief re-evalueren, de situatie zelf oplossen of aangifte doen. Bij cognitieve re-

⁵² Arts 372-378 SW.

⁵³ Wet van 14 april 2014 tot wijziging van het Strafwetboek teneinde kinderen te beschermen tegen cyberlokkers.

⁵⁴ Greenberg M.S. en Ruback R.B., *After the Crime, victim decision making* (Plenum, New York, 1992); zie ook: Doornbos A., *Je beste vriend? Een onderzoek naar de aangiftebereidheid van slachtoffers van loverboys*, (Afstudeerscriptie in opdracht van de Regiopolitie Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 2006), pp. 14-22.

evaluatie onderneemt het slachtoffer een herwaardering van de feiten waarop de werkelijkheid soms wordt verdraaid om zichzelf te kunnen stabiliseren. Tienerpooier-slachtoffers lijken disproportioneel vaak te blijven steken bij de eerste twee keuzemogelijkheden (niets ondernemen of cognitief re-evalueren). Verschillende verklaringen kunnen hiervoor gegeven worden.

Ten eerste is er de emotionele aanhankelijkheid en feitelijke afhankelijkheid (wat zoals gezegd vergeleken kan worden met het Stockholmsyndroom) waardoor slachtoffers sneller geneigd zijn tot een cognitieve re-evaluatie die hen zelf de schuld geeft of het idee dat ze met hun acties hebben ingestemd.

Ten tweede is er de angst voor de daders die niet zelden fysiek en mentaal geweld gebruiken om aangiftes te voorkomen. Dit wordt nog versterkt door de wetenschap dat verdachten verklaringen van getuigen en vermoedelijke slachtoffers kunnen opvragen en inkijken bij de politie.

Ten derde willen jongeren die ongelukkig zijn in hun instelling of thuissituatie de vluchtroute naar hun tienerpooier niet verliezen door hen aan te geven.

Ten vierde worden deze jongeren vaak tegengehouden door schaamte en de vrees voor het sociale stigma dat de erkenning van hun prostitutieverleden zou inhouden. Deze schaamte geldt ook in het bijzonder ten opzichte van hun ouders, des te meer in culturen waar seksualiteit taboe is.

Hieraan gelinkt is de vrees om bestraft te worden voor misdrijven die ze samen met of in opdracht van hun tienerpooier hebben begaan. Een aanzienlijk deel van deze jongeren heeft reeds negatieve ervaringen met politie en gerecht en wil deze kost wat kost vermijden. Deze eerdere ervaringen zijn bijzonder determinerend voor het vertrouwen van deze jongeren in politie en gerecht. De inschatting of zij hen zullen kunnen helpen, bepaalt of de stap richting politie uiteindelijk zal gezet worden. Indien aan een eerdere getuigenis, verklaring of schreeuw om hulp geen gevolg werd gegeven, verkleint de kans dat ze dit 'risico' nogmaals zullen nemen.

Om al deze redenen is het van belang dat het politieonderzoek humaan verloopt. De eerste zorg dient de veiligheid van en hulp aan het slachtoffer te zijn. Dit laatste kan belangrijker zijn dan het opnemen van een onmiddellijke verklaring en kan de kans op (een betere) aangifte in de toekomst vergroten.⁵⁵ Een onmiddellijk en hard verhoor kan zeer confronterend zijn voor deze slachtoffers van mensenhandel en hun traumatisering aanwakken. Een zeer goede praktijk is daarom het stelselmatige verhoor van jongeren wanneer er vermoedens reizen van uitbuiting door tienerpooiers, maar ook in het algemeen indien ze na een fugue terug opduiken. Ook al geven ze aanvankelijk niet veel prijs, toch kan zo gewerkt worden aan een vertrouwensrelatie met de politie die de drempel tot een toekomstige aangifte verlaagt. Het gebeurt nog te vaak dat deze jongeren worden weggezet als probleemkinderen en niet herkend worden als slachtoffers van mensenhandel (in deel 5 wordt verder ingegaan op het herkennen van deze signalen), waardoor zij nog minder gaan praten. Bovendien vermindert dit de alertheid van de politie en worden hierdoor vaak niet de juiste vragen gesteld bij een verhoor. Het is daarom van belang het niet-bestaftingsbeginsel in rekening te houden. Dit beginsel, dat België in het kader van de Raad van Europa onderschreef, houdt de garantie in dat slachtoffers niet worden gestraft voor inbreuken gepleegd in het

⁵⁵ Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2012), p.62.

kader van of als gevolg van mensenhandel.⁵⁶ Dit principe is des te belangrijker voor minderjarigen, die de gevolgen van hun acties vaak niet of onvolledig kunnen inschatten. Zoals reeds eerder vermeld kopten kranten in december 2015 over “lovergirls”, en daarmee werden minderjarige slachtoffers van tienerpooiers bedoeld die onder invloed van hun “loverboy” zelf ook meisjes ronselden. Zo deed meester Vic Van Aelst bijvoorbeeld ongelukkige uitspraken in die richting, en ging hij zelfs zo ver om te zeggen dat bij de bestraffing van tienerpooiers rekening moest gehouden worden met het “soort” meisjes dat aan de dader ten prooi was gevallen, als zou de ene minderjarige minder slachtoffer-waardig zijn dan de andere.⁵⁷

Een bijzonder aandachtspunt is verder het inrichten van verhoorlokalen voor tieners. Momenteel voelen zij zich noch in de kindvriendelijke verhooruimtes (met bijvoorbeeld tekenmateriaal of poppen die niet-verbale communicatie toelaten) noch in de vaak bedreigende verhoorlokalen voor volwassenen op hun gemak. Daarom dient nagedacht te worden over puber-vriendelijke ruimtes.

Rol van hulpverleners

Ook hulpverleners hebben een belangrijke rol te spelen in het opsporings- en vervolgingsproces van tienerpooiers (dit geldt eveneens voor het noodzakelijke identificatieproces van slachtoffers, zoals in deel 5 zal worden uiteengezet). In de eerste plaats kunnen zij de jongeren die ze opvangen of begeleiden aanmoedigen om de stap naar de politie te zetten en dit faciliteren. Dit verloopt het makkelijkst indien er een plan van aanpak bij de opstart van de hulpverleningsrelatie werd afgesproken dat een vanzelfsprekendheid rond aangiftes schept.⁵⁸ Transparantie is hierbij van bijzonder belang. De (vermoedelijke) slachtoffers dienen geïnformeerd te worden over de procedure die gevolgd zal worden en de mogelijke gevolgen. Hierbij dient in rekening te worden gebracht dat het gerechtelijke proces lang kan duren, confronterend kan zijn en niet altijd succesvol is. De belangen van het vermoedelijke slachtoffer staan steeds voorop. Hulpverleners zijn vragende partij voor meer en duidelijke informatie over deze procedures.

Indien het niet lukt om de jongeren te motiveren tot aangifte, dienen hulpverleners een belangrijke juridische en ethische afweging te maken. Juridisch gezien zijn zij gebonden aan het beroepsgeheim. Dit wordt beschreven in Art. 458 SW:

Geneesheren, heilkundigen, officieren van gezondheid, apothekers, vroedvrouwen en alle andere personen die uit hoofde van hun staat of beroep kennis dragen van geheimen die hun zijn toevertrouwd, en deze bekendmaken buiten het geval dat zij geroepen worden om in recht of voor een parlementaire onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet hen verplicht die geheimen

⁵⁶ Raad van Europa, Verdrag inzake de Strijd tegen Mensenhandel, Warschau, 16.5.2005; zie verder: Myria, *Mensenhandel en Mensensmokkel: Bouwen aan Vertrouwen*, Jaarverslag 2012 van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel België (Federaal Migratiecentrum, Brussel), pp. 11-13

⁵⁷ <http://www.hln.be/hln/nl/957/Binnenland/article/detail/2569154/2015/12/29/Na-de-loverboys-is-er-nu-ook-de-lovergirl.dhtml>, http://www.gva.be/cnt/dmf20151229_02041853/lovergirl-sleurde-kwetsbare-meisjes-in-de-prostitutie-voor-antwerpse-rapperac

⁵⁸ Nederlands Jeugdinstituut, *Hoe zorg je voor goede samenwerking met politie en justitie?: Handreiking voor hulpverleners in de zorg voor jeugd die (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel/ loverboys opvangen* (Utrecht, 2015), pp. 9-10.

bekend te maken, worden gestraft met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro.

Deze geheimhoudingsplicht is er op gericht om hulpbehoevenden sneller de stap richting hulpverlening te doen zetten en hen te behoeden tegen machtsmisbruik. Er zijn echter een aantal uitzonderingsgronden waarbij hulpverleners dit beroepsgeheim kunnen en zelfs moeten doorbreken om de autoriteiten te informeren.

In de eerste plaats geldt een algemene aangifteplicht. Art. 30 van het Wetboek van Strafvordering (SV) bepaalt dat “Ieder die getuige is geweest van een aanslag, hetzij tegen de openbare veiligheid, hetzij op iemands leven of eigendom, is [...] verplicht daarvan bericht te geven aan de procureur des Konings, hetzij van de plaats van de misdaad of van het wanbedrijf, hetzij van de plaats waar de verdachte kan worden gevonden”. Deze meldingsplicht van strafbare feiten is niet strafrechtelijk beteugeld en dus vooral moreel van aard. Art. 29 SV voegt hier een bijzondere aangifteplicht aan toe voor iedereen die in dienst van de overheid werkt. Voor hen geldt niet dat ze rechtstreeks getuige moeten zijn geweest van de strafbare feiten, hiervan kennis krijgen is voldoende. Ook deze plicht is moreel van aard, al kan het niet naleven wel een tuchtmaatregel als gevolg hebben.⁵⁹

Ten tweede is er het wettelijk omschreven spreekrecht van Art. 458bis SW dat werd ingevoerd en herhaaldelijk aangepast om hulpverleners meer rechtszekerheid te bieden. Het houdt de mogelijkheid in – niet de verplichting – voor de hulpverlener om aangifte te doen bij de procureur des Konings indien aan volgende voorwaarden is voldaan:

- Hij heeft kennis van een misdrijf gepleegd op een minderjarige of kwetsbare persoon;
- Er bestaat een ernstig en dreigend gevaar voor de fysieke of psychische integriteit van de minderjarige of de bedoelde kwetsbare persoon;
Of
Er zijn aanwijzingen van een gewichtig en reëel gevaar dat andere minderjarigen of kwetsbare persoon het slachtoffer worden van het misdrijf;
- Hij kan deze integriteit niet zelf of met hulp van anderen beschermen.

Ten derde is er de noodtoestand die als rechtvaardigingsgrond aanleiding kan geven tot aangifte. In tegenstelling tot de twee voorgaande uitzonderingen is deze niet bij wet voorgeschreven maar ontwikkeld in rechtspraak. Als gevolg hiervan zijn de modaliteiten van inzetbaarheid minder duidelijk omschreven en daarom minder zeker. Een aantal afwegingen moeten gemaakt worden: het gevaar is reëel, acuut en ernstig, het beroepsgeheim wordt pas doorbroken indien er geen andere manier is om het gevaar af te wenden, en hetgeen men beschermd wil zien is van groter belang dan de vertrouwelijkheid.⁶⁰

Een laatste belangrijke bepaling in dit verband is het schuldig verzuim, voorgeschreven in Art. 422bis SW. Dit houdt de verplichting in om hulp te verlenen, in de ruimste zin van het woord, aan iemand die in groot gevaar verkeert, ongeacht of men zelf diens toestand heeft vastgesteld of die toestand is beschreven door

⁵⁹ Van der Straete I. en Put J., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, (Die Keure, Brugge, 2005), p. 142.

⁶⁰ Jeugdrecht.be, *Ernstig verontrust in een kind : wat doe je met je beroepsgeheim?*, 03.2014 <http://www.jeugdrecht.be/?action=artikel_detail&artikel=382>.

degenen die zijn hulp inroepen. Op het niet naleven van deze plicht staat een gevangenisstraf van 8 dagen tot een jaar – verhoogd tot twee jaar wanneer een minderjarige of bijzonder kwetsbaar persoon in gevaar verkeert) – en een geldboete van € 50 tot 500. Dit misdrijf vereist dat de verzuimer kon helpen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen. Ook indien hij op de grond van de omstandigheden waarin hij werd verzocht te helpen kon geloven dat het verzoek niet ernstig was of dat er gevaar aan verbonden was kan de verzuimer niet worden gestraft.

Deze wettelijke uitzonderingen zijn geen duidelijk omschreven dogma's en vereisen verschillende inschattingen: wat is bijvoorbeeld een 'ernstig en dreigend', 'gewichtig en reëel' of 'groot' gevaar, wie zijn 'kwetsbare personen' en wanneer kan zelf (voldoende) hulp geboden worden. Deze juridische afwegingen gaan samen met een aantal ethische vragen: heeft de jongere wel belang bij de aangifte, welke informatie moet gedeeld worden, en is er geen andere uitweg? Hulpverleners leggen met deze jongeren vaak een lang, moeizaam en bijzonder breekbaar proces af. Het risico om dit af te breken en volledig opnieuw of zelfs vanaf een moeilijker punt te moeten starten wanneer ze de politie inlichten over bepaalde feiten of een klacht indienen tegen hun 'vriendje' is dan ook zeer groot. Daarnaast zijn er mogelijke neveneffecten zoals het bekendmaken van het adres van de voorziening bij vermoedelijke daders, waardoor andere jongeren dan weer het gevaar kunnen lopen om in hun vizier te komen.

Het is niet verrassend dat hulpverleners hierover vaak van visie verschillen en ook tussen instellingen merkten we doorheen de gesprekken zeer verschillende benaderingen. Hoewel geen eenduidige antwoorden bestaan is het van belang dat elke voorziening hier een duidelijk visie over ontwikkelt. Een hulpverlener blijft best niet alleen staan met zijn bezorgdheid. Het gedeeld beroepsgeheim kan hier soelaas bieden. In het belang van de cliënt kan op deze basis informatie gedeeld worden met een andere hulpverlener op voorwaarde dat deze de belangen behartigt van dezelfde persoon, het delen van de informatie strikt noodzakelijk is en beperkt blijft tot het noodzakelijke. Hierbij wordt getracht in de mate van het mogelijke de instemming over gegevensuitwisseling te verkrijgen van de betreffende cliënt.⁶¹ Zorgverstrekkers dienen ook zoveel mogelijk de verontrusting te bespreken met de jongeren zelf, zodat deze zich niet bedrogen of belogen voelen. Het is uiteindelijk mogelijk om tegen diens wil aangifte te doen, maar in elk geval is het noodzakelijk de jongere hierover te informeren, tenzij dit zijn veiligheid of de veiligheid van mogelijke andere slachtoffers in het gedrang kan brengen.⁶² Het is zeer nuttig om deze concrete redeneringen op papier te zetten zodat er op elk ogenblik naar kan teruggegrepen worden.

De geconsulteerde hulpverleners vinden de regelgeving omtrent beroepsgeheim bijzonder complex, praktisch moeilijk bruikbaar en geven aan hier onvoldoende van op de hoogte te zijn. Daarenboven is het onduidelijk waar ze met hun informatie terecht kunnen. De betrokken politiediensten (interventieteam, jeugdbrigades, zedenpolitie) en de organisatie van het parket variëren van plek tot plek en ook is niet iedereen even vertrouwd met deze materie. Nu gaat vaak kostbare tijd verloren en blijven voorzieningen op bijzonder veel informatie zitten die nuttig zou zijn met betrekking tot de opsporing en vervolging van tienerpooiers. Een aantal hulpverleners zijn daarom ook vragende partij om kanalen op te zetten waardoor

⁶¹ Art. 74 Decreet Integrale Jeugdhulp.

⁶² Steunpunt Jeugdhulp, *Hulpverleners en hun beroepsgeheim. Waar ligt de grens als je ernstig verontrust bent?* <<http://2013.steunpuntjeugdhulp.be/osbj/files/File/beroepsgeheim%20en%20verontrusting%20SAW%20definitieve%20versie%202.pdf>>.

zachte informatie aan politie of parket kan worden doorgegeven los van een specifieke klacht of aangifte, zodat dit steeds geregistreerd wordt en later gebruikt kan worden indien er voldoende aanwijzingen zouden zijn om een volwaardig onderzoek te starten.

Child Focus kan hier eveneens een rol in spelen via het laagdrempelige noodnummer 116000, waar desnoods anonieme meldingen kunnen worden gedaan. Child Focus werkt nu in het kader van verdwijningen zeer nauw samen met de politie. Ook op gebied van seksuele uitbuiting is er systematische samenwerking, gezien er voor Child Focus geen twijfel bestaat dat (vermoede) prostitutie een ernstige aantasting van de integriteit van een minderjarige is waardoor er qua wettelijke regels over het beroepsgeheim geen obstakels bestaan. De rol van Child Focus en haar samenwerking met de politie is natuurlijk ook anders dan die van langdurige hulpverleners, gezien Child Focus aan crisisinterventie doet. In dit opzicht is Child Focus goed geplaatst – zeker gezien het bij de tienerpooier-problematiek vaak gaat om slachtoffers die zo snel mogelijk moeten worden gevonden teneinde verdere uitbuiting te voorkomen – om op te treden als verzamelaar van alle nuttige informatie. Het zou een meerwaarde zijn mochten alle betrokken instanties, van instellingen tot politie tot parket tot ouders tot andere hulpverleners, hun vermoedens of informatie omtrent een tienerpooier-problematiek systematisch aan Child Focus doorgeven. Door de goede samenwerking met politie en parket kan Child Focus er dan voor zorgen dat aan de juiste alarmbellen getrokken wordt omtrent de nood aan het minstens in overweging nemen van een mogelijke tienerpooier-problematiek. Tevens kan Child Focus op deze manier al die informatie, van lichte vermoedens tot zekere feiten, verzamelen en analyseren, wat een grote meerwaarde kan betekenen voor verdere beleidsontwikkeling rond de problematiek. Dit zou bovendien een enorme bijdrage kunnen leveren aan het verdere in kaart brengen van dit verschijnsel, in de vorm van cijfers en andere nuttige details over concrete dossiers (zonder dat die per se al in het stadium van de strafrechtelijke procedure zijn geraakt). Er zou bijvoorbeeld, zo daar draagvlak voor zou bestaan, eventueel een online meldpunt kunnen worden opgezet door Child Focus zoals dat nu al het geval is voor online beelden van seksueel misbruik van kinderen (kinderporno). Ongeacht de oorsprong van de melding of melder, gaat Child Focus ermee op de juiste manier aan de slag, mits samenwerking met de betrokken instanties.

Er werden reeds verschillende inspanningen geleverd om de onduidelijkheden omtrent beroepsgeheim en het indienen van aangiftes op te helderen.⁶³ Het Steunpunt Jeugdhulp staat ter beschikking om de toepasselijke kaders op basis van concrete anonieme casussen te verduidelijken. Toch blijven vele zorgverstrekkers vragende partij om rond te tafel te zitten met de betrokken gerechtelijke en buitengerechtelijke instanties teneinde dit verder uit te klaren en de nodige bescherming te voorzien wanneer ze besluiten hun beroepsgeheim te doorbreken. Het Protocol van Moed kan hier als voorbeeld dienen. Dit is een experimenteel samenwerkingskader tussen hulpverlening, politie en justitie gericht op het bestrijden van kindermishandeling. Omdat hiertoe noodzakelijk is dat zij informatie met elkaar kunnen delen, werden afspraken gemaakt die de grenzen van het beroepsgeheim ophelderen. Dit resulteerde in een draaiboek dat aan de hand van een aantal casussen toelicht of en hoe melding dient te gebeuren. In het geval van een acute situatie werd hier de afspraak gemaakt om op basis van Art. 458bis of de noodtoestand de substituut procureur des Konings te contacteren. Bij een niet onmiddellijk acute situatie kunnen hulpverleners binnen het kader van dit project een overleg met de procureur aanvragen waarin

⁶³ Zie bijvoorbeeld: <<http://www.steunpuntjeugdhulp.be/?action=onderdeel&onderdeel=327>>.

besproken wordt of vrijwillige dan wel gerechtelijke hulpverlening aangewezen is. Tot slot kan ook bij de opstart van hulpverlening navraag worden gedaan bij het parket om mogelijke risico's in kaart te brengen.

Het verzamelen van bewijslast

De misdaden die tienerpooiers begaan omvatten meestal niet, of meer dan, één duidelijk delict, maar een stelselmatig proces van manipulatie en dwang dat moeizaam in kaart te brengen valt op gerechtelijk vlak. Heel veel hangt daarbij af van de verklaringen van het slachtoffer, die vaak uitblijven, onvolledig of onduidelijk zijn of nadien opnieuw worden ingetrokken. Het is daarom van bijzonder belang dat politie en gerecht alles in het werk stellen om de informatie die slachtoffers prijsgeven en de vermoedens die bestaan bij ouders, getuigen of hulpverleners te staven met materiële bewijzen. Hierbij moeten de onderliggende mechanismen van de manipulatie worden blootgelegd, wat niet evident is.

In de eerste plaats is het “stapelen” van relevante of opvallende zaken zeer waardevol. Individuele meldingen geven vaak niet meteen een compleet beeld van de problematiek of doen niet onmiddellijk aan mensenhandel of tienerpooier-praktijken denken. Het is pas wanneer deze verschillende elementen stelselmatig bijgehouden worden en met elkaar in verband kunnen worden gebracht dat de praktijken van een tienerpooier aan het licht komen. Het is daarom essentieel dat verklaringen en getuigenissen volledig in processen-verbaal (pv's) worden weergegeven. Omdat minderjarigen tijdens fugues bijzonder risico lopen op (seksuele) uitbuiting, dient, wanneer zij terug opduiken, hun gsm te worden uitgelezen of op z'n minst de laatst gebelde nummers te worden genoteerd. Wat niet relevant lijkt op een bepaald moment in het onderzoek kan dat later nog worden. Hiervoor moet de magistraat natuurlijk op de hoogte zijn van de context, zoals eerder al besproken bij de nood aan informatie-doostroming.

Momenteel laat de informatieverwerking bij politie en parket niet gemakkelijk toe om verschillende dossiers met elkaar in verband te brengen. Wanneer een bepaalde naam of een bepaald adres zonder harde verdenkingen opduikt in verschillende pv's, die bijvoorbeeld werden opgesteld naar aanleiding van de fugues van verschillende tieners, wordt dit niet altijd of slechts toevallig opgemerkt. Dit is tevens te wijten aan het feit dat zoveel verschillende instanties bij het onderzoek betrokken zijn, van lokale politie, over zedenpolitie, cel verdwijningen, jeugdbrigades, recherche, federale gerechtelijke politie, jeugdrechters, sociale consulenten, jeugdparket tot de referentiemagistraten verdwijningen en mensenhandel. Daarenboven zijn deze dossiers vaak geografisch sterk gespreid. Afhankelijk van de woonplaats van de ouders of voogd, de instelling waaruit deze tieners wegliepen, de plek waar ze uitgebuit werden, de woonplaats van de daders, etc. zijn andere actoren bevoegd of betrokken. Instanties die zich specifiek richten op jongeren zijn daarnaast vooral ingesteld op jeugdbescherming en hebben niet altijd of automatisch de insteek om daders te vervolgen. Bij het parket starten de dossiers van tienerpooier-slachtoffers bij de jeugdmagistraten en als de link met mensenhandel daar niet gelegd wordt, komen deze ook niet op het bureau van de referentiemagistraat terecht. Het is in dit verband bijzonder relevant dat de nieuwe omzendbrief inzake de bestrijding van mensenhandel (COL 01/2015) voorschrijft dat het jeugdparket systematisch wordt uitgenodigd op de coördinatievergadering omtrent mensenhandel in elk gerechtelijk arrondissement.

Verder zijn bijzondere onderzoeksmethoden noodzakelijk om steunbewijzen te verzamelen. Dit gaat van telefoontaps, over toezicht op internet-communicatie, naar observaties en infiltratie. Dit is een zeer

intensief proces dat veel middelen en mankracht vergt. Om bepaalde vermoedens hard te maken is het belangrijk om geldstromen te identificeren en droog te leggen. Hierbij dient ook aandacht te zijn voor de klanten van tienerpooier-slachtoffers. Zij menen vaak niet op de hoogte te zijn van de minderjarigheid van deze tieners, maar naïviteit is geen excuus. Wel moet dit geval per geval bekeken worden. Er is een verschil tussen een 19-jarige jonge man die € 50 betaalt voor seksuele diensten met een 17-jarige op café en een 50-jarige man die € 200 neertelt voor een uurtje met een meisje van 14 op hotel. Een bijzonder probleem is dat tienerpooiers een aanzienlijk deel van hun activiteiten hebben verlegd naar het internet, waarop de politie zeer moeilijk vat krijgt. Nieuwe communicatiemiddelen evolueren bijzonder snel en zijn bijna niet te controleren met de huidige politionele middelen. Hierdoor gaat bijzonder veel informatie verloren. In het licht van de lage aangiftebereidheid is het belangrijk om ook proactief te werk te gaan. Wanneer politiediensten of het parket prostitutie-aanbodwebsite afschuimen en gerichte controles doen, stoten ze geregeld op minderjarigen. Dit gebeurt echter niet systematisch gezien de tijd en middelen hiervoor beperkt zijn.⁶⁴

Op het vlak van vervolging van tienerpooiers is er dus nog bijzonder veel werk aan de winkel. Het wettelijk arsenaal bestaat en is voldoende streng maar momenteel zijn nog te weinig actoren hiermee vertrouwd. Slechts een klein aandeel tienerpooiers loopt tegen de lamp. Vaak is het dan nog moeilijk om voldoende bewijsmateriaal te verzamelen waardoor de strafmaat eerder licht is. Gezien er zoveel geld met deze praktijken te verdienen valt is de kans op recidivisme daardoor heel groot. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van de zorg-, politie- en justitiesector die allemaal een rol spelen in de opsporing en vervolging van daders. Momenteel is het uitermate frustrerend voor vele betrokkenen dat we in plaats van de daders de slachtoffers moeten opsluiten omdat we er niet in slagen hun omgeving te beveiligen.

5. *Prevention* – Preventie en sensibilisering

Hierboven werd de complexiteit van de tienerpooier-problematiek uiteengezet op het vlak van bescherming en vervolging. Wanneer deze componenten moeten worden ingeschakeld is het onheil in feite al geschied en zijn de oplossingen meestal ontoereikend. Bijna alle respondenten hameren dan ook op het belang van preventie en sensibilisering. Momenteel gebeurt er op dit vlak in Vlaanderen nog niet veel. We onderscheiden hierbij twee componenten: aan de ene kant sensibilisering om tot een snellere identificatie en detectie van slachtoffers te komen, aan de andere kant de voorlichting aan jongeren om deze problematiek voor te blijven.

⁶⁴ De Nederlandse politie speurt daders op door middel van lokprofielen, participatie op chatsites en monitoring (Van de Velde R.J., *Loverboys zijn laffe boys: Beschrijvend onderzoek pilot loverboys*, (Politie Rotterdam Rijnmond, 2012), pp. 7-10). In Vlaanderen is dit echter niet mogelijk.

5.1. Sensibilisering: een snellere identificatie en detectie van (vermoedelijke en potentiële) slachtoffers

Slachtoffers van tienerpooier-praktijken worden meestal veel te laat als dusdanig herkend. Vaak zijn diepe mentale en fysieke wonden dan al geslagen en is hersenspoeling opgetreden, waardoor een ingrijpende justitiële interventie in plaats van vrijwillige hulpverlening noodzakelijk is. Een betere sensibilisering dringt zich hier op om tot een snellere identificatie en detectie van zowel vermoedelijke als potentiële slachtoffers te komen. Om verschillende redenen is deze detectie echter niet voor de hand liggend.

In de eerste plaats zijn slachtoffers van tienerpooiers niet gemakkelijk te herkennen. Ze leiden een dubbel leven en verbergen hun emoties, bezigheden en ervaringen om zichzelf en anderen te beschermen. Vooral bij jongeren die in instellingen verblijven of afwezige (pleeg)ouders hebben – en daarom dus des te meer risico lopen – worden gedragsveranderingen niet snel opgemerkt. De meeste respondenten geven aan onvoldoende op de hoogte te zijn van de signalen waaraan slachtofferschap van tienerpooiers herkend kan worden. Daarom blijven typerende gedragingen vaak onopgemerkt en worden deze regelmatig verward met puber- of experimenteergedrag. Al te vaak is het pas wanneer zaken echt fout lopen dat alarmbellen gaan rinkelen. Soms wordt zelfs dan de link niet gemaakt en zoekt men de oorzaak enkel en alleen bij het promiscue gedrag van een ‘probleemjongere’. Daarom is het belangrijk om de meest voorkomende indicatoren en signalen van tienerpooier-slachtoffers op te lijsten. Ook op dit vlak zou een systematische en structurele registratie van slachtoffers en daders, gebruikte methodes, plaatsen van rekrutering en uitbuiting, etc. bijzonder nuttig zijn. Hieronder wordt een heel aantal indicatoren opgesomd, gebaseerd op de lijst die door de Nederlandse Stichting Stop Loverboys Nu werd verzameld.⁶⁵ Dit werd aangepast en aangevuld met indicatoren die in de gesprekken of uit dossiers bij Child Focus naar voor kwamen. Het is belangrijk om dit niet te over-interpreteren of problematiseren. Jongeren gaan zich nu eenmaal vaak anders gedragen. Daarenboven zijn geen twee slachtoffers hetzelfde en dient gewaakt te worden voor stereotypering. Het is pas wanneer herhaaldelijk meerdere van deze indicatoren worden vastgesteld dat waakzaamheid geboden is en een hulpverlenende of justitiële interventie zich kan opdringen.

Hoe kan je een tienerpooier-slachtoffer herkennen?

Uiterlijk

- Verandering in kleding en make-up (dure lingerie)
- Ziet er plotseling uitdagend, sexy en/of overdreven verzorgd uit
- Sporen van geweld of mishandeling (bedekt door kleding)

Innerlijk

- Lage zelfwaardering / negatief zelfbeeld
- Durft of kan geen grenzen aangeven

⁶⁵ <http://www.stoploverboys.nu/nl/signalen-van-een-slachtoffer/>

- Bijzonder beïnvloedbaar
- Wisselende emoties/stemmingen – huilbuien en/of woede-uitbarstingen, of net uitermate emotieloos
- Vertoont teruggetrokken gedrag
- Sombere stemming / depressief

Gedrag Algemeen

- Wordt plots stiller en/of extreem gesloten
- Concentratieproblemen
- Ontkennen van problemen
- Geheimen benoemen die ze niet kunnen vertellen
- Liegen en bedriegen
- Wegloopgedrag
- Schooluitval en schoolverzuim
- Gaat vaak uit / hangt veel rond
- Grote geheimzinnigheid rond vrije tijd
- Drugs en/of drankgebruik
- Slaapt slecht / nachtmerries
- Zelfverwonding (angstvallig verbergen of er juist mee te koop lopen)
- Vergeet erg veel (maar nooit gsm)
- Suïcidale neigingen

Gedrag / Houding t.o.v. anderen

- Isoleert zich van familie/vrienden/bekenden/leeftijdsgenoten
- Contact met de (pleeg)ouders gaat achteruit of loopt volledig fout
- Heeft opeens en bijzonder veel nieuwe contacten (oudere personen en/of risicovolle contacten) in de vrije tijd of op sociale media
- Wordt vaak rondgereden, gehaald en gebracht met een auto (door nieuwe contacten)
- Heeft totaal ander gedrag op verschillende plekken (school/vrienden/thuis)
- Opeens andere normen en waarden
- Oudere vriendschappen worden beëindigd of verwaarloosd
- Slaafse houding t.a.v. contacten/vriend
- Heeft meerdere gsm's, en verliest die nooit uit het oog
- Reageert vaak angstig – durft bijvoorbeeld niet naar de voordeur als er wordt aangebeld

Gedrag / Signalen op seksueel gebied

- Vermijdt het onderwerp prostitutie en alles wat daarmee samenhangt, of normaliseert dit net uitermate
- Extreem open of gesloten over seksualiteit

- Normvervaging t.a.v. seksualiteit
- Veel wisselende vriendjes/seksuele contacten
- Obsessie voor seks
- Afkeer voor lichamelijk contact
- Seks inzetten als machts- en/of ruilmiddel
- Aanwezig op locaties die geassocieerd kunnen worden met prostitutie
- Grof taalgebruik

Lichamelijke Signalen

- Is geregeld en/of extreem moe
- Eetproblemen – is snel en/of veel vermagerd
- Zwangerschap / SOA's
- Automutilatie
- Blaasontsteking
- Hartkloppingen
- Psychosomatische klachten

Andere bijzonderheden

- Aanwezigheid in huis of flat van anderen/hotelkamers/afgelegen locaties
- Heeft opeens veel cash geld en/of nieuwe dure spullen (kleding, make-up, mobiel)
- Verlies van ID kaart of in bezit van een valse ID kaart
- Schuldopbouw (door telefoonabonnement afsluiting/ aankoop spullen etc.)
- Staat geld af aan anderen (zakgeld/inkomsten)

Om minderjarige slachtoffers van uitbuiting door tienerpooiers sneller te detecteren, is het belangrijk om zeer breed te sensibiliseren omtrent deze signalen. Dit dient te gebeuren met de nodige nuance en voorzorg voor “morele paniek”, over-bezorgdheid of massahysterie.⁶⁶ In de eerste plaats dienen campagnes te worden opgezet die zich specifiek tot ouders richten. Zij moeten zich bewust worden van deze signalen – en de daaraan verbonden risico's – en leren om deze te herkennen. Hierin kan Child Focus uiteraard een belangrijke rol spelen, mits hiervoor het nodige budget wordt vrijgemaakt, gezien haar brede ervaring met sensibiliseringscampagnes. Ook scholen spelen een centrale rol in het opmerken van gedragsveranderingen en de communicatie daaromtrent naar ouders en jongeren toe, en indien nodig naar politie toe. Leraars, verzorgers, opvoeders en leerlingenbegeleiders vormen daarom een belangrijk doelgroep. Door middel van sensibilisering op scholen, opnieuw iets waar Child Focus een rol in kan spelen,

⁶⁶ Bovenkerk F. en Van San M., 'Loverboys in the Amsterdam Red Light District: A realist approach to the study of a moral panic', *Crime Media Culture*, 2011, 7(2), pp. 185-199; Burger P. and Koetsenruijter A.W.M., 'Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje. Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmedia (1995-2005)', in: Burger en Koetsenruijter (eds), *Misdaad in het nieuws: Cijfers en verhalen* (Stichting Neerlandistiek, Leiden, 2008), pp. 37-60; Verwijs R., e.a., *Loverboys en hun slachtoffers: Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod van hulpverlening en opvang*, (Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2011), p. 32.

zou deze doelgroep alerter moeten worden voor bepaalde signalen, en erop reageren. Ook voor wat betreft het opmerken en reageren op “rondhangende” jongeren aan de schoolpoort, speelt schoolpersoneel natuurlijk een belangrijke rol.

Dergelijke sensibiliseringscampagnes moeten zich natuurlijk ook op jongeren richten, in scholen en jeugdvoorzieningen maar ook via het internet. Jongeren zijn bijzonder goed geplaatst om signalen op te vangen bij hun vrienden, omdat minderjarigen vaak sneller en gemakkelijker ervaringen delen met leeftijdsgenoten dan met volwassenen. Daarom moet deze problematiek samen met de bovenstaande indicatoren, alsook de actoren waarbij ze met hun bezorgdheden terecht kunnen (zie verder), op een duidelijke manier aan hen gecommuniceerd worden. De boodschap moet heel concreet zijn: “als je weet hebt of vermoedens hebt dat er een klasgenoot hierin verwikkeld is, reageer!”. Child Focus kan ook hier een belangrijke rol in spelen, door dit op te nemen in sensibiliseringsprogramma’s die aangeboden worden aan scholen.

Verder moet ook de medische wereld omtrent deze signalen en indicatoren bewust gemaakt worden. Zij zijn vaak de eerste die lichamelijke of psychische letsels en afwijkend gedrag kunnen opmerken. In het algemene kader van mensenhandel werden reeds sensibiliseringscampagnes opgestart voor medisch personeel door het Bureau van de Interdepartementale Coördinatiecel Mensenhandel in samenwerking met de FOD Volksgezondheid.⁶⁷ De specifieke signalen van tienerpooier-slachtoffers zouden hierin moeten meegenomen worden.

Politie en parket dienen eveneens beter geïnformeerd te worden over deze problematiek. Dit gaat dan niet enkel over die secties/eenheden die zich specifiek op mensenhandel of prostitutie richten, maar ook jeugdbrigades, jeugdmagistraten, referentiemagistraten verdwijning, jeugdrechters en interventieteams. Daarnaast moet er zwaar ingezet worden op sensibilisering bij eerstelijnsdiensten, bijvoorbeeld de politieagenten die als eerste tussenkomen bij het weglopen van een kind dat door de ouders of instelling gemeld wordt. Indien de alertheid bij deze instanties toeneemt kan veel korter op de bal gespeeld worden voor zowel de beveiliging van slachtoffers als de opsporing en vervolging van daders. Momenteel hangt het teveel af van de persoonlijkheid van de agent/magistraat/jeugdrechter of er bij een jongere die problemen veroorzaakt rekening gehouden wordt met mogelijk slachtofferschap. Minderjarigen leggen vaak rommelende verklaringen af waarbij enkel met de noodzakelijke gevoeligheid en alertheid omtrent bestaande risico’s tussen de regels kan worden gelezen. Een bijzonder acuut probleem is dat gewoonteweglopers al te vaak niet (meer) als onrustwekkend gezien worden en slechts aanleiding geven tot een routineonderzoek, terwijl het juist na veelvuldig vluchten is dat de risico’s om in de klauwen van tienerpooiers te vallen het grootst zijn. Het is daarom belangrijk dat deze verschijningsvorm van mensenhandel bekend wordt bij de autoriteiten in het veld. Child Focus merkt in haar dossiers vaak op dat het ten eerste zeer moeilijk is om aan de politie “verkocht” te krijgen dat er mogelijks sprake is van mensenhandel, zeker als het gaat om in hun ogen problematische gevallen die ze voor de zoveelste keer moeten gaan zoeken omdat ze bijvoorbeeld zijn weggelopen uit hun instelling. Ook ouders krijgen, zo blijkt, vaak geen gehoor als ze voor de zoveelste keer aangifte doen van de verdwijning van hun kind. Als zij te kennen geven dat dit niet strookt met het normaal gedrag van hun dochter, dat zij met de verkeerde

⁶⁷ Zie bijvoorbeeld: Interdepartementale Coördinatiecel Mensenhandel en FOD Volksgezondheid, *Mensenhandel... wat te doen? Advies voor ziekenhuispersoneel* (Brussel, 2014), 15p.

jongens optrekt, of een verkeerd vriendje heeft en zich zeer plots vreemd is beginnen gedragen, wordt de verdwijning vaak afgedaan als “pubergedrag”, of erger nog, als “een probleem van opvoeding”. Het is belangrijk dat practici op het terrein, en daarbij trouwens ook iedereen die met jongeren in contact komt, kennis hebben van deze praktijk en de signalen ervan minstens kunnen herkennen, zonder daarom te vervallen in morele paniek waarbij elke minderjarige die puber-rebellie vertoont een tienerpooier-slachtoffer wordt. Hoewel verschillende respondenten bij politie en parket zich hier wel degelijk van bewust zijn, geven zij ook aan dat, hoe moeilijk dit ook is, er moet ingezet worden op een algehele mentaliteitswijziging bij het politiecursus en de magistratuur. Net zoals in Nederland kunnen wijkagenten bijvoorbeeld een belangrijke rol spelen in het detecteren van en toezicht houden op mogelijke daders en slachtoffers. Ook moeten er duidelijke en complete checklists zijn voor ondervragingen van weglopers/minderjarigen zodat de mogelijkheid van een mensenhandelaar/tienerpooier-constructie niet over het hoofd wordt gezien.

Andere specifieke doelgroepen waarop sensibilisering en preventiecampagnes zich kunnen richten zijn café- en discotheekuitbaters, hotelpersoneel en stadswachters. Ook klanten, werknemers en werkgevers in de seksindustrie dienen hieromtrent gesensibiliseerd en geresponsabiliseerd te worden. Het moet duidelijk zijn dat naïviteit geen excuus is en dat inspanningen geleverd moeten worden om te verzekeren dat hier geen minderjarigen bij betrokken worden. Indien dat wel het geval is hebben zij een verantwoordelijkheid om in te grijpen en de gerechtelijke instanties in te lichten over deze strafbare feiten. Dit kan bijvoorbeeld aangemoedigd worden door de mogelijkheid van de anonieme aangifte aan te bieden via het oprichten van een online meldpunt door Child Focus, zoals dat nu al bestaat voor kinderporno en zoals dat voor tienerpooiers bijvoorbeeld al bestaat in Nederlands Limburg op <http://meldpuntaanpakloverboyslimburg.nl/contact>.

In het algemeen is er nood aan een veel grotere maatschappelijke alertheid. Het is onvoorstelbaar en bijzonder frustrerend hoe zelden alarmbellen gaan rinkelen wanneer tieners 's nachts op straat rondhangen of in een hotelkamer worden geleid en pas dagen later in het bijzijn van een aantal oudere mannen weer naar buiten worden gebracht. Een aantal contactpersonen stelt voor om deze oproep tot maatschappelijke waakzaamheid breder te richten op de problematiek van de weglopers, die een bijzondere risicogroep vormen. Het moet duidelijk worden gemaakt dat onderdak bieden aan minderjarigen, zelfs met de beste bedoelingen, niet kan. Dit riskeert immers weglooptgedrag te stimuleren en de volgende deur waar deze jongeren aankloppen kan iemand met veel minder goede bedoelingen zijn. Straathoekwerkers spelen een enorm belangrijke rol op vlak van sensibilisering en preventie, alsook melding en interventie. Zij treden op een laagdrempelige manier binnen in de leefwereld van jongeren. Ze bouwen een vertrouwensrelatie op en kunnen hen zo, indien nodig, naar de hulpverlening of bevoegde instanties leiden. De laatste jaren werd echter enorm gesnoeid in de budgetten die hiertoe voor handen zijn, waardoor de alertheid voor en detectie van slachtoffers enkel nog trager gebeurt.

Het probleem is niet enkel dat ouders, leerkrachten, hulpverleners, politieagenten, leeftijdsgenoten, etc. de signalen van tienerpooier-slachtoffers niet herkennen, wanneer dit hen wel ongerust maakt is het bovendien niet duidelijk waar ze terecht kunnen. Momenteel gaan ze te rade bij de verscheidenheid aan meldpunten en contactpersonen die het Vlaamse zorglandschap rijk is zoals het CLB, CAW, Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK), Ondersteuningencentrum Jeugdzorg (OCJ), of een Jongeren Advies Centrum (JAC). Geregeld wordt de achterliggende problematiek daar niet herkend en komt de

melding niet terecht bij de bevoegde gerechtelijke instanties. Er is daarom nood aan een soort 'referotheek' voor de tienerpooier-problematiek die uiteenzet wie expertise heeft en wie hulp kan bieden. In Nederland werd in dit verband in januari 2015 door het Centrum Criminaliteitspreventie en Veiligheid een digitaal barrièremodel voor de tienerpooier-problematiek gelanceerd.⁶⁸ Het model, dat enkel voor professionals toegankelijk is, beschrijft de verschillende stappen van de werkwijze van tienerpooiers. Bij elk van deze stappen zijn de verscheidene signalen van slachtoffers en daders beschreven, alsook de partners die dit kunnen aanpakken en de mogelijkheden die zij hebben om in te grijpen. Child Focus kan hierin in coördinerende rol spelen en ervoor zorgen dat bezorgde personen met de juiste instanties in contact gebracht worden. Tevens wil het minderjarigen en hun ouders/voogden/hulpverleners waarbij er vermoedens zijn van slachtofferschap van tienerpooiers opvolgen, indien nodig aan de geschikte hulpverlening toewijzen, en hen begeleiden bij de verschillende stappen die genomen kunnen/moeten worden.

Het is echter allesbehalve evident om dit eenduidig uit te maken, gezien de jongeren zelf zelden of heel moeizaam praten over wat ze hebben meegemaakt. Vooral in de jeugdzorg krijgen hulpverleners veelal een kluwen aan informatie mee omtrent de jongeren die ze begeleiden. Dikwijls hebben ze de middelen niet om dit volledig uit pluizen. Het is bovendien niet gemakkelijk te ontrafelen welke jongeren een problematiek hebben van seksueel grensoverschrijdend gedrag en bij welke jongeren hier misbruik van wordt gemaakt door mensenhandelaars. Daarenboven is er een grote grijze zone tussen deze twee groepen. Minderjarige tieners die seks gebruiken als een betaalmiddel of overlevingsstrategie, zijn daarom geen slachtoffers van tienerpooiers. Zo melden hulpverleners verschillende verhalen van minderjarige meisjes die weglopen uit hun instelling en bij gebrek aan geld seksuele diensten aanbieden aan een taxichauffeur of iemand die hen onderdak wil aanbieden. Hoewel er geen twijfel bestaat dat dit gaat over misbruik, zijn ze daarom geen slachtoffers van seksuele uitbuiting. In het uitpluizen van de beperkte informatie die bijvoorbeeld over hun periode in fugue beschikbaar is, is er altijd een element van interpretatie. Om dit te sturen is er nood aan specifieke kennis en vaardigheden omtrent risicofactoren en profielen. Hiertoe is het aan te bevelen een risicotaxatie-instrument uit te werken, naar het model van of als uitbreiding op het vlaggensysteem omtrent seksueel gedrag bij kinderen en jongeren zoals het bijvoorbeeld door Sensoa werd ontwikkeld. Dit is een wetenschappelijk gevalideerde checklist die toelaat om gedragingen en signalen te toetsen aan geijkte leeftijdsprofielen waardoor het risico, vaak volgens een kleurencode (groen, oranje, rood, zwart), kan worden ingeschat. Zo ontwikkelde de Nederlandse organisatie Helse Liefde een digitaal formulier dat professionals kunnen invullen wanneer ze vermoedens hebben dat een meisje slachtoffers is geworden van een loverboy.⁶⁹ Dit wordt dan vervolgens onderzocht door een screeningsteam van bevoegde politieagenten en hulpverleners dat een inschatting maakt van het risico met bijhorend plan van aanpak.

⁶⁸ Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), *Digitale Barrièremodellen*: <http://www.barrieremodellen.nl/>.

⁶⁹ Zie: <<http://www.meldpuntaanpakloverboyslimburg.nl/meldpunt/risicotaxatie-formulier>>.

5.2. Voorlichting aan jongeren

Naast een betere identificatie en detectie van vermoedelijke en potentiële slachtoffers dienen preventiecampagnes natuurlijk alles in het werk te stellen om te voorkomen dat meer slachtoffers vallen. Dit kan door jongeren de methodes van tienerpooiers uit te leggen en de risico's en gevaren die daarmee gepaard gaan toe te lichten. Er moet informatie gegeven over hoe jongeren die hierin verzeild zijn geraakt of dreigen te raken er uit kunnen stappen en wie hen daarbij kan begeleiden. Het Nationaal Actieplan voor de Strijd tegen Mensenhandel voor 2015-2019 stelt voor dit op te nemen in het raamwerk seksualiteit en de handleiding tegen geweld die worden ondersteund door het Departement Onderwijs en Vorming.⁷⁰ Ook terreinactoren zoals mobiele equipes en schoolbemiddelaars zullen gesensibiliseerd worden omtrent mensenhandel. Naast het herkennen van slachtoffers, is het voor jongeren ook belangrijk om een aantal indicatoren ter beschikking te hebben die hen kunnen verwittigen dat ze misschien met een tienerpooier te maken hebben.⁷¹

Er zijn verschillende manieren om deze bewustwording over te brengen op jongeren. In Nederland werden hier reeds vele specifieke initiatieven rond opgezet. Deze omvatten lessenspakketten en workshops, infomagazines, voorlichtingsfilms en (muziek)video's, theatervoorstellingen, boeken, strips en fotoromans, etc. Ook wordt vaak gepleit voor het werken met getuigenissen van ervaringsdeskundigen. Zo biedt de Stichting Open Ogen in Rotterdam een opleiding aan jonge vrouwen die te maken hebben gehad met tienerpooiers om hen voor te bereiden op het geven van voorlichtingen aan jongeren. Child Focus heeft een brede ervaring met het ontwikkelen van op jongeren gerichte preventietools en wil dit graag verder uitwerken specifiek voor loverboys. Bijzonder effectief lijkt ons een overzichtelijke website waar jongeren die op zoek gaan naar informatie hieromtrent terecht kunnen. Een voorbeeld hier kan de webpagina van de Nederlandse organisatie Scharlaken Koord zijn, die allerlei informatie omtrent tienerpooiers, prostitutie en relaties, alsook tips en getuigenissen verzamelt.⁷²

Preventiecampagnes moeten zich ook richten op en aanpassen aan specifieke doelgroepen. Dit toont opnieuw het belang van de registratie van slachtoffers om een beter zicht te krijgen op kwetsbare groepen. Het 'maatjesproject' van Humanitas in Nederland leidt bijvoorbeeld jonge vrouwen op voor zowel de begeleiding van meisjes die een bijzonder risico lopen of waarbij er een vermoeden is van een loverboy/tienerpooier-constructie, als de nazorg van slachtoffers. Daarnaast bestaan er in Nederland gesprekshandleidingen of voorlichtingsmateriaal voor jongeren met een licht verstandelijke beperking, of asielzoekers en nieuwkomers. Hulpverleners in de prostitutiesector of aan meerderjarige slachtoffers van mensenhandel pleiten dat deze preventie zich niet mag beperken tot minderjarigen. Bij meerderjarige prostituees is er volgens hen een groot aandeel slachtoffers die via dezelfde werkwijzen ingepalmd werden. Omdat zij in de reguliere seksindustrie werken is het nog moeilijker om in te grijpen. Daarom vragen zij om middelen en handvaten die, door het midden te houden tussen vertrouwen en confronteren,

⁷⁰ Nationaal Actieplan Strijd tegen mensenhandel 2015-2019, p. 42.

⁷¹ Payoke stelde in dit verband een checklist op die meisjes kan helpen om na te gaan of ze een 'fout vriendje' hebben (Payoke, *Dossier Loverboys*, (Antwerpen, 2014), p. 4).

⁷² <<http://www.preventiescharlakenkoord.nl/beware-of-loverboys/>>.

slachtoffers tot zelfinzicht kunnen doen komen. Ook moet nagedacht worden over initiatieven die zich richten op potentiële daders.

Bij dit soort preventie- en sensibiliseringscampagnes die zich specifiek op tienerpooier-praktijken richten is er een belangrijk voorbehoud. Dit is bijzonder gevoelige materie en het risico bestaat dan ook dat hiermee paniek wordt gezaaid. Het zou zelfs mensen op slechte ideeën kunnen brengen. Zeker bij tieners in de Jeugdzorg werd de opmerking gemaakt door hulpverleners dat zij vaak op zoek gaan naar kicks en dat risicovol gedrag hierdoor gestimuleerd zou kunnen worden. De aanpak moet hier dan ook op afgestemd worden en met de nodige nuance gebracht worden.

Daarenboven dient niet alle preventie die in dit domein effect heeft specifiek rond de tienerpooier-problematiek te worden opgebouwd. Zo kan het belang van algemene seksuele vorming en trainingen in mentale weerbaarheid en assertiviteit niet onderschat worden. Ook moet verder worden ingezet op het verantwoord en veilig omgaan met internet en sociale media; dat is tot slot de plaats waar het misbruik geregeld start en voortduurt. Child Focus pleitte in dit verband reeds eerder, in lijn met de conclusies van de European Crime Prevention Network, voor de oprichting van een federaal coördinatiepunt voor alle acties (van federale, gemeenschaps- en gewestoverheden) ter bescherming van kinderen op internet.⁷³ De uitdaging ligt in het omkeren van de sociale media van een plek vol gevaren tot een effectief communicatiemiddel dat aansluit bij de leefwereld van jongeren.

Uit de dossiers van Child Focus en uit de gevoerde gesprekken blijkt inderdaad dat sociale media een belangrijke rol spelen in de rekruteringsfase door tienerpooiers. Zoals eerder gesteld wordt het doelbewust op zoek gaan naar kwetsbare jongeren via het internet ook wel “*hawking*” genoemd. Om een beter zicht te krijgen op hoe dit proces in zijn werk kan gaan, nam Child Focus zelf de proef op de som. Het is namelijk zo dat sociale media, zoals bijvoorbeeld Facebook, claimen de privacy-instellingen van minderjarigen automatisch strenger in te stellen voor hun bescherming. Zo zou het bijvoorbeeld onmogelijk zijn om als meerderjarige een minderjarige een vriendschapsverzoek te sturen als er geen gemeenschappelijke vrienden zijn, en zouden ook geen berichten kunnen gestuurd worden naar minderjarigen zonder dat men daarmee bevriend is. Het resultaat van de korte verkenning of “nabootsing” van dat *hawking* proces is verbluffend. Op minder dan 3 minuten tijd konden tientallen tienermeisjes worden opgelijst die aan het typische slachtofferprofiel beantwoordden. Door simpelweg in de zoekfunctie van Facebook vanuit een profiel van een meerderjarige medewerker van Child Focus termen zoals “instelling”, “ik heb het lastig”, of “zelfmoord” te typen, kwamen we rechtstreeks terecht op “geknipte” profielen. Zo was één van de eerste zoekresultaten op de term “instelling” een profiel van een meisje van 14, die enkele uren voordien de status “in de instelling is het gelukkig wat beter” had gepost, enkele uren eerder een filmpje rond zelfmoord had gedeeld, en bovendien een link bleek te hebben met één van de gekende slachtoffers uit de dossiers van Child Focus. Het profiel was volledig publiek, een vriendschapsverzoek vanuit een meerderjarig profiel sturen was mogelijk (Child Focus heeft dit uiteraard niet gedaan), en ook berichten sturen bleek mogelijk. Zonder “de gevaren van het internet” te willen dramatiseren (Child Focus is namelijk een pleitbezorger van de voordelen van sociale media voor jongeren) moet jongeren hiervoor behoed worden. Ook dient de sociale media-industrie toch ook bewust te zijn en

⁷³ Aanbevelingen van Child Focus, Stichting voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen, *Federaal Memorandum*, (Brussel, 2014), p. 7.

geresponsabiliseerd te worden rond dit verschijnsel. Er wordt al veel actie ondernomen, door de sector zelf, in de preventie van online seksuele uitbuiting, maar het mag gezegd dat het belang van de online bescherming van de identiteit van jongeren zich dus ook in de offline-wereld manifesteert. Child Focus neemt deze bevindingen mee in het toekomstige werk rond sensibilisering en preventie rond tienerpooiers, en neemt dit ook mee naar volgende ontmoetingen met de industrie.

Omtrent de nood aan meer en betere preventie bestaat er grote consensus bij de contactpersonen uit zowel de sociale, politieke als justitiële sector. Preventie leidt niet alleen tot een betere bewustwording bij zowel jongeren, (pleeg)ouders als professionals, het stimuleert tevens een vroege detectie van slachtoffers, leidt hen sneller naar het hulpaanbod en brengt deze verborgen problematiek beter in beeld. Op termijn ontlast het de moeizame en kostelijke inspanningen op vlak van zorg aan slachtoffers en vervolging van daders.

6. *Partnership* – Samenwerking

Een effectieve aanpak van de tienerpooier-problematiek op vlak van detectie, identificatie en bescherming van en zorg aan slachtoffers, opsporing en vervolging van daders en preventie vereist een afgestemde samenwerking tussen de driehoek van de sociale, politie- en justitiesector. In essentie dienen zij dezelfde doelstellingen, met name de bescherming van minderjarigen (alook meerderjarige slachtoffers) en de opsporing en vervolging van uitbuiters. Toch viel op uit de gevoerde interviews dat er nogal wat wantrouwen en onbegrip bestaat tussen deze drie sectoren. Zo vinden sommige hulpverleners bijvoorbeeld dat de politie enkel oog heeft voor het repressieve aspect en dat het parket te snel jongeren naar een gesloten instelling stuurt. Een andere terugkerende frustratie is dat de politie te weinig doet om daders te pakken te krijgen en dat het parket in de weinige gevallen dat dit toch lukt tienerpooiers te vaak en te snel weer op vrije voeten laat door een gebrek aan bewijslast. Politie en parket, van hun kant, begrijpen niet dat hulpverleners zich zo vaak achter hun beroepsgeheim scharen en zo op essentiële informatie over mogelijke daders blijven zitten, waardoor die laatsten nieuwe slachtoffers blijven maken. Politieagenten verstaan dan weer niet waarom jeugdrechters en magistraten slachtoffers telkens weer naar hun open instelling of thuissituatie terugsturen, en dat zorgverstrekkers zo weinig in het werk stellen om herhaalde fugues te voorkomen. Tot slot heerst bij het parket geregeld onbegrip dat agenten niet de juiste vragen stellen bij het verhoren van minderjarigen, gsm's van slachtoffers niet uitlezen en onvolledige of onduidelijke pv's opstellen.

Dit onbegrip vloeit voort uit en wordt aangesterkt door de verschillende perspectieven die deze drie sectoren hebben in het realiseren van hun gedeelde doelstellingen. De eerste zorg van hulpverleners is de behandeling en het herstel van jongeren die in de problemen zitten. Of deze problemen al dan niet het gevolg zijn van mensenhandel/tienerpooiers is niet altijd hun eerste en belangrijkste zorg, terwijl het natuurlijk essentieel is voor politie en parket om dit snel uit te klaren (en in feite ook voor zorgverstrekkers om meteen een aangepast behandelingstraject te starten). Indien hulpverleners met bepaalde informatie naar politie of parket stappen willen ze doorgaans dat daar onmiddellijk iets mee gebeurt, terwijl het vanuit het perspectief van die instanties enorm belangrijk is dat het onderzoek gedegen en grondig gedaan wordt. Deze drie sectoren hebben elk hun eigen rol te spelen in de aanpak van deze problematiek en dat

is ook maar goed zo. Het onderzoek naar de uitbuiting van minderjarigen en de opsporing van daders (en vaak ook slachtoffers die van huis of de instelling zijn weggelopen) is de taak van de politie. Wanneer hulpverleners zelf op onderzoek gaan of de jongeren die ze begeleiden uithoren, riskeren ze de vertrouwensrelatie te doorbreken. De justitiële autoriteiten leggen beslissingen op. In vele gevallen maken hulpverleners hier dankbaar gebruik van omdat dergelijke maatregelen of waarschuwingen meer impact hebben op jongeren als ze door een jeugdrechter worden uitgesproken. Hulpverleners staan in voor de zorg en begeleiding van slachtoffers en kunnen dit enkel in het noodzakelijk positieve klimaat volbrengen, indien ze politie en gerecht hun werk laten doen.

Deze rollen zijn essentieel en dienen gerespecteerd te worden. Het doel van verbeterde samenwerking is dan ook niet om van deze taakverdeling af te wijken, maar wel om de afstemming en complementariteit te optimaliseren zodat ieder zijn eigen rol beter kan vervullen. Dit kan eenvoudig klinken maar is in feite een bijzonder moeilijke evenwichtsoefening. Daarom is het belangrijk dat deze samenwerking gestuurd wordt. Het probleem is dat deze actoren momenteel enkel met elkaar in contact komen wanneer zaken fout lopen. Politie en parket worden alleen gecontacteerd door jeugdvoorzieningen – en gaan daar pas langs – in crisissituaties zoals een vechtpartij, een woede-uitbarsting of de verdwijning van een minderjarige. Positieve verhalen komen daarom nooit aan bod en zo is er ook niet de kans om elkaars perspectieven en werkwijzen uit te leggen en te begrijpen. Een aantal geconsulteerde actoren onderneemt noemenswaardige pogingen om dit te verbeteren. Zo zijn er jeugdvoorzieningen die op regelmatige basis politie en parket uitnodigen om te coördineren omtrent specifieke dossiers en hun werking toe te lichten. Daarnaast zijn er interventieteams en jeugdbrigades die langsgaan bij jeugdinstanties om te begrijpen hoe ze werken en de problematiek van de jongeren die daar verblijven te leren kennen. Ook bepaalde jeugdmagistraten leveren inspanningen om zich persoonlijk te gaan voorstellen bij de verschillende jeugdvoorzieningen in hun arrondissement.

Alle geconsulteerde actoren zijn het erover eens dat het vertrouwen groeit wanneer men elkaar en elkaars werking leert kennen. Indien men de persoon kent die een bepaalde sociale, politieke of justitiële functie uitoefent, zal sneller de telefoon worden genomen of een afspraak worden gemaakt om bepaalde zaken op te helderen of een melding te doen. Deze kennismaking mag echter niet louter afhangen van persoonlijke inzet, maar moet structureel worden ingebouwd. Momenteel zijn tienerpooier-netwerken beter georganiseerd dan de samenwerking tussen deze drie partners en dat is problematisch. De meerderheid van de respondenten ziet daarom heil in het structureren van deze aanpak in een soort ketenmodel. In Nederland gaf de gemeente Zwolle hiertoe de aanzet met een Plan van Aanpak Loverboys 2003-2005.⁷⁴ De gemeente vervulde een regierol in de ketensamenwerking die gericht was op voorlichting, hulpverlening en daderaanpak. Er werd een stuurgroep van kernpartners uit de hulpverlenings-, politie- en justitiesector opgericht, een meldpunt gecreëerd, een werkgroep voor casuïstiek overleg ingesteld met een convenant voor de uitwisseling van gegevens over de drie sectoren heen, en intensief ingezet op

⁷⁴ Zwolle, Plan van Aanpak Loverboys 2003-2005, <<http://www.sampac.nl/EUKN2015/www.eukn.org/eukweb001-tm-loverboys-zwolle-plan-van-aanpak-kdk-0604129589.pdf?objectid=155674>>.

preventie.⁷⁵ Dit traject werd doorgezet in nieuwe beleidsplannen en uitgebreid op regionaal en later landelijk niveau.

In Vlaanderen werd een dergelijke ketenaanpak reeds in andere domeinen geïnstalleerd. Zo is er het (reeds eerder vermelde) proefproject Protocol van Moed waarin politie, justitie en hulpverlening binnen het gerechtelijk arrondissement Antwerpen door middel van casus-gebonden overleg de krachten bundelden in de strijd tegen kindermishandeling. Daarnaast is er het Antwerpse CO3-project dat een ketenaanpak installeert omtrent intra-familiaal geweld waarin politie en justitie, de hulpverlenings- en zorgsector en de lokale besturen nauw samenwerken. Met één casusregisseur per betrokken gezin stemmen deze partners hun werking onderling af en definiëren zij een gezamenlijk plan van aanpak.⁷⁶ Ook de coördinatiestructuur inzake mensenhandel is een bepaalde vorm die een dergelijke ketenaanpak kan aannemen. In het kader van de omzendbrief inzake de bestrijding van mensenhandel (COL 01/15) brengt de referentiemagistraat mensenhandel van elk arrondissement alle controle-, inspectie- en politiediensten samen in een periodieke vergadering. Dit faciliteert de onderlinge samenwerking en informatie-uitwisseling door middel van het bespreken van lopende onderzoeken, voorbije controles in risicosectoren en -plaatsen, en toekomstige acties. Op deze vergaderingen kunnen ook partners (zoals de erkende opvangcentra) of experts uitgenodigd worden om bepaalde zaken toe te lichten of in de kijker te plaatsen.

Dergelijke initiatieven leveren belangrijke winpunten op van vertrouwen en sensibilisering omtrent elkaars zorgen, noden en prioriteiten. Deze elementen zijn essentieel voor een effectieve aanpak van de tienerpooier-problematiek op het vlak van detectie, bescherming, vervolging en preventie.

Een aantal respondenten drukt hierbij wel een vrees uit dat het organiseren van een ketenmodel enkel en alleen zou leiden tot het ontstaan van een nieuwe praatbarak voor een zeer specifieke problematiek. Daarom is het in de eerste plaats aangewezen een dergelijke ketenaanpak breed genoeg te kaderen. De meeste pijnpunten en frustraties die hierboven werden uiteengezet zijn immers niet eigen aan de tienerpooier-problematiek, maar omvatten de algehele samenwerking tussen jeugdvoorzieningen, politie en justitie. Daarom kan deze problematiek ingericht worden bij een hoognodig ketenmodel voor de jeugdzorg en jeugdbescherming in het algemeen. Een andere mogelijke piste is om dit onder te brengen bij de bestaande coördinatiestructuur mensenhandel. Dit vereist echter wel dat het jeugdzorglandschap hier intensief bij betrokken wordt. In elk geval is een betere afstemming met deze laatste coördinatiestructuur essentieel, zeker wat betreft de opsporing en vervolging van meerderjarige daders.

Om genoeg ruimte te laten om in te spelen op de specifieke noden van de betrokken partners is het bovendien aangewezen een dergelijk ketenmodel niet overmatig te standaardiseren of politiek te sturen. Eerder dan een vastgelegde vergadering van ketenpartners, is het bijvoorbeeld nuttig en noodzakelijk dat jeugdbrigades en jeugdmagistraten gevraagd worden om periodiek de jeugdvoorzieningen in hun arrondissement te bezoeken om afspraken te maken en de werkingen af te stemmen. Zo kunnen zij zelf bepalen welke bijkomende afspraken en doelstellingen gesteld moeten worden, wat daarenboven

⁷⁵ In de periode 2003-2008 kreeg de werkgroep 282 meldingen van loverboy-slachtoffers binnen, wat na bespreking leidde tot 128 gerealiseerde hulpverleningstrajecten (Movisie, *Aanpak Loverboys: Praktijkvoorbeeld*, 2009, <<https://www.movisie.nl/praktijkvoorbeeld/aanpak-loverboys>>).

⁷⁶ Momenteel evolueert dit naar *Family Justice Centres* die de volledige keten op een laagdrempelige wijze samenbrengen binnen één gebouw.

bevorderlijk is voor de samenwerking en betrokkenheid van alle partners. Daarnaast dringt nauwere samenwerking zich op bij concrete problematische/verontrustende jeugddossiers waar een intensieve coördinatie tussen hulpverlening, politie en justitie noodzakelijk is om tot een effectieve en duurzame oplossing te komen, waaronder natuurlijk de dossiers van minderjarige slachtoffers van tienerpooiers. Hier dient casuïstiek cliëntenoverleg mogelijk te worden gemaakt op basis van een convenant die duidelijke afspraken uiteenzet omtrent de mogelijkheden van (gecodeerde) informatie-uitwisselingen zonder dat beroepsgeheim geschonden wordt. In een dergelijk overleg komen de betrokken partijen tot een gezamenlijk plan van aanpak voor elk specifiek dossier. Hierin dient het duidelijk te zijn wat van ieder verwacht wordt en wie voor welke elementen van de aanpak verantwoordelijk is. Essentieel is dat deze partners elkaar onbelemmerd kunnen vinden in crisissituaties. Hiertoe dient één duidelijke trajectbegeleider/ketenregisseur aangewezen te worden die het verloop van het dossier en het gezamenlijk bepaalde traject coördineert met de verscheidene betrokken partners.

Het structureren van dit overleg kan tevens een oplossing bieden voor de bestaande problemen en frustraties omtrent informatie-uitwisseling. Uit de gevoerde gesprekken en dossiers van Child Focus blijkt dat de informatiestroom ouders-politie-parket lang niet altijd goed verloopt. Zo is de parketmagistraat van wacht vaak niet diegene die het dossier van de minderjarige opvolgt, wat een goede inschatting van de situatie en een snelle geschikte beslissing bemoeilijkt; nuttige informatie van ouders, hulpverleners, leerkrachten, leeftijdsgenoten wordt mis begrepen of stroomt niet door naar de bevoegde instanties, betrokkenen botsen met hun hulpvraag op een muur; hulpverleners met duidelijke vermoedens van een tienerpooier-problematiek vangen niets met die informatie aan; etc. De nefaste impact op de vervolging van daders en bescherming van slachtoffers werd reeds eerder uiteengezet. Daarnaast is er ook een grote vraag bij jeugdvoorzieningen om op de hoogte te worden gehouden van de vooruitgang in het onderzoek nadat door hen of door jongeren die ze begeleiden een aangifte werd gedaan. Aangezien voorzieningen geen betrokken partij zijn, en ook de communicatie door politie en parket naar benadeelde partijen niet altijd optimaal verloopt, krijgen zij daar momenteel zelden nog iets over te horen. Het is normaal dat zij niet op de hoogte gebracht worden van de inhoud van dossiers, maar een stand van zaken omtrent het onderzoek zou toch bijzonder nuttig kunnen zijn. Zo is het ook voor hulpverleners belangrijk om te weten of de tienerpooier van één van hun jongeren is opgepakt en of die weer is vrijgelaten. Met oog op de vrije tijdsbesteding van de jongeren moeten zij de risico's en gevaren immers volledig kunnen inschatten. Op bepaalde informatie uit het onderzoek van politie en parket zou het behandelingstraject van deze tieners bovendien goed kunnen aansluiten. Zoals reeds eerder vermeld (deel 4.2.) kan Child Focus via de noodlijn 116000, haar chat, of eventueel zelfs een nieuw een online meldpunt een belangrijke rol spelen in deze informatiestroom, zoals het reeds doet bij verdwijningsdossiers. Child Focus kan een brugfunctie vervullen en ervoor zorgen dat vermoedens of concrete aanwijzingen bij de juiste instanties terecht komen, zodat kostbare tijd om een hulpverleningstraject te starten of een dader te vatten niet langer verloren gaat. Uit de evaluatie van een pilot bij de Rotterdamse politie omtrent de aanpak van tienerpooiers blijkt dat een belangrijk voordeel van dergelijke samenwerking en gegevensuitwisseling ligt in een groeiende gedeelde verantwoordelijkheid van de ketenpartners: *“Zo veredelt de politie signalen om vervolgens strafrechtelijk onderzoek in te kunnen stellen en pakken andersom ketenpartners casussen op die voor de politie en het*

openbaar ministerie te weinig opsporingsindicatie opleveren maar wel tot een bepaalde interventie kunnen leiden".⁷⁷

Een regionale aanpak lijkt best geschikt is om in te spelen op plaatselijke noden, maar het is ook belangrijk deze aanpak af te stemmen op nationaal/Vlaams niveau. Zoals reeds eerder gesteld zijn deze tienerpooiers heel mobiel en dringt een samenwerking over stads- of provinciegrenzen zich geregeld op. Ook de plaatsing van slachtoffers wordt op Vlaams niveau geregeld via de Intersectorale Toegangspoort waardoor overleg en coördinatie noodzakelijk is. Daarenboven is het bijzonder nuttig om te leren uit elkaanders fouten en goede praktijken.

Er ligt dus nog heel wat onbenut potentieel in het organiseren van een ketenaanpak voor de tienerpooierproblematiek. Het realiseren hiervan gaat echter niet zonder slag of stoot en een aantal belangrijke voorwaarden moeten vervuld zijn.⁷⁸

Eerst en vooral dient er algemeen bewustzijn te bestaan omtrent deze problematiek. Het is niet omdat het probleem in een bepaalde gemeente of stad niet wordt herkend dat het er niet is. Zo gaan sommige lokale overheden ervan uit dat het probleem zich enkel stelt in steden die prostitutiebuurten hebben, terwijl het duidelijk is dat deze zaken geen of weinig verband houden. Een dergelijke redenering zou een verplaatsingseffect zelfs in de hand kunnen werken.

Ten tweede dient er een draagvlak voor de aanpak van deze problematiek te bestaan bij alle drie de sectoren. Dit kan bevorderd worden door de kennismaking met elkaars werking en informatie-uitwisseling. Zo zouden politie en parket bijvoorbeeld een toelichting kunnen geven aan hulpverleners bij een afgeronde strafzaak om hen zo bewust te maken van en inzichten te verlenen in de werkwijzen van deze pooiers.

Ten derde is er nood aan een beleidsdraagvlak. De aanbevelingen die doorheen dit rapport worden geformuleerd kunnen enkel door de ketenpartners worden gerealiseerd indien deze problematiek afdoende wordt erkend door beleidsmakers en hier ook de nodige middelen worden tegenover geplaatst.

Tot slot is er nood aan een stevig draagvlak bij al de betrokken ketenpartners. Dit moet steunen op persoonlijke inzet en betrokkenheid van deskundige partners die beslissingsbevoegd zijn en namens hun organisatie kunnen handelen. Daarnaast is vertrouwen natuurlijk van essentieel belang, alsook begrip voor elkaars organisatiecultuur en werkwijzen.

⁷⁷ Van de Velde R.J. (2012) p. 16.

⁷⁸ CCV (2012) pp. 25-27.

7. Conclusies en aanbevelingen

Reeds geruime tijd duiken signalen op die er op wijzen dat de in Nederland welbekende loverboy/tienerpooier-methode ook in Vlaanderen opduikt. Hoewel verschillende actoren reeds herhaaldelijk aandacht vroegen voor deze problematiek, bleef hier tot op heden bijzonder weinig over geweten. Op basis van de dossiers die bij Child Focus bekend zijn, een literatuurstudie en gesprekken met een resem actoren binnen de sociale, politie- en justitiesector, schept dit onderzoek meer klaarheid in de aard en omvang van deze problematiek in Vlaanderen. Daarnaast werd nagegaan hoe die drie sectoren momenteel te werk gaan om slachtoffers te detecteren en beschermen, daders op te sporen en te vervolgen, en een voortzetting of uitbreiding van deze problematiek te voorkomen. De vraag was hoe beter samengewerkt kan worden over de grenzen van deze sectoren heen en waar de belangrijkste obstakels, uitdagingen en ruimtes voor verbetering liggen. Op basis hiervan werden een aantal aanbevelingen geformuleerd die een effectievere aanpak mogelijk moeten maken. In deze conclusies vatten we de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen samen. Na een toelichting omtrent de aard en omvang structureren we deze opnieuw volgens de 4 P's: *protection* (bescherming) van en zorgverlening aan slachtoffers, *prosecution* (vervolging) van daders, *prevention* (preventie) omtrent deze problematiek en sensibilisering omtrent de signalen en indicatoren die een snellere detectie en identificatie van slachtoffers mogelijk maken, en *partnership* (samenwerking) tussen hulpverleners, politie en justitie.

Aard en omvang

De problematiek van minderjarige slachtoffers van (seksuele) uitbuiting door tienerpooiers blijft in Vlaanderen onderbelicht. Niet alleen worden slachtoffers en daders nergens systematisch geregistreerd, deze sluwe praktijk houdt zich bovendien weerbarstig verborgen. Daders van allerlei slag opereren – individueel of in cellulaire netwerken – volledig onder de radar, en slachtoffers komen zelden spontaan met deze uitbuiting naar buiten omwille van angst, schaamte en/of blijvende afhankelijkheid. De daders zijn mensenhandelaars die door middel van emotionele misleiding een afhankelijkheidsband creëren met tieners om hen zo in de prostitutie of in andere criminele activiteiten te drijven. “Als een stuk vee”, zo stelde de procureur in de zaak die op 15 december leidde tot de veroordeling van drie Antwerpse tienerpooiers, worden deze meisjes doorgegeven aan andere pooiers. Bijzonder opvallend, en uitermate verwerpelijk, is dat tienerpooiers als roofdieren op zoek gaan naar de meest kwetsbare/beïnvloedbare tieners en die vaak in de jeugdzorg vinden. Terwijl in Nederland meestal verhalen weerklinken van slachtoffers die tienerpooiers tot over hun oren verliefd maken om hen vervolgens alles te laten doen voor hen wat zij willen, reflecteert dit in Vlaanderen maar een deel van de werkelijkheid. Dikwijls wordt de emotionele afhankelijkheid en de daaropvolgende uitbuiting bewerkstelligd door deze tieners een levensstijl voor te schotelen die ze anders nooit zouden kunnen veroorloven, een vorm van zingeving of bevestiging te bieden waar vele pubers halsstarrig naar op zoek zijn, of simpelweg de verveling en eenzaamheid te doorbreken van tieners (die in een instelling verblijven). Zo komen vele slachtoffers niet zonder het te beseffen in foute milieus terecht, maar weten ze vaak heel snel en goed wat van hen verwacht wordt.

Hoewel het in het kader van de beperkingen van dit kortlopende onderzoek – en gezien de verborgenheid van het fenomeen in feite *tout court* – onmogelijk is om exacte cijfers te geven over aantallen daders en slachtoffers, is het duidelijk dat de problematiek allerm minst beperkt blijft tot enkele individuele gevallen. Op basis van de dossiers bij Child Focus en de gesprekken die in het kader van dit onderzoek gevoerd werden komen ruw geschat al snel een zestigtal slachtoffers aan het licht, waarover de overgrote meerderheid van de gesprekspartners het eens is dat dit slechts het topje van de ijsberg betreft. Een betere en meer gestructureerde registratie van (geanonimiseerde) gegevens van tienerpooiers en hun slachtoffers is daarom noodzakelijk. Via het laagdrempelige noodnummer 116000 of een online meldpunt kan en wil Child Focus hier een rol in spelen. Indien betrokken instanties (jeugdinstanties, politie, parket, hulpverleners) maar ook ouders, jongeren en leerkrachten, Child Focus systematisch op de hoogte brengen van lichte vermoedens tot vastgestelde feiten bij jongeren die met een tienerpooier-problematiek verband houden, kan het al deze informatie registreren en analyseren, maar vooral: bij de juiste instanties doen terechtkomen. Op deze manier kan dit verschijnsel beter in kaart gebracht worden in de vorm van cijfers, signalen en kenmerken van daders en slachtoffers, methodes en plaatsen van ronselen en uitbuiting, en evoluties in deze elementen. Een verbeterd inzicht in de aard en omvang is essentieel voor een betere aanpak van de tienerpooier-problematiek en kan deze aansturen op verschillende vlakken:

- Beter inzicht in het aantal slachtoffers, hun noden en kenmerken en de impact van deze ervaringen op hun welzijn is belangrijk voor het ontwerpen en bijsturen van de organisatie, capaciteit en model van de opvang en het te volgen hulpverleningstraject.
- Een meer nauwgezette kijk op de wijzen waarop tienerpooiers hun slachtoffers ronselen, inpalmen en uitbuiten, en de regio's en specifieke locaties waar deze fasen zich afspelen, is van bijzonder belang voor een verbeterde en snellere opsporing en vervolging van daders.
- Dergelijke informatie over slachtoffers en daders kan bovendien de basis vormen voor een verbeterde en geactualiseerde preventie omtrent dit fenomeen dat continu aan verandering onderhevig is; daarnaast kan hier belangrijke informatie uit voortvloeien omtrent vatbare doelgroepen waarop deze preventie zich meer intensief kan richten.
- Tot slot kan op deze manier het Vlaams en lokaal beleid omtrent de zorg, vervolging, preventie en samenwerking optimaal afgestemd worden op de specifieke noden van het terrein.

De vergaarde kennis en expertise zal alle betrokken instanties bovendien toelaten om hun belangrijke operationele taken in deze problematiek beter uit te oefenen.

Protection - Bescherming

Deze mensonwaardige en complexe praktijk vereist dus een doorgedreven multidisciplinaire aanpak. In eerste instantie moet intensief worden ingezet op een betere bescherming en begeleiding van slachtoffers, door middel van een gelaagde en betrokken aanpak op maat van de zeer specifieke situatie van elk slachtoffer.

Slachtoffers van tienerpooiers hebben nood aan bescherming voor het milieu waarin ze zijn terechtgekomen, en niet zelden ook voor zichzelf. Vaak kunnen ze de gevaren van de situatie waarin ze zijn terecht gekomen niet (goed) inschatten. Daardoor kunnen ze niet weerstaan aan de aantrekkingskracht die van de tienerpooier(s) uitgaat en blijven ze zich zo blootstellen aan seksuele

uitbuiting, drugs, criminaliteit en geweld. Daarom is het vaak aangewezen om hen enkele maanden in een besloten en/of afgezonderd kader onder te brengen zodat ze tot inzicht kunnen komen en de banden met hun destructieve netwerk kunnen worden doorgeknipt. Het probleem is echter dat de enige gesloten jeugdinstelling voor meisjes, waar deze slachtoffers momenteel vaak terecht komen, daar in feite niet voor aangepast is. Slachtoffers komen in een sterk structurerend klimaat met strenge regels en procedures terecht, terwijl ze in die eerste periode net intensieve en behandelende begeleiding nodig hebben. Een aangepast en gespecialiseerd opvanghuis voor minderjarige slachtoffers van mensenhandel zou op dit alles een passend antwoord kunnen bieden. Dit zou beveiliging bieden in een beschermend en huiselijk kader waar de noodzakelijke expertise aanwezig is zodat onmiddellijk met een begeleidingstraject kan worden gestart. Minor Ndako & Juna vzw vervult deze rol reeds voor buitenlandse minderjarige slachtoffers van mensenhandel en zou daarom een rol kunnen spelen in het opzetten van een aangepast opvanghuis. Idealiter bevindt zich dit op een afgelegen en geheime locatie te bevinden zodat externe invloeden en verleidingen, alsook de risico's op weglooptgedrag, geminimaliseerd kunnen worden. Echter, geen 2 tienerpooier-dossiers zijn dezelfde. Het allerbelangrijkste is dus dat geval per geval bekeken wordt wat voor het slachtoffer de meest geschikte opvang en lange termijn-begeleiding is, aangepast aan de individuele problematiek.

Deze afgezonderde opvang mag niet langer duren dan noodzakelijk voor de veiligheid, gezondheid en verwerking van het slachtoffer, alsook voor het doorknippen van de destructieve banden met de tienerpooier(s), waarvoor een minimum van drie maanden is geboden. Hoe langer je hen weghaalt uit de maatschappij, hoe groter het risico dat ze hun plaats nadien niet meer terug vinden. Daarom dient men van bij de aanvang de context van het slachtoffer nauw te betrekken (indien mogelijk en veilig), opleiding en scholing te voorzien, en hen voor te bereiden op een doorstroming naar huis of naar een open voorziening. Op dit laatste niveau moet daarom ook een aangepast zorgprogramma worden uitgebouwd op basis van de kernelementen die in dit rapport werden uiteengezet. Voor de concrete uitwerking en implementatie hiervan worden best een beperkt aantal voorzieningen aangesproken zodat de expertise gecentraliseerd kan worden. Hierbij kan gedacht worden aan jeugdinstellingen zoals Van Celst in Antwerpen en Cirkant in Turnhout die momenteel reeds geregeld aanmeldingen krijgen van tienerpooier-slachtoffers en ervoor openstaan om het gevolgde behandelingstraject daaraan aan te passen. Naar het model van de drie erkende opvangcentra mensenhandel laat bundeling van know-how bovendien toe om duidelijke aanspreekpunten te creëren voor de uitwerking van een ketenaanpak (zie verder). Tevens is het dan duidelijk dat andere voorzieningen die met vragen zitten omtrent deze problematiek of tijdelijk bepaalde expertise willen inzetten daar terecht kunnen of naar hen kunnen doorverwijzen. Ook in deze meer open kaders blijft beveiliging van slachtoffers essentieel. Daarom dient, in overleg met de jeugdrechter en politiediensten, een behandelingskader te worden afgesproken waarbinnen hulpverleners gefaseerd kunnen werken met toezicht, controle en vrijheidsbeperkingen. Ook ontheemdingsprojecten hebben in dit kader belangrijk potentieel. Deze initiatieven zijn bijzonder heilzaam voor tienerpooier-slachtoffers omdat ze er op gericht zijn jongeren los te weken uit een negatieve spiraal door hen een positieve ervaring te bieden (trektocht, boerderijverblijf, bouwkamp, etc.) die hun veerkracht en persoonlijke empowerment opbouwt of herstelt. Ze vereisen echter de vrijwilligheid van de

betreffende jongeren en kunnen daarom pas ingezet worden na een eerste fase van afzondering en “ont-hersenspoeling” in een gespecialiseerd opvanghuis.

Prosecution – Vervolging

Een effectieve opsporing en strenge vervolging van tienerpooiers is van primordiaal belang voor de bescherming van huidige en toekomstige slachtoffers, voor het verwerkingsproces van tieners die door deze daders uitgebuit werden en als signaalfunctie naar potentiële daders en recidivisten toe. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid van de politie- en justitie- én zorgsector.

De regelgevende definitie van mensenhandel, uiteengezet in Art. 433quinquies SW, omvat deze praktijk volledig en maakt duidelijk dat het geen afgezonderd fenomeen is maar een specifieke methodiek van mensenhandelaars, met minderjarigheid als verzwarende omstandigheid. De bestaande regelgeving en richtlijnen expliciteren dit echter niet als dusdanig en zijn daarenboven vaak “internationaal” geïnspireerd. Een update is dan ook noodzakelijk om aan alle betrokken instanties duidelijk te maken dat de tienerpooier-techniek ook binnen de landsgrenzen onder mensenhandel valt. Hiernaast is er nog een andere algemene rechtsgrond op deze praktijk van toepassing, met name “bederf jeugd en prostitutie”. Beiden worden momenteel door elkaar gebruikt in vervolgingen van tienerpooiers. De bestraffing is echter strenger bij vervolging onder mensenhandel, zeker wat betreft minderjarige slachtoffers boven de 16 jaar. Een ander belangrijk verschil is dat slachtoffers van mensenhandel een specifiek beschermingsstatuut kunnen verkrijgen waardoor ze recht hebben op sociale, medische en juridische begeleiding en opvang. Om deze redenen, en tevens voor de juridische consistentie en om een duidelijker zicht te krijgen op de verschillende gedaantes van de tienerpooier-problematiek, is Child Focus van mening dat het beter zou zijn indien veroordelingen in de toekomst systematisch op basis van mensenhandel gebeuren.

Hoewel de noodzakelijke regelgeving dus van kracht is loopt maar een heel beperkt aantal tienerpooiers tegen de lamp. Het is dan ook uitermate frustrerend dat momenteel slachtoffers worden opgesloten voor hun eigen bescherming terwijl en omdat we er niet in slagen hun omgeving te beveiligen door deze daders achter slot en grendel te steken. Om hier een einde aan te maken moet ingezet worden op een aantal factoren.

Ten eerste moeten politie en parket alles in het werk stellen om de aangiftebereidheid van slachtoffers te verhogen. Deze is over het algemeen zeer laag door de emotionele en feitelijke aan/afhankelijkheid ten opzicht van hun tienerpooiers, de angst voor de (gewelddadige) reactie van deze laatsten, schaamte, het wantrouwen van politie en parket (mogelijks ingegeven door eerdere negatieve ervaringen), en daarmee samengaande de vrees voor de bestraffing van hun daden. Daarom is het uitermate belangrijk dat het onderzoek humaan verloopt met bijzondere gevoeligheid voor de kwetsbaarheid van deze jongeren. Al te vaak worden deze slachtoffers weggezet als probleemjongeren waardoor elke alertheid voor mogelijke aspecten van mensenhandel verdwijnt. Wanneer deze jongeren zich begrepen en beschermd voelen, zal ook het vertrouwen toenemen en uiteindelijk de aangiftebereidheid stijgen.

Ten tweede, hebben ook hulpverleners hierin een belangrijke rol te spelen. Enerzijds moeten ze de jongeren aanmoedigen om deze stap te zetten en dit faciliteren. Volgens een transparant proces, dat het welzijn van de minderjarige steeds vooropstelt, dient intensief te worden gewerkt op het belang, de mogelijkheden en de risico's van een aangifte. Ook indien dit niet lukt zijn er verschillende manieren voor

hulpverleners om hun beroepsgeheim te doorbreken wanneer een minderjarige in gevaar verkeert. Zo bestaat er een aangifteplicht van strafbare feiten (Art. 30 SV), een spreekrecht in geval van een ernstig en dreigend gevaar voor de fysieke en psychische integriteit van een minderjarige of kwetsbare persoon (Art. 458bis SW), de rechtvaardigingsgrond voor de aangifte van een noodtoestand in geval van een reëel, acuut en ernstig gevaar (rechtspraak), en het schuldig verzuim dat een verplichting inhoudt om hulp te bieden aan iedereen die in gevaar verkeert (Art. 422bis SW). Deze regelgeving houdt veel mogelijkheden in om met gevoelige informatie naar politie of parket te stappen, maar is daardoor wel bijzonder complex. Daarenboven zijn deze bepalingen niet duidelijk afgelijnd waardoor ze belangrijke inschattingen vergen. Naast juridische afwegingen, moeten ook belangrijke ethische keuzes gemaakt worden met betrekking tot hoe en welke informatie gedeeld kan worden in het belang van de jongere. Vele hulpverleners zijn dan ook vragende partij om dit op te helderen. Daarom is het aangewezen dat duidelijke afspraken gemaakt worden met politie en parket omtrent de grenzen van het beroepsgeheim en de te volgen procedures (zie verder *partnership* – samenwerking). Ook hier is een belangrijke rol weggelegd voor de consultants van Child Focus, die via het noodnummer of een nieuw opgericht online meldpunt een brugfunctie kunnen vervullen tussen jongeren, ouders, hulpverleners enerzijds en politie en parket anderzijds zodat de juiste informatie op een goede manier bij de correcte instanties terecht komt.

Gezien de lage hoeveelheid, het geregelde intrekken en de onvolledigheid van aangiftes, is het cruciaal om, ten derde, intensief in te zetten op het objectiveren van verklaringen. Dit is des te belangrijker gezien het bij tienerpooier-praktijken meestal niet gaat om één duidelijk delict, maar een geleidelijk proces van manipulatie en uitbuiting. Daarom dient op verschillende niveaus intensiever ingezet te worden op het verzamelen van bewijslast. Ten eerste, moet alle informatie die ook maar enige relevantie kan hebben met betrekking tot een mogelijk toekomstig onderzoek “gestapeld” worden in de relevantie dossiers bij politie en parket. Ten tweede moet het leggen van linken tussen verschillende dossiers vergemakkelijkt worden. Op heden wordt dit nog te sterk bemoeilijkt door verouderde systemen van informatieverwerking, de betrokkenheid van vele verschillende instanties die bovendien niet allen een insteek van vervolging hebben, en de geografische spreiding van vele tienerpooier-dossiers. Ten derde dienen bijzondere onderzoeksmethoden breder ingezet te worden in zowel reactief als proactief onderzoek. Cruciaal is het bloot- en droogleggen van geldstromen die met deze praktijken gepaard gaan. Daarnaast blijft alles wat via internet gebeurt nog teveel buiten het zicht van politie en parket.

Prevention – Preventie en sensibilisering

Het is een gedeelde verantwoordelijkheid van jeugdzorg, justitie, politie en in feite de gehele maatschappij om minderjarige slachtoffers van tienerpooiers/mensenhandel beter en sneller te detecteren, identificeren en door te verwijzen naar gepaste bescherming en zorg. De nood aan meer en betere preventie en sensibilisering wordt dan ook breed gedragen bij alle respondenten. Deze bewustwording kan er bovendien toe leiden dat deze verdoken problematiek beter in beeld wordt gebracht, en ontlast op termijn de bijzondere complexe en kostelijke inspanningen op vlak van zorg aan slachtoffers en vervolging van daders. Twee verschillende dimensies kunnen in deze voorlichting onderscheiden worden: brede sensibilisering met oog op een verbeterde detectie, en preventie aan jongeren.

In de eerste plaats is het uitermate frustrerend hoe vaak niet de juiste alarmbellen gaan rinkelen en duidelijke indicaties van slachtofferschap niet worden herkend bij de instanties waaraan ze gemeld worden. Daarom is het essentieel om heel breed te sensibiliseren omtrent de indicatoren waaraan slachtoffers en daders herkend kunnen worden. Dergelijke campagnes dienen zich, met de nodige voorzorg voor morele paniek, te richten op ouders, scholen, de medische wereld, horecapersoneel, klanten, werknemers en werkgevers in de seksindustrie, stadswachters, politie en parket, zodat de algemene maatschappelijke alertheid toeneemt. Daarnaast moet er ook voor gezorgd worden dat de opgevangen signalen bij de juiste instanties terechtkomen en goed ingeschat worden. Child Focus wil daarom een spilfiguur zijn in het verzamelen, analyseren (met een aangepast risicotaxatie-instrument) en doorverwijzen van meldingen (waarbij gespecialiseerde voorzieningen natuurlijk een essentiële voorwaarde zijn).

Jongeren vormen natuurlijk ook een uitermate belangrijke doelgroep van preventie en sensibilisering. Enerzijds moeten ook zij op een duidelijke manier ingelicht worden over de indicatoren waaraan ze slachtofferschap bij hun leeftijdsgenoten kunnen herkennen en waar ze met eventuele ongerustheid terecht kunnen. Anderzijds dient alles in het werk gesteld te worden om nieuwe slachtoffers te voorkomen en huidige te helpen. Daarom lijkt het ons essentieel dat er voor tieners die op zoek gaan naar informatie over tienerpooiers, hoe deze te werk gaan, hoe ze hen kunnen herkennen en wat ze kunnen doen als ze vrezen slachtoffer te worden of dit reeds denken te zijn, overzichtelijke informatie bestaat in de vorm van een overzichtelijke website die hulpverleners, leerkrachten of leerlingenbegeleiders hen kunnen bezorgen. Een belangrijk deel van de preventie aan jongeren hoeft zich echter niet specifiek op de tienerpooier-problematiek te richten. Dit voorkomt paniekaaierij en is bovendien effectiever en efficiënter. Algemene seksuele voorlichting, weerbaarheids- en assertiviteitstrainingen en advies rond veilig omgaan met internet en sociale media (e-safety) zijn bijzonder nuttig om jongeren tegen deze uitbuiters te beschermen. Child Focus heeft uitgebreide ervaring met het ontwikkelen van jongeren-gerichte preventietools en is dan ook kandidaat om dit verder uit te werken.

Partnership – Samenwerking

De hierboven uiteengezette aanbevelingen op vlak van bescherming/zorg, vervolging en preventie kunnen enkel werken mits een afgestemde samenwerking tussen de driehoek van de sociale, politie- en justitiesector. Dezen dienen in essentie dezelfde doelstellingen maar hebben hierin elk hun eigen perspectieven en een eigen rol te vervullen. Dit leidt vaak tot wantrouwen en onbegrip, terwijl zij er in feite samen voor kunnen zorgen dat elkeen zijn eigen rol beter kan vervullen. Het probleem is dat er momenteel een gebrek is aan positief contact omdat zij elkaar enkel ontmoeten wanneer zaken fout lopen of op individueel initiatief van bepaalde betrokken personen. Een beter contact is essentieel voor het vertrouwen, de samenwerking en het begrip van en voor elkaanders noden, perspectieven en prioriteiten. Daarom zou dit contact georganiseerd moeten worden in een ketenmodel.

Opdat zo geen loutere praatbarak gecreëerd wordt, dient dit zo concreet en bottom-up mogelijk georganiseerd te worden. Om tunnelvisie te vermijden kan de tienerpooier-problematiek ondergebracht worden in een eveneens noodzakelijk ketenmodel voor jeugdbescherming of in de bestaande coördinatiestructuren voor mensenhandel (hiervoor dient in deze laatste wel de jeugdzorgsector intensief betrokken te worden). Om ruimte te laten voor de eigen inbreng van de betrokken partners dient dit niet

overmatig politiek gestuurd te worden. Eerder dan vastgepinde vergaderingen, kan voorgeschreven worden dat jeugdbrigades/interventieteams en jeugdmagistraten jaarlijks de verschillende jeugdinstituten in hun arrondissement gaan bezoeken. Zo kunnen zij zelf samen doelstellingen zetten en afspraken maken voor verdere samenwerking. Om niet in het abstracte te coördineren moet samengewerkt worden op concrete dossiers van slachtoffers en daders in een vorm van cliëntenoverleg dat informatiedeling onder bepaalde voorwaarden mogelijk maakt. Zo kunnen de betrokken partners vanuit de hulpverlening, politie en justitie tot een gezamenlijk plan van aanpak komen, gecoördineerd door een aangewezen trajectbegeleider. Child Focus kan een spil vormen in de wederkerige informatiestroom die hiervoor noodzakelijk is. Via een pilootproject, waarin de provincie Antwerpen reeds interesse toonde, kunnen de mogelijkheden van een dergelijke ketenaanpak uitgetest worden. Tot slot is het belangrijk dat de opgedane ervaringen en best practices gedeeld worden, onder meer via conferenties, interviews, ronde tafels en nieuwsbrieven.

Synthese

1. Definitie/term

Child Focus dringt erop aan om vanaf nu af te stappen van de term loverboys en deze te vervangen door tienerpooiers, omdat deze term de lading veel beter dekt en het woord loverboy afbreuk doet aan de mensonterende mensenhandel-praktijk waar het in wezen om gaat. Child Focus stelt volgende definitie voor:

Tienerpooiers zijn mensenhandelaars die tieners doelbewust feitelijk afhankelijk en emotioneel aanhankelijk maken om hen vervolgens – via misleiding, dwang, fysiek, psychisch geweld en/of misbruik van kwetsbaarheid – uit te buiten in de prostitutie.

2. Fenomeen?

Door een gebrek aan het bijhouden van informatie over concrete dossiers kan onmogelijk een finaal cijfer geplakt worden op de grootte van de tienerpooier-praktijk in Vlaanderen. Echter, wanneer alle tijdens de studie verworven informatie wordt samengelegd kan besloten worden tot een aantal van minimum 60 slachtoffers. Volgens de overgrote meerderheid van de gesprekspartners betreft dit slechts het topje van de ijsberg, en is het dark number veel aanzienlijker dan dat. Echter, door dit voorzichtig geschatte aantal en het aanvoelen van pratici dat de praktijk de laatste twee jaar sterk is toegenomen, en ongeacht of de omvang van het aantal gekende en veronderstelde slachtoffers de lading van een term als “fenomeen” dekt, blijkt voldoende duidelijk uit de gespreksrondes dat er een acuut probleem is waardoor een efficiënter beleid zich opdringt dat leidt tot verbeterde preventie, repressie, en aangepaste hulpverlening voor slachtoffers.

Een structurele registratie van (geanonimiseerde) gegevens van tienerpooiers en hun slachtoffers is noodzakelijk om hier een beter beeld van te krijgen. Child Focus is goed geplaatst en bereid om deze registratierol op zich te nemen via het bestaande 116000 nummer of eventueel de oprichting van een nieuw online meldpunt zoals dat nu al bestaat in Nederland. Indien betrokken instanties (jeugdinstanties, politie, parket, hulpverleners) maar ook ouders, jongeren en leerkrachten, Child Focus systematisch op de hoogte brengen van lichte vermoedens tot vastgestelde feiten bij jongeren die met een tienerpooier-problematiek verband houden, kan het al deze informatie registreren en analyseren, maar vooral: bij de juiste instanties doen terechtkomen voor opvolging en behandeling. Op deze manier kan dit verschijnsel ook beter in kaart gebracht worden in de vorm van cijfers, signalen en kenmerken van daders en slachtoffers, methodes en plaatsen van ronselen en uitbuiting, en evoluties in deze elementen.

De tienerpooier-methode is veelvuldig, weerbarstig en continu aan verandering onderhevig. Hoewel er waarschijnlijk evenveel variaties als tienerpooiers zijn, kunnen in het algemeen vier fases onderscheiden worden in hoe ze te werk gaan: ronselen, inpalmen, isoleren en uitbuiten.

Terwijl in Nederland meestal verhalen weerklinken van slachtoffers die tienerpooiers tot over hun oren verliefd maken om hen vervolgens alles te laten doen voor hen wat zij willen, reflecteert dit in Vlaanderen maar een deel van de werkelijkheid. Dikwijls wordt de emotionele aanhankelijkheid en de daaropvolgende uitbuiting bewerkstelligd door deze tieners een levensstijl voor te schotelen die ze anders nooit zouden kunnen veroorloven, een vorm van zingeving of bevestiging te bieden waar vele pubers halsstarrig naar op zoek zijn, of simpelweg hun verveling en eenzaamheid te doorbreken.

3. Bescherming slachtoffers

Slachtoffers van tienerpooiers hebben nood aan bescherming tegen het milieu waarin ze zijn terechtgekomen, en niet zelden ook tegen zichzelf. Daarom is het aangewezen om hen enkele maanden in een besloten en/of afgezonderd kader onder te brengen zodat ze tot inzicht kunnen komen en de banden met hun destructieve netwerk kunnen worden doorgesneden. Daarom is er in de eerste plaats nood aan een aangepast en gespecialiseerd opvanghuis voor minderjarige slachtoffers van deze praktijk. Dit dient zich op een afgelegen en geheime locatie te bevinden zodat externe invloeden en verleidingen, alsook de risico's op wegloupedrag, geminimaliseerd kunnen worden. Dit moet echter beperkt worden in de tijd, en het verblijf moet ook dienen om slachtoffers intensief voor te bereiden op een doorstroming naar huis of naar een open voorziening. Wat deze bestaande voorzieningen betreft worden best een beperkt aantal voorzieningen aangesproken zodat de expertise gecentraliseerd kan worden. Ook in deze meer open kaders blijft beveiliging van slachtoffers essentieel. Echter, geen 2 tienerpooier-dossiers zijn dezelfde. Het allerbelangrijkste is dus dat geval per geval bekeken wordt wat voor het slachtoffer de meest geschikte opvang en lange termijn-begeleiding is, aangepast aan de individuele problematiek.

Verder vraagt Child Focus een uitbreiding en versoepeling van de voorwaarden van de ontheemdingsprojecten, gezien hun potentieel in dit kader. Deze initiatieven zijn bijzonder heilzaam voor tienerpooier-slachtoffers omdat ze er op gericht zijn jongeren los te weken uit een negatieve spiraal door hen een positieve ervaring te bieden (trektocht, boerderijverblijf, bouwkamp, etc.) die hun veerkracht en persoonlijke empowerment opbouwt of herstelt.

Er een samenwerkingsverband tot stand worden gebracht met hulpverleningsinstanties voor volwassenen. Voor wat betreft slachtoffers die nog geen 18 zijn, en die hulpverlening nodig hebben die verder reikt dan hun 18e verjaardag, moet gedacht worden aan samenwerking- en doorverwijzingsmogelijkheden naar (residentiële) hulpverlening voor volwassen slachtoffers mensenhandel. Dit alles opdat zwaar getraumatiseerde jonge mensen op hun 18e niet zonder enige verdere opvolging of begeleiding als vogels voor de kat de wijde wereld worden ingestuurd.

4. Vervolgging daders

Het is belangrijk om aan alle betrokken instanties duidelijk te maken dat de tienerpooier-techniek ook binnen de landsgrenzen onder de definitie van mensenhandel valt. Hiernaast is er nog een andere algemene rechtsgrond op deze praktijk van toepassing, met name "bederf jeugd en prostitutie". Beiden worden momenteel door elkaar gebruikt in vervolgingen van tienerpooiers. De bestraffing is echter strenger bij vervolging onder mensenhandel, zeker wat betreft minderjarige slachtoffers boven de 16 jaar. Een ander belangrijk verschil is dat slachtoffers van mensenhandel een specifiek beschermingsstatuut kunnen verkrijgen waardoor ze recht hebben op sociale, medische en juridische begeleiding en opvang. Om deze redenen, en tevens voor de juridische consistentie en om een duidelijker zicht te krijgen op de verschillende gedaantes van de tienerpooier-problematiek, is Child Focus van mening dat het beter zou zijn indien veroordelingen in de toekomst systematisch op basis van mensenhandel gebeuren.

De aangiftebereidheid van slachtoffer bemoeilijkt de detectie van deze praktijk. Daarom is het belangrijk dat een onderzoek t.o.v. slachtoffers bijzonder humaan verloopt en dat zij dus als slachtoffers worden (h)erkend, om de kans op hun medewerking zo groot mogelijk te maken. Ook hulpverleners hebben hierin een belangrijke rol te spelen. Enerzijds moeten ze de jongeren aanmoedigen om deze stap te zetten en dit faciliteren. Ook indien dit niet

lukt zijn er verschillende manieren voor hulpverleners om hun beroepsgeheim te doorbreken wanneer een minderjarige in gevaar verkeert. Daarom is het aangewezen dat duidelijke afspraken gemaakt worden met politie en parket omtrent de grenzen van het beroepsgeheim en de te volgen procedures. Een aantal hulpverleners zijn daarom ook vragende partij om kanalen op te zetten waardoor zachte informatie aan politie of parket kan worden doorgegeven los van een specifieke klacht of aangifte, zodat dit steeds geregistreerd wordt en later gebruikt kan worden indien er voldoende aanwijzingen zouden zijn om een volwaardig onderzoek te starten. Ook hier is een belangrijke rol weggelegd voor de consultants van Child Focus, die via het noodnummer 116000, dat 24/7 beschikbaar is, een brugfunctie kunnen vervullen tussen jongeren, ouders, hulpverleners enerzijds en politie en parket anderzijds zodat de juiste informatie op een goede manier bij de correcte instanties terecht komt.

Tenslotte dient op verschillende niveaus intensiever ingezet te worden op het verzamelen van bewijslast, en moeten zware straffingen een ontradend effect hebben op potentiële toekomstige daders.

5. Preventie

Er is nood aan een brede sensibilisering met oog op een verbeterde detectie, en preventie bij jongeren. In de eerste plaats is het schrijnend hoe vaak duidelijke indicaties van slachtofferschap niet worden herkend. Daarom moet breed worden gesensibiliseerd omtrent de indicatoren waaraan slachtoffers en daders herkend kunnen worden. Men moet zich hierbij richten op ouders, scholen, de medische wereld, horecapersoneel, klanten, werknemers en werkgevers in de seksindustrie, stadswachters, politie (wijkagenten) en parket, zodat de algemene maatschappelijke alertheid toeneemt. Daarnaast moet er ook voor gezorgd worden dat de opgevangen signalen bij de juiste instanties terechtkomen en goed ingeschat worden. Child Focus wil daarom een spilfiguur zijn in het verzamelen, analyseren (met een aangepast risicotaxatie-instrument) en doorverwijzen van meldingen. De grootste troef van Child Focus is hierbij het (anonieme) 116000 nummer dat 24/7 beschikbaar is.

Jongeren vormen natuurlijk ook een uitermate belangrijke doelgroep van preventie en sensibilisering. Algemene seksuele voorlichting, weerbaarheids- en assertiviteitstrainingen en advies rond veilig omgaan met internet en sociale media (e-safety) zijn bijzonder nuttig om jongeren tegen deze uitbuiters te beschermen. Child Focus heeft uitgebreide ervaring met het ontwikkelen van jongeren-gerichte preventietools en is dan ook specifiek voor deze problematiek bereid om dit verder toe te spitsen en uit te werken.

6. Partnership

Momenteel is er een groot gebrek aan positief contact tussen politie-justitie-hulpverlening, terwijl dit net essentieel is bij de aanpak van deze praktijk. Daarom zou dit contact georganiseerd moeten worden in een ketenmodel. Child Focus stelt voor om een overleggroep bij elkaar te brengen dat later een voorbeeld kan vormen voor andere initiatieven en ook voor overleg op breder niveau, in de vorm van een pilootproject dat bijvoorbeeld in Antwerpen zou kunnen worden gestart (te meer omdat daar al een specifieke vraag van de stad Antwerpen zelf voor is gekomen). In een dergelijke ketenmodel kunnen dan vertegenwoordigers van politie, parket, stad Antwerpen, hulpverleners en scholen zetelen om samen te bekijken en uit te testen hoe een nauwere samenwerking in specifieke dossiers kan worden bekomen.

Overleg tussen Welzijn, Justitie en Binnenlandse zaken op breder (Federaal) niveau dringt zich op.

Bibliografie

- Aanbevelingen van Child Focus, Stichting voor Vermiste en Seksueel Uitgebuide Kinderen, *Federaal Memorandum*, (Brussel, 2014), 13p.
- Agentschap Jongerenwelzijn, persbericht: *60 jongeren extra begeleid na verblijf in een gemeenschapsinstelling Overheid en private sector werken in jeugdhulp nauwer samen*, Brussel, 11.12.2015.
- Bovenkerk F. en Pronk G.J., 'Over de bestrijding van loverboymethoden', *Justitiële Verkenningen*, 2007, 33(7), pp. 82-95.
- Bovenkerk F. en Van San M., 'Loverboys in the Amsterdam Red Light District: A realist approach to the study of a moral panic', *Crime Media Culture*, 2011, 7(2), pp. 185-199.
- Bovenkerk, F. e.a., *Loverboys: of modern pooierschap*, (Uitgeverij Augustus, Amsterdam/Antwerpen, 2006), 269p.
- Bruce A., 'Romania's disappearing girls: Poverty, desperation drive girls from their hometowns & into the arms of sex traffickers', *aljazeera.com*, 9.8.2015.
- Burger P. and Koetsenruijter A.W.M., 'Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje. Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmedia (1995-2005)', in: Burger en Koetsenruijter (eds), *Misdaad in het nieuws: Cijfers en verhalen* (Stichting Neerlandistiek, Leiden, 2008), pp. 37-60.
- Centrum School en Veiligheid, *Folder: Scholen en loverboyproblematiek*, Utrecht, 6p.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), *Digitale Barrièremodellen*: <<http://www.barrieremodellen.nl/>>.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, *Aanpak Loverboyproblematiek: Handreiking*, (CCV, Utrecht, 2012), 75p.
- Christiaens J. & Dumortier E., 'Rapport 3: Evaluatie van maatregelen', in: *Omgevingsanalyse Vlaams Jeugdrecht* (Agentschap Jongerenwelzijn, Brussel, 2015) pp. III-i – III-40.
- CoMensha, *Jaaroverzicht: Het Beeld van 2014*, (Landelijke Coördinatiecentrum tegen mensenhandel, Amersfoort, 2015) 37p.
- Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough), *Hun Verleden is Niet hun Toekomst: Actieplan*, (Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, 2014) 47p.
- Commissie Samson, *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden*, (Boom uitgeverij, Amsterdam, 2012), 159p.
- De Vrieze M, *Mevrouw de jeugdrechter*, (Manteau, Antwerpen, 2015) 191p.
- Dedoncker K. en Verschuieren S, 'Loverboys', in: Blow, H. (red.), *Handboek Familiaal Geweld*, (Politeia, Antwerpen, 2015), 22p.
- Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid, *De strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel: Beleid en aanpak*, (FOD Justitie, Brussel, 2015), 29p.
- Doornbos A., *Je beste vriend? Een onderzoek naar de aangiftebereidheid van slachtoffers van loverboys*, (Afstudeerscriptie in opdracht van de Regiopolitie Groningen, Rijksuniversiteit Groningen, 2006), 126p.
- Greenberg M.S. en Ruback R.B., *After the Crime, victim desicion making* (Plenum, New York, 1992).

- Interdepartementale Coördinatiecel Mensenhandel en FOD Volksgezondheid, *Mensenhandel... wat te doen? Advies voor ziekenhuispersoneel* (Brussel, 2014), 15p.
- Jansen M. e.a., *Loverboys in de Keten(s): Advies ketens Loverboyproblematiek in Zeeland*, (Zeeuws instituut voor sociale en culturele ontwikkeling, Middelburg, 2007), 40p.
- Jeugdrecht.be, *Ernstig verontrust in een kind : wat doe je met je beroepsgeheim?*, 03.2014 <http://www.jeugdrecht.be/?action=artikel_detail&artikel=382>.
- Jongerenwelzijn, *Persbericht: Jongerenwelzijn creëert negen plaatsen voor meisjes in gesloten opvang*, Brussel, 18.8.2015.
- Mein A. et al, *De effectiviteit van behandelmethoden voor slachtoffers van loverboys*, (Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2014), 102p.
- Moriau J., 'La délinquance comme symptôme, la folie comme délit. Quelle place pour les jeunes à la limite de la psychiatrie', in: Christiaens J., De Fraene D. en Delens-Ravier I. (Eds.), *Protection de la jeunesse. Formes et réformes – Jeugdbescherming. Vormen en hervormingen* (Bruylant, Brussel, 2005), pp. 137-151.
- Movisie, *Aanpak Loverboys: Praktijkvoorbeeld*, 2009, <<https://www.movisie.nl/praktijkvoorbeeld/aanpak-loverboys>>.
- Myria, *Mensenhandel en Mensensmokkel: Bouwen aan Vertrouwen*, Jaarverslag 2012 van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel België (Federaal Migratiecentrum, Brussel), 111p.
- Myria, *Mensenhandel en Mensensmokkel: Schakels Verbinden*, Jaarverslag 2015 (Federaal Migratiecentrum, Brussel), 166p.
- Myria, *Mensenhandel: Bruggen Slaan*, Jaarverslag 2013 van de onafhankelijke rapporteur mensenhandel België (Federaal Migratiecentrum, Brussel) 127p.
- Nationaal Actieplan Strijd tegen mensenhandel 2015-2019.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, *Mensenhandel in en uit beeld II. Cijfermatige rapportage 2008-2012* (Nationaal Rapporteur, Den Haag, 2014), 429p.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel, *Mensenhandel: negende rapportage*, (NRM, Den Haag, 2013) 360p.
- Nederlands Jeugdinstituut, *Hoe zorg je voor goede samenwerking met politie en justitie?: Handreiking voor hulpverleners in de zorg voor jeugd die (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel/ loverboys opvangen* (Utrecht, 2015), 11p.
- Nuytiens A. en Brolet C., 'De sociaaleconomische context van jeugdcriminaliteit', in: Weijers I. en Eliaerts C. (eds), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2008) pp. 127-142.
- Omzendbrief inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel en/of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel, 26.9.2008.
- Pace, *Child sexual exploitation grooming models*, (Parents Against Child Sexual Exploitation, 2015) <<http://www.paceuk.info/the-problem/grooming-models/>>.
- Parket Antwerpen, *Persbericht: Parket is het volmondig eens met de jeugdrechters*, <<http://www.politics.be/nieuws/6510/>>.
- Payoke, *Dossier Loverboys*, (Antwerpen, 2014), 21p.
- Peuteman A., 'Jeugdrechters luiden de alarmbel', Knack, 21.10.2015.
- Raad van Europa, Verdrag inzake de Strijd tegen Mensenhandel, Warschau, 16.5.2005.

- Schwarze K., Berger M., en Geurts E., *Pretty Woman: Praktijkvoorbeeld voor de aanpak van meisjesprostitutie*, (SWP, Amsterdam, 2006), 96p.
- Steunpunt Jeugdhulp, *Hulpverleners en hun beroepsgeheim. Waar ligt de grens als je ernstig verontrust bent?*
<<http://2013.steunpuntjeugdhulp.be/osbj/files/File/beroepsgeheim%20en%20verontrusting%20SAW%20definitieve%20versie%202.pdf>>.
- Storms A., Vraag nr. 14 van 13 februari 2004 (N.) aan de minister van Ambtenarenzaken, Maatschappelijke Integratie, Grootstedenbeleid en Gelijke Kansen: *Fenomeen van de zogenaamde «loverboys»*, <<https://www.dekamer.be/QRVA/pdf/51/51K0048.pdf>>.
- Storms A., *Vraag nr. 5 van 8 maart 2005 aan de vice-eerste minister en minister van Justitie over "de problematiek van de 'loverboys'"* (nr. 5857), <<https://www.dekamer.be/doc/CCRA/html/51/ac522.html>>.
- Van de Velde R.J., *Loverboys zijn laffe boys: Beschrijvend onderzoek pilot loverboys*, (Politie Rotterdam Rijnmond, 2012), 45p.
- Van der Straete I. en Put J., *Beroepsgeheim en hulpverlening*, (Die Keure, Brugge, 2005), 267p.
- Van Deth A., Repetur L. en Storms O., *Registratie slachtoffers loverboys in de jeugdsector*, (Movisie, Utrecht, 2013), niet genummerd.
- Van Dijke A., Terpstra L., Berger M., en Geurts E., *De betovering verbroken · Methodiek preventie en aanpak meisjesprostitutie*, (SWP, Amsterdam, 2006), 175p.
- Verdrag van de Raad van Europa van 25 oktober 2007 inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote).
- Verwijs R., e.a., *Loverboys en hun slachtoffers: Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod van hulpverlening en opvang*, (Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2011), 132p.
- Wet 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen, B.S. 17.3.2001.
- Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers.
- Wet van 14 april 2014 tot wijziging van het Strafwetboek teneinde kinderen te beschermen tegen cyberlokkers.
- Wet van 29 april 2013 tot wijziging van artikel 433quinquies met het oog op het verduidelijken en het uitbreiden van de definitie mensenhandel.
- Zanetti V. en Kanters K., *Analyse loverboys op het internet: managementsamenvatting*. (Politiezone Rotterdam-Rijnmond, 2009).
- Zwolle, Plan van Aanpak Loverboys 2003-2005, <<http://www.sampac.nl/EUKN2015/www.eukn.org/eukweb001-tm-loverboys-zwolle-plan-van-aanpak-kdk-0604129589.pdf?objectid=155674>>.

Annex 1: Lijst met contactpersonen⁷⁹

Sociale sector

Instantie	Contactpersoon ⁸⁰
Agentschap Jongerenwelzijn	Jean-Pierre Vanhee
Awel vzw	Lara Mandonx
Boysproject, CAW Antwerpen	Yves Dingens
Cirkant, begeleidingshuis – Turnhout	Rit Ornelis
De Switch, begeleidingshuis (De Wissel) – Betekom	Remi Stegen
Fonto Nova (De Oever), opvang niet-begeleide minderjarigen – Genk	Marianne Bernard
Gemeenschapsinstelling De Kempen – Campus De Markt	Geert Bots
Gemeenschapsinstelling De Zande – Campus Beernem	Evy D’Hoop
Ghapro, gezondheidszorg en hulpverlening aan prostituees – Antwerpen	Kathleen Peleman
Jez11, begeleidingshuis (VOT Jeugdhulp) – Ieper	Delphine Deboschere
Minor Ndako & Juna, opvang en begeleiding van minderjarigen en hun context	David Lowyck
Openbaar psychiatrisch zorg- en kenniscentrum (OPZ) – Geel	Kinder- en jeugdpsychiater Dr. Sarah Van Grieken
Oranjehuis, begeleidingshuis – Kortrijk	Heidi D’haene
Pag-Asa, slachtofferhulp mensenhandel – Brussel	Sarah De Hovre
Partners in Pleegzorg	Els Van Achter
Pasop, gezondheidszorg en hulpverlening aan prostituees – Gent	Martine Claeysens
Payoke, slachtofferhulp mensenhandel - Antwerpen	Solange Cluydts
Pieter Simenon, Jongerenwerking – Lommel	Roel Gerits
Psychiatrisch Centrum Caritas, De Branding – Melle	Psychiater Dr. Frederik Bellens
Sensoa, Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid	Erika Frans

⁷⁹ We vermelden hier enkel deze instanties waarmee in gesprek werd gegaan (telefonisch of persoonlijk). Diegenen die per email of telefoon lieten weten niet met deze problematiek in aanraking te komen, werden dan ook niet in deze lijst opgenomen.

⁸⁰ Bij de geconsulteerde instanties werd geregeld met meerdere medewerkers gesproken. Hier vermelden we echter enkel de respectieve contactpersoon.

Van Celst, begeleidingshuis (Jeugdzorg Emmaus) – Antwerpen	Els Lieckens
Vertrouwenscentrum Kindermishandeling Antwerpen	Stef Anthoni
Wingerdbloei, begeleidingscentrum – Deurne	Jan Bots
Ziekenhuis Netwerk Antwerpen (ZNA) Universitaire Kinder- en Jeugdpsychiatrie	Kinder- en Jeugdpsychiater Dr. Corine Faché
Sociale Dienst voor Gerechtelijke Jeugdhulpverlening Gent	Leen Samyn
Sociale Dienst voor Gerechtelijke Jeugdhulpverlening Turnhout	Werner Malfet

Politie

Instantie	Contactpersoon
Federale Gerechtelijke Politie Antwerpen	Hoofdinspecteur Patrick Steenacker
Federale Gerechtelijke Politie, Centrale dienst mensenhandel	Hoofdcommissaris Wim Bontinck
Lokale Politie Antwerpen, prostitutieteam	Hoofdinspecteur Linda Bresseleers
Politiezone Gent, Lokale Recherchedienst, Team Meprosch (Mensenhandel, prostitutie en schijnhuwelijken)	Hoofdinspecteur Nico Bossaert & Isabelle De Meyer (sociaal consulent)

Justitie

Instantie	Contactpersoon
Bureau van de Interdepartementale Coördinatiecel Mensenhandel	Jean-Francois Minet
Federaal Migratiecentrum (Myria)	Stef Janssens
Federaal Parket	Procureur Eric van der Sypt
Jeugdadvocaat	Chantal van den Bosch
Jeugdmagistratuur Antwerpen	SPKs Karen Dekoninck en Veerle Hoornaert
Jeugdmagistratuur Brussel	SPKs Ine Van Wymersch en Els Traets
Jeugdmagistratuur Mechelen	SPK Lieve Meheus
Jeugdmagistratuur Turnhout	SPK Patti Broeckx
Jeugdrechtbank Antwerpen	Jeugdrechter Christian Denoyelle
Jeugdrechtbank Turnhout	Jeugdrechters Monique Liesse en Ingeborg Claes
Referentiemagistraat mensenhandel Antwerpen	SPK Maarten Sobrie

Referentiemagistraat mensenhandel Gent	SPKs Ann Lukowiak en Caroline Jonckers
--	--